

Burmann (Pierre)

PETRI BURMANNI

DE

VECTIGALIBUS

Populi Romani

DISSERTATIO:

TRAJECTI ad RHENUM,
Apud GULIELMUM VANDE WATER,
Bibliopolam. cIↄ. ↄcI. cXIV.

Illustrissimo & Excellentissimo

VIRO

D.D. EVERARDO

DE WEEDE,

TOPARCHÆ DE WEEDE, DE DYCKVELT, RATELES &c.

COLLEGII BEATÆ MARIÆ DECANO, ORDINUM TRAJECTENSIUM PRÆSIDI, ET EORUM NOMINE AD FOEDERATORUM POPULORUM GENERALES ORDINES DELEGATO, AGGERUM, QUI SUPERIOREM LECCÆ PARTEM COERCENT, PRÆFECTO,

 MUL-

MULTIS LEGATIONIBUS PRO REPUBLICA BATAVA CUM GLORIA DEFUNCTO,

Hanc Dissertationem

D. D. D.

PETRUS BURMANNUS.

STemmatis antiqui soboles generosa, Parentum
Gloria, Wedeæ maxime gentis honos.
Cui nihil arte togæ par secula prisca dedere,
Nec tulit æquandos Belgica laude viros.

Exiit

Exiit auſpiciis veſtris ſuprema Parentis
Cura, patrocinio nunc quoque tuta tuo.
Auſpice te primos conatus filius edit,
Judiciumque ſubit pagina noſtra tuum.
Nec bene ſe, rector niſi ſit qui temperet, audet
Parva procelloſo credere cymba mari.
Tu mihi Præſidium, Tu primos dirige curſus,
Siſque, precor, timidæ portus & ara rati.
Excipe devotum pacata fronte libellum,
Ad te confugiens reſpice, mitis, opus.
Sit licet indignum, nec quod tua lumina multùm
Detineat, leviter perlege, parva mora eſt.

Cum nequeat pretio, forsan brevitate placebit,
Est satis haud longùm displicuisse tibi.
Temporis at minimum cum dent tibi pondera rerum,
Nec vacet exiguum pervolüisse librum.
Carmen & hæc (placeant quæ Te duce læta moventur)
Pauca legas animi verba ministra mei.
Forsitan & molles delectant otia versus,
Et minuunt curas carmina lecta tuas.
Quid precor insanus? quo me meus abripit ardor?
Pectore quid foveo gaudia vana meo?
Maxima cum Batavi te moles nominis urget,
Belgica nec vacuum te jubet esse salus.

Sci-

Scilicet ut nostras, ista statione relicta,
Perlegeres nugas? improba Musa rogat.
Parcaque qui propriis impendis tempora curis,
Excutias, audax, otia nostra, petit?
Inspice (& haec nostri jam sit pars maxima voti)
Quae titulus prima nomina fronte gerit.
Invenies illic mentis pia pignora gratae,
Meque tui immemorem pagina prima negat.
Sum memor, & mecum cognoscit laeta favorem,
Quem toties sensit te, mea, dante, domus.
Muneris esse tui, si quid sumus, omne fatemur,
Et factum cura credimus esse tua.

Ut tamen his meritis reddatur gratia, non est
Ingenii, scis hoc, debilioris opus.
Nec mea Musa, modis forsan levioribus apta,
Audet in immensum pandere vela fretum.
Ludimus in parvis, virtus tua carmine major,
Imminuitque tuum nostra Thalia decus.
Te celebrent alii, quorum, (sic namque mereris)
Pectora Phœbeus concitat alta calor.
Hi tua Mæoniis includant versibus acta,
Et laudes grandi, quo decet, ore canant.
Debita qui reddant meritis præconia tantis,
Ut par sit meritis jam tua fama tuis.

Quid

Quid Patriæ præſtes nobis ſentire; ſed illis
Prodere vena equidem fertiliore datur.
Scimus (& hoc omnis ſcit mecum Belgica) curas
Quas pro Tu lapſa ſponte ſalute ſubis.
Nunc procul a laribus, dum noſtris imminet oris
Marte ferox Gallus, cogeris ire tuis.
Adflictus te poſcit Iber, ſociique trementes
Ut repares blanda vulnera voce rogant,
Dexter ades, tua res lapſas præſentia firmat,
Et ſtat conſiliis publica cauſſa tuis.
Nunc revocat patriæ te cura domeſtica terræ,
Teque ſibi incolumem Belgica læta videt.

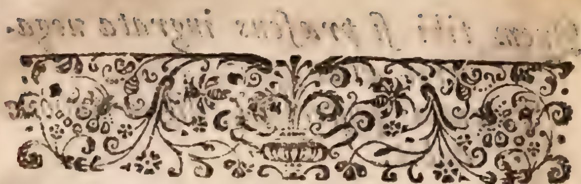
Non timor aut hostis, non mille pericula terrent,
Et toties dubias isque redisque vias.
Non grave detrectas, ista jam ætate, sed ultro
Utilior patriæ, quam tibi, munus obis.
Nec tibi cum reliquis laus est communis, at omnis
Ingenio & cura gloria parta tua.
Vive diu Patriæ, quæ te sibi læta Parentem
Dicit, & hoc tantum gaudet habere decus.
At tibi contingat, secli Lux maxima nostri,
Semper honorato vivere posse loco.
Sic tibi crescat honos, tibi sic, quem facta merentur,
Reddatur Batavi, qua patet, orbis amor.

Quem

Quem tibi si præsens ingrata negaverit ætas,
Præmia posteritas digna labore dabit.

PRÆ-

PRÆFATIO.

LECTORI. S.

NOn ambitioſa præfatione te in ipſo opuſculi hujus limine morabor, amice Lector, nec cauſam, cur primum hunc ſtudiorum meorum fœtum in lucem protrudam, faſtidioſis titulis involvam, neque etiam impudenter importunis amicorum poſtulationibus extortum libellum, quem nemo forte deſiderabit, fingam; Mentiri non eſt meum; bona fide inſtituti mei rationem dicam, & quid me, qui potius latere debuiſſem, ex latebris protraxerit, ediſſeram. Ex quo animum meum humanioribus literis & diſciplinæ appuli, maxima me ſemper voluptate affecere antiqua Urbis Romæ inſtituta & mores, quos in evolvendis ſcriptoribus ſedulo

lo meditabar, & omnem operam, in indagando, quicquid admirandi illa contineret, ponebam. Nactus autem eram, quæ felicitatis summa erat, ad id Præceptorem V. Cl. J. G. Grævium, cui Apollo & novem surgunt Sorores, qui pro conjunctione & necessitudine, quæ inter eum & Parentem meum quondam intercesserat, me ut filium formabat & fovebat, ad puros & limpidos fontes ducebat, & scopulos, quibus plerumque vel Parentum vel Præceptorum vitio juvenum studia in ingressu illidunt, sedulo vitandos monstrabat. Huic vero unice, quicquid ex eo profeci, me debere lubens fateor. Postea cum Romanæ prudentiæ præcepta, & antiqui juris placita evolvere inciperem, grande adjumentum id re ipsa cognovi, cum perspecta & cognita reipublicæ & Imperii Romani conditione, evidentior legum & juris ratio mihi appareret. Ideoque maxime semper mihi arridebat ea ratio tractandi juris, quæ subsidium ex historia & antiquitate peteret, & cum auctoritas eorum, quibus obsequium debebam, a me postularet, ut secundum morem Academicum specimen aliquod darem, quo quid profecissem, manifestum fieret, non aliud

liud eligere decorum putabam, quam quod veteris juris vestigia exhiberet, & plenam lucem ex antiquis monumentis desideraret. Occurrebant vero statim animo multæ leges, quæ olim a Populo Romano latæ, post virorum doctorum labores & messem, amplum nobis aperiebant campum industriam nostram exercendi, & spicilegia faciendi. Reperiebam inter Leges Julias, ab Augusto latas, unam, quæ minime vulgo, & non nisi initiatis cognita erat, de *Vicesima Hæreditatium*. Hanc statim arripui, & quantum eo tempore ingenii imbecillitas & ætatis meæ conditio ferebat, ex antiquis auctoribus illustrabam, & publice Præside Viro Cl. Johanne van Muyden JCto doctissimo, quo præceptore feliciter utebar, proponebam. Cum autem quotidie magis in Musarum recondita penetrare conarer, indies quoque plura occurrebant in frequentiori lectione, quæ augendo & ornando argumento conducerent, donec affinitas materiæ me impulit, ad perscrutanda reliqua vectigalia, quibus vastum hoc Imperium tanquam fulcris insisteret; unde cum maximam voluptatem & uberrimum fructum referrem, statueram mihi seponere, neque unquam animum

mum incessuram cogitationem, in lucem prodeundi, putaveram; sed una res mihi extorsit: Ita enim ardor indagandi, quicquid huc pertineret, mentem meam obsederat, ut vix aliis studiis vacarem; quemcunque veterum pervolverem, quasi id solum mihi negotii datum esset, nihil quærebam, nihil fere excerpebam, nisi quod ad vectigalium materiem referri posset; quare devorandam hanc mihi molestiam tandem videbam, ut vacuus ad alia accedere possem, & quicquid in chartas conjeceram, manu emittendum. Deterrebat quidem juvenilis mea ætas, quæ vix boni aliquod, & quod doctioribus jure placere posset, me proferre posse plane persuadebat, sed quandoquidem ævum, quod mihi Supremum Numen concesserit, omne literis & Musis devoveram, non turpe judicabam aliquid audere. Præcipue elegantissimum illud Quintiliani præceptum cunctantem impellebat. *Non differendum esse tyrocinium in senectutem: nam quotidie metus crescit, majusque fit semper, quod ausuri sumus, & dum deliberamus quando incipiendum sit, incipere jam serum est. Quare fructum viridem, & adhuc dulcem promi decet, dum venia & spes est, & paratus favor.*

favor. Et audere non dedecet, & si quid desit operi, supplet ætas, & si qua dicta sunt juveniliter, pro indole accipiuntur. Prodit ergo cum quadam fiducia labor noster, securus, quid obtrectatores & malevoli de eo sentiant, nobis non fama neque ingenii gloria, sed laboris & industriæ laus quæritur.

Alterum est etiam, quod te moneam, Lector, ne statim inspecto titulo hujus libri, sinistram opinionem foveas, quasi hoc maxime tempore, quo vectigalia plurima a nobis extorquet temporis iniquitas, conscriptus sit libellus, atque ita invidiam his temporibus faciat. Nemo perlecta hac dissertatione ita sentiet, cum studiose vitaverim, quicquid in nostra, vel aliis Rebuspublicis ex Romana derivatum obtineat: nam instituti mei ratio ad solius Romanæ constitutionem perspiciendam me ducebat, neque desiderium me unquam cepit civilis sapientiæ præcepta ex antiqua Romanorum prudentia nostris temporibus accommodandi, cum imaginariis suffragiis rempublicam attingere, stultissimum mihi videatur. Nos in otio & umbra dulcibus & amænis Musis litamus.

IN

Viri Consultissimi atque Eruditissimi

PETRI BURMANNI JCti

Dissertationem Elegantissimam

DE

Vectigalibus Populi Romani.

INjustis usus nimium feliciter armis,
Gallica libertas queis labefacta jacet,
Fert Europæum victricia signa per orbem,
Et prædam è populis Rex Ludovicus agit.
Objicit intrepidus sese crudelibus ausis,
Et læsis Regum Rex Gulielmus adest.
Oppressi bello dant Vectigalia cives,
Et Mars ex omni gente Tributa petit.
Fallor? an in tantis turbis Musæque Themisque
Horrendos lituos inter & arma silent?
Fallor: in exilium properantes pergere Divas
Burmanni in Batavis pagina docta tenet.
Legibus Astræam revocat, sed carmine Musas,
Numina Burmanno semper amica suo;
Omnia victricis qui vectigalia Romæ
Doctè Cimmeriis eruit è tenebris,
Et revocat, Populo jam non nocitura, Tributa,

** Quæ

Quæ cives Fisco Cæsaribusque dabant.
Atque ita de nobis veteri & de Jure meretur,
Quo sine stultitia est Jus didicisse novum.
Sed quid ego juris laudo fragmenta vetusti,
Olim pressa quibus Martia Roma fuit?
Romanas leges per me licet abroget usus,
Et patrias, quotquot dura Tributa jubent.
Anglorum aut Regi dent Vectigalia Galli,
Europam aut reditu Pax rediviva beet.
At quid sollicitat nostras ea cura Camenas?
Una salus Batavis Rex Gulielmus adest.
Quocunque eventu dubii cadat alea belli,
Rex Gulielmus erit portus & ara suis.
Nos modò, nos dulces Musas, Burmanne, sequamur,
Hoc quibus auspicibus nobile prodit opus.
Gratulor, invito tentem licet omnia Phœbo,
Nec tangant nostras Numina vestra preces,
Gratulor & Themidi & Musis Patriæque Tibique
De tam Te digno, docte Poëta, libro.
Perge ita collapsas Latii reparare ruinas,
Et quæ sub Latio Jura sepulta jacent.
Perge, decet, doctas Themidi sociare Camenas,
Quà tibi præruptum gloria monstrat iter;
Et cum Fratre tuo, qui magni est nominis heres,
Sic immortalem perge referre Patrem.

CORNELIUS VAN ECK, JCtus
& in Acad. Ultraj. Professor.

INDEX CAPITUM.

CAP.

DE VECTIGALIBUS POPULI ROMANI DISSERTATIO

CAP. I.

De Agris publicis & Vectigalibus.

ROmani Imperii nervi & subsidia Vectigalia fuere, quibus belli onera sine privatorum incommodo perferebantur, pacis munera decore & ex dignitate Populi sustinebantur: horum historiam per omnia Imperii tempora, quantum ex veterum mo-

nu-

numentis indagare mihi licitum fuerit, perpetua serie contexere constitui, eorumque originem, augmenta, abolitiones & restitutiones proponere. Originem vectigalibus publica necessitas dedit, factiosorum civium in Populum studia ea remiserunt, auxit vero pertinaciter ærarium tuentium optimatium constantia, postea imperantium avaritia ea pro lubitu varie exercuit, ita ut nullo unquam reipublicæ tempore certa fuerint vectigalia, sed subinde vel imposita, vel abolita, vel vetera restituta, prout factiones, quæ rempublicam dividebant, Populari auræ vel utilitati publicæ consulebant; sed redacta ad unius imperium & potestatem republica, Imperatorum vel humanitas, & liberalitas cum justa parcimonia temperata ea tolerabilia subjectis effecit, vel avaritia & inter quotidianas rapinas paupertas, ea in immensum aucta acerbissime exercuit; atque ita, si omnia reipublicæ Romanæ tempora percurrere lubet, rara & pauca vectigalia sub Regibus exacta fuisse comperiemus; non enim sumptibus, qui postea ex publico sustineri debebant, obnoxia erat urbs, bella pro aris & focis, non pro propagando imperio, propriis civium impensis,

sis, nullo ex publico stipendio, gerebantur: deinde vero cum latius pomœrii fines extenderent Romani, & vicinas Italiæ gentes ditioni ac imperio suo adjicerent, ærarium constituerunt, quod perpetuo ac sine difficultate impensas & publicas necessitates suppeditaret, hoc ærarium non tam sustinebant civium collationes vel tributa, quam ex devictarum Gentium opibus captis & agris publicatis locupletabatur, donec tandem, non sufficientibus subjectorum Populorum divitiis, ex propriis visceribus ali debuerit, quæ omnia ex sequentibus clara fient: ac primo ea vectigalia, quæ antiquis reipublicæ temporibus, & ex subactis hostibus exercebantur, examinabimus.

Romani, cum bello aliquem populum vicissent, duabus quam plurimum rationibus cum iis agebant, aut populos liberos suis legibus relinquebant, imposito annuo stipendio in victoriæ præmium & belli pœnam, & hoc proprie *tributum* vel *stipendium*, Populi *tributarii* & *stipendiarii* vocabantur: vel devictos exuebant agris, civitatibus & omnibus bonis, quæ publicabant, eorum agros vel in publicum reipublicæ patrimonium redigebant,

 vel

vel in eos colonos ex urbe deducebant, quibus dividebantur, & ex eorum proventu aliquam reipublicæ partem tribui jubebant: primum nunc excutere non fert animus, nec tributi vel ſtipendii naturam & hiſtoriam contexere, ſolus nobis de vectigalibus ſermo erit, quæ diſtincta a tributis fuerunt: quamvis non tam anxie hoc diſcrimen ab auctoribus ſemper obſervatum fuerit, de quo videri poteſt *Cujac. 7. Obſ. 4.*

Vectigal dictum eſt a *vehendo*: quia proprie illam impoſitionem notat, quæ pro vectura mercium exigitur, quæ poſtea ſub *Portorii* nomine explicabitur; latius vero poſtea hujus vocis ſignificatio prolata eſt, ut omnes omnino reditus & emolumenta comprehendat, quæ ex re aliqua publico obligata ad ærarium perveniunt, & ſic ad *Decumas*, & ad *Scripturam*, & reliqua vectigalium genera porrigitur, & ipſæ res, quæ huic præſtationi ſubſunt, *vectigales* dictæ ſunt.

Antiquis Reipublicæ temporibus tria præcipue vectigalia in uſu celebrata ſunt, quæ vel ex agris, qui colebantur, vel ex paſcuis, quæ a pecoribus carpebantur, vel ex portubus, qui mercibus invehendis & evehendis pete-

patebant, redigebantur. Quæ tria dicta *Decuma*, *Scriptura* & *Portorium* fuerunt, quæ ordine explicabimus, explorata prius agrorum & pascuorum publicorum natura & conditione.

Agri hi aliquando *publici*, aliquando *vectigales* a scriptoribus nominantur. *Publici*, quia eorum proprietas ad rempublicam pertinebat, & ex eorum fructubus pro locatione merces capiebatur. *Vectigales* autem, quia vel reditus eorum *vectigal* appellabatur, vel aliquando privatis eorum dominium concedebatur, imposito vectigali. Horum agrorum triplex genus fuisse reperio: pro modo enim & varia deditionis forma ita destinguebantur: aut enim agri ex hostibus capti, toti publici Romani Populi habebantur, & reipublicæ velut patrimonium erant, vel publicati & devictis gentibus ademti, militibus vel inopi plebi dividebantur, vel denique gentibus in deditionem acceptis colendi relinquebantur, sub annuo ex eorum fructubus vectigali.

Primi generis agri publici erant, cum Populus aliquis omnia divina humanaque in populi Romani ditionem dabat, vel cum armis

subactus agro mulctabatur; sic præcipue illustris est deditio Campanorum, qui bello a Samnitibus vexati, nec cum pares essent Samnitibus, omnia sua Romanis dediderunt, ut narrat *Liv. lib. 7. c.* 31. Qui postea deficientes a Romanis, armis sub imperium redacti, omnibus bonis exuti sunt, ager omnis & tecta publica populi Romani facta sunt. *Liv. 26. c.* 16. & ager Campanus uberrimus totius Italiæ factus est *caput patrimonii publici, pulcherrima Populi Romani possessio, subsidium annonæ, horreum belli, sub signo claustrisque reipublicæ positum vectigal*, ut eum laudat *Cic.* 2. *Agrar. contr. Rull.* Sic etiam in Piceno ager a Gallis captus publicus fuit, qui *Romanus* appellabatur: *Varr.* 1. *de re. rustic.* 2. *Ager Gallicus Romanus vocatur, qui viritim cis Ariminum datus est ultra agrum Picenum,* & ibidem montes fuisse, Romanos dictos, quia ad Populum Romanum pertinebant, docet *Sicul. Flacc. de condit. agror.* *Postquam ergo majores regiones ex hoste captæ vacare cæperunt, alios agros diviserunt assignarunt, alii ita remanserunt* (ita enim legendum) *ut tamen Populi Romani essent, ut est in Piceno, in regione Reatina, in quibus regionibus montes*

Ro-

Romani, quorum vectigal ad ærarium pertinet. Omnes si hic agros publicos & latissimas possessiones enumerare vellem, tædio res foret, plurimos recenset *Cicero orat. 1. agrar. contr. Rull.* Hi agri publici erant certissimum reipublicæ subsidium, & urgentis necessitatis remedium, nam in extremis reipublicæ temporibus hi vendebantur, & pecuniâ ex venditione eorum redactâ publicæ angustiæ sublevabantur. Sic *Livius* narrat *lib. 28. c. 46.* quia *pecunia ad bellum deerat, agri Campani regionem a fossa Græca, ad mare versam, vendere Quæstores jussos.* & *lib. 31. c. 13.* cum ærarium non sufficeret magnis exercitibus alendis, Consules agri publici magnam partem vendidisse creditoribus reipublicæ, imposito tamen vectigali, & ea lege, ut si postea ærarium solvendo esset, acciperent pecuniam & redderent agrum, verba ejus sunt. *Ut agri publici, qui intra quinquagesimum lapidem esset, copia iis fieret, Consules agrum æstimaturos, & in jugera asses vectigales, testandi causa publicum agrum esse, imposituros, ut si quis, quum solvere posset populus, pecuniam habere, quam agrum mallet, restitueret Populo.*

Sic agri ex devictis gentibus publicabantur; si vero mitius cum devictis gentibus agebatur, non omnis ager adimebatur, sed parte aliqua, vel tertia vel duabus partibus multabantur, sic sub Romulo Vejentes agri parte multati. *Liv.* 1. 15. sic Hernicis duæ partes agri ademti. *Liv.* 2. 41. & Privernatibus. *Liv.* 8. *c.* 1. & Boiis dimidia pars agri ademta. *Liv.* 36. *c.* 39. Quin & mansuetudo Romanorum aliquando amplior & illustrior fuit, ut devictarum gentium agros jam in publicum redactos restituerent, & antiquo jure possidendos relinquerent; hoc modo aliquas civitates in Sicilia habitas fuisse docet *Cic.* 5. *Verr.* Nam tota Sicilia Romanis iisdem legibus paruit, quibus olim regibus, exceptæ erant aliquæ civitates, quas bello subegerant Romani, quarum ager cum esset jure belli publicus Populi Romani factus, tamen illis est redditus, & eæ civitates cum reliqua Sicilia æquali Jure a Romanis fuerunt habitæ, quem locum postea excutiemus.

Quemadmodum vero in quasdam gentes benigni & faciles erant Romani, sic etiam rigide & severe animadvertebant in municipia & colonias, quæ delinquebant, & iis civita-

tem

tem & omnia jura adimebant, & agris quos possidebant, mulctabant. Sic *Etruria* pene tota, quæ Marianas partes contra Sullam foverat, agro spoliata est, Arretinis agri ademti: de quo v. *Cic.* 1. *ad Att. Ep.* 19. *&* ibi *Malaspinam.*

Alterum genus agrorum vectigalium est, cum Populus Romanus agrum ex hostibus captum, non in publicum reipublicæ patrimonium redigebat, sed ademtum victis, militibus in emeritorum stipendiorum, & strenue in bello navatæ operæ præmium dividebat, vel etiam plebem inopem & seditiosam in eos deducebat, quod præclarum civilis sapientiæ institutum fuit: hac enim ratione & milites alacriores, spe agrorum ostentata, faciebat, & urbem inutili & ad res novas audendum avida multitudine exonerabat, deinde populos novo imperio nondum assuetos, injecto quasi frœno regebat & in obsequio continebat; de deductione vero coloniarum hic agere & earum constitutiones proponere non constitui: Si quis hæc nosse desideret, satisfacient ei *rei agrariæ auctores, & Sigon. de Ant. Jur. Italiæ.* 2. *c.* 2. Solum, quod huc maxime facit, notandum

est, Colonos vectigali obstrictos fuisse, ita ut pro modo jugerum quem accipiebant, aliquid in ærarium Populi Romani inferrent. Hunc morem docet *Plutarch. in Gracch.* Ῥωμαῖοι μὲν τῆς τῶν ἀστυγειτόνων χώρας ὅσην ἐπετέμοντο πολέμῳ, τὴν μὲν ἐπίπρασκον, τὴν δὲ ποιούμενοι δημόσιαν, ἐδίδοσαν νέμεσθαι τοῖς ἀκτήμοσι καὶ ἀπόροις τῶν πολιτῶν, ἀποφορὰν οὐ πολλὴν εἰς τὸ δημόσιον τελοῦσιν. *Romani populorum vicinorum agros, quos bello acquisiverant, partim vendebant, partim publicos faciebant & dabant inopibus & tenuibus civibus, exiguo vectigali imposito.* Hinc apud *Liv. lib. 4. c. 36.* seditiosæ tribunorum plebis orationes *incitabant plurimos, ad petendum tribunatum militum, alium alia de commodis plebis laturum se in magistratu profitentem, agri publici dividendi, coloniarumque deducendarum ostentata spes, & vectigali possessoribus agrorum imposito, in stipendium erogandi æris.* Illustrat hæc maxime *Appiani* locus de *Bell. Civ. lib. 1.* ubi dicit Ῥωμαῖοι τὴν Ἰταλίαν πολέμῳ κατὰ μέρη χειρούμενοι, γῆς μέρος ἐλάμβανον, καὶ πόλεις ἐνῴκιζον, ἢ ἐς τὰς πρότερον οὔσας κληρούχους ἀπὸ σφῶν κατέλεγον, καὶ τάδε μὲν ἀντὶ φρουρίων ἐπενόουν,

τῆς δὲ

τῆς δὲ γῆς τῆς δορυκτήτου σφίσιν ἑκάστοτε γιγνομένης, τὴν μὲν ἐξειργασμένην αὐτίκα τοῖς οἰκιζομένοις ἐπιδιῄρουν ἢ ἐπίπρασκον, ἢ ἐξεμίσθουν. τὴν δὲ ἀργὸν ἐκ τοῦ πολέμου τότε οὖσαν, ἣ δὴ καὶ μάλιστα ἐπλήθυεν, οὐκ ἀγάγοντες πω σχολὴν διαλαχεῖν, ἐπεκήρυττον ἐν τοσῷδε τοῖς ἐθέλουσιν ἐκπονεῖν, ἐπὶ τέλει τῶν ἐτησίων κάρπων, δεκάτῃ μὲν τῶν σπειρομένων, πέμπτῃ δὲ τῶν φυτευομένων. *Romani bello Italiam per partes ſubigentes ſolebant partem agri adimere, & in eum colonias deducere, vel in jam ante condita oppida novos colonos ex ſuis adſcribere, hæ coloniæ tanquam præſidia devictis gentibus imponebantur, in quibus quod erat culti agri colonis dividebatur, aut vendebatur & elocabatur, inculta vero, ut ex bello plerumque ſequitur vaſtitas, quia dividere non vacabat, per præconem volentibus colere addicebant ſub vectigali annuorum fructuum, decimæ partis ex frugibus, quintæ ex arbuſtis.* aperte id *Aggen. Urb. in comm. ad Front. de agror. qual. Nam ideo publica hoc loco eum dixiſſe exiſtimo, quod omnes etiam privati agri tributa atque vectigalia perſolvant.* Ad quem locum tamen notat Vir Ampliſſ. Goeſius, falſum hoc eſſe in republica Romana, quod

quod verissime notavit Vir Doctissimus, si de agris, quos privati possidebant per Italiam & provincias, hunc Aggeni locum intellexit, ut fecisse videtur; sed sententia Aggeni verissima est, cum loquatur de agris publicis assignatis & divisis, qui per divisionem privatorum censebantur esse facti: sic expresse passim hi colonorum agri *Vectigales* appellantur ab auctoribus rei agrar. *Hygin. de condit. Agror. Vectigales autem agri sunt obligati, quidam reipublicæ Pop. Rom. quidam Coloniarum aut municipiorum aut civitatum aliquarum, qui & ipsi plerumque ad Populum Romanum pertinent, ex hoste capti partitique ac divisi sunt per centurias, ut assignarentur militibus, quorum virtute capti sunt:* non autem semper illos agros vectigales fuisse, sed aliquando benigne colonis sine onere immunes concessos fuisse, verosimile est; hinc Annibal, apud *Liv.* 21. *c.* 45. Romano more loquens introducitur ad milites nam dicit Livius *eum, vocatis militibus ad concionem, certa præmia pronuntiasse, in quorum spem pugnarent, agrum se daturum esse in Italia, Africa, Hispania, ubi quisque velit, immunem ipsi, qui accepisset, liberisque,*

que. Denique cum non eodem semper jure & conditione deducerentur coloniæ, aliæ aliis pluribus privilegiis gaudebant, sic quædam militiæ vacationem habebant, quædam milites & pecuniam suppeditabant. De quibus v. *Sigon. d. l.*

Accidebat autem aliquando in assignandis agris, ut aut modus agri, qui dividebatur, excederet numerum colonorum, qui deducerentur, quo casu illi agri qui supererant, vel vectigalibus agris jam divisis subjiciebantur, vel in commune relinquebantur omnibus colonis, vel denique aliquando veteribus possessoribus reddebantur, vel etiam publici fiebant & locabantur. *Hygin. d. l. nam qui superfuerant agri vectigalibus subjecti sunt.* Redditos fuisse veteribus possessoribus idem auctor paulo post declarat, dicens *in quo tamen genere agrorum sunt aliquibus nominatim redditæ possessiones. Qui non obligantur vectigalibus, quoniam scilicet prioribus dominis redditi sunt.* Si in commune colonis utendi fruendi relinquebantur, *compascua* dicebantur, quibus omnes coloni æqualiter gaudebant, soluto tamen vectigali, quamvis exiguo, teste eodem *Hygin. de lim. constit.*

&

& Aggen. urbic. comm. ad Front. Hac fere pascua certis personis data sunt depascenda, sed in commune. Si vero respublica Romana hos superstites agros sibi retinebat, eos vel *colonis locabat in quinquennium, vel in centum annos mancipibus vendebat. Hygin. de de cond. agr.* atque ita naturam publicorum agrorum primi generis æquabant. Aliud etiam genus agrorum fuit in coloniis, nam in descriptione perticæ, plerumque pars illa agri, quæ inculta erat, resecabatur, quæ *subsecivum* dicebatur, quod erat, describente *Amplissimo Goesio Antiq. agrar. c.* 12. *rudis locus extra regionem divisam, nullis obligatus limitum regulis.* Atque hi inculti agri vel vendebantur, vel volentibus colere addicebantur sub vectigali. *Aggen. Urbic. comm. ad Front. quæ subseciva quidam vendiderunt, quidam vectigalibus certo tempore locant.* & ex supra citato loco *Appiani & ex Hygin. de condit. agror.* liquidum est.

Tertium vectigalium agrorum genus fuisse diximus, cum populis devictis & imperio subjectis agri relinquebantur, sub certo & annuo vectigali, hocque modo plerumque Provincias extra Italiam tractarunt: sic Sar-

dinia,

dinia, Africa, Hispania, Asia & reliquæ Provinciæ ex fructubus constitutam partem pro vectigali dederunt; hinc Manlius, in oratione ad Senatum, dicit, *alias agro mulctatis, aliis vectigal imponitis* apud *Liv.* 38. *c.* 48. illustre vero in hanc rem exemplum est Sicilia, quæ in Provinciæ formam redacta, nihil pristini juris & libertatis amisit, sed a Romanis eodem modo, quo a regibus fuit habita, regebatur, agri Siculis relicti, decumæ, quas regibus pendebant, exactæ. *Cic.* 5. *Verr. Inter Siciliam cæterasque Provincias hoc interest, quod cæteris impositum est vectigal certum, quod stipendiarium dicitur, aut censoria locatio constituta est, Sicilia vero sic in amicitiam & fidem recepta, ut eodem jure esset, quo fuisset sub regibus.*

Sub agris publicis & vectigalibus etiam pascua, de quibus postea agemus, cum de scriptura nobis erit agendum, & *Lacus*, comprehenduntur: nam & ex his vectigal ad rempublicam pervenisse, ex *Festo* in voce *Lacus Lucrinus* patet, ubi *Lacus Lucrinus dicitur a Censoribus locari.* Fructus lacuum erat piscatio, & hinc in censum lacus piscatorii sunt referendi *l.* 4. §. 6. *ff. de Censib.* ex Lucrino la-

cu præcipuus proventus erat oſtrearum; quæ in maximis deliciis habebantur. vid. *Senec. Epiſt.* 78. *Plin.* 9. *c.* 54. *& Petron. de bell. civ.* Ridicule autem *Lazius de republ. Rom. l.* 2. *c.* 13. probat, Romanos piſcatorios Lacus, & inde vectigal vel reditum aliquem habuiſſe ex *Ovidio.* 4. *faſt. v.* 888. ubi dicit.

Præmia de lacubus proxima muſta tuis.

cum ibi Lacus, non aquarum aliquam congeriem ſignificet, ſed receptaculum illud, quod in cella vinaria ſub calcatorio erat, in quo muſtum expreſſum ex uvis excipiebatur, ex quibus Lacubus canales erant, per quos vinum in dolia dilabebatur; vid. *Caton. de re ruſt. c.* 25. *& Pallad. de re ruſt. l.* 1. *c.* 18. *Columell.* 12. 18. ſic & *Lacus Olearii* erant; *Columell.* 12. *c.* 50.

Antequam ab his diſcedamus, breviter etiam attingere libet aliud illud genus agrorum vectigalium, cujus tam crebra in jure mentio occurrit, quæque non publici, ut priores, ſed privati juris cenſebantur. Nim. municipiis quoſdam agros habere permittebatur, ex quorum reditu municipiorum onera ſuſtinebantur, ſacra perficiebantur, ædes ſacræ & communes ſartæ tectæ conſervabantur. Me-

Meminit *Cic. Epist. ad famul.* 13. 7. municipii Attellani agri vectigalis, *qui est in Gallia*, & *eod. lib. Epist.* 11. *Cicero* de municipibus suis Arpinatibus testatur, *eorum omnia commoda, omnesque facultates, quibus & sacra conficere, & sarta tecta ædium sacrarum, locorumque communium fieri possunt, consistere in vectigalibus, quæ habent in provincia Gallia.* sic in *l.* 13. §. 6. *de act. empt.* fundus aliquis dicitur, vectigalia municipiis pluribus debere; ut recte *Cujac.* 5. *obs. ult.* ex Græcis emendat. Hos agros municipia solebant *locare in perpetuum, id est, hac lege, ut quamdiu pro illis vectigal pendatur, tamdiu neque ipsis, qui conduxerunt, neque his, qui in eorum locum successerunt, auferri eos liceat l. 1. ff. si ager. vectig.* Sic Plinius etiam agrum sibi proprium, quem in locum pecuniæ, quam in alimenta puerorum municipio promiserat, eidem mancipatum, imposito vectigali tricenorum millium annuorum, receperat; per *quæ* & *reipublicæ sors in tuto, nec reditus incertus esset, lib.* 9. *epist.* 18. Hos agros *fructuarios* appellat Cælius ad Ciceronem *lib.* 8. *epist.* 9. *ad fam.* unde colligitur, hos agros a magistratibus Romanis, qui in

provincias mittebantur, non potuisse hoc fructu, qui ad arcam civitatum pertinebat, privari, ne civitatum vectigalia imminuerentur: petierat enim Cælius, ut *Marcus Feridius hos agros, Ciceronis beneficio, immunes haberet*, quod ei Cicero negavit, utpote fœdum, & illicitum, quemadmodum ad Atticum scribit. *lib. 6. ep. 1.* Hos agros beneficio Principis possidebant civitates, ut postea de reliquis civitatum & coloniarum vectigalibus demonstrabimus.

CAP. II.

De Vectigali ex Agris Publicis.

ITa breviter, & quantum nostrum institutum postulat, explicata natura & conditione agrorum publicorum & vectigalium, examinandum restat ipsum vectigal, quod ex eorum fructubus reipublicæ Romanæ persolvebatur: non autem eodem modo obnoxii erant agri publico, sed vectigal pro diversitate agrorum varium & dissimile fuit: aliud enim pendebant agri, quorum

quorum proprietas penes rempublicam permanserat, aliud agri colonis divisi & assignati, aliud denique devictis gentibus ad colendum relicti.

Ex agris, qui patrimonium reipublicæ erant, omnis reditus ad ærarium pertinebat, & merces, qua elocabantur, in publicum tota redigebatur: hocque erat luculentissimum reipublicæ subsidium, quo, intactis reliquis introitibus, plurima onera sustinebant, *sic Cicero orat. 2. agrar. cont. Rull.* testatur, *Romanos, Italico bello, amissis cæteris vectigalibus, multos exercitus agri Campani fructubus aluisse.* Unde facile ratio iniri potest, quantum ex tot agris, quos possidebant, publicis perceperint Romani, cum unus Campanus tot sumptibus sufficeret.

Diversa ratio erat in agris vectigalibus, qui Colonis divisi & assignati erant, cum eorum fructus, non ad publicum, sed ad colonos pertinerent, qui tamen vectigal aliquod, quod quasi merces constitutum erat, publico pendebant. Non æquale vero ac idem vectigal omnes ubique Coloniæ repræsentabant, sed pro jure & legibus, quibus deductio earum facta erat, vel pro terræ ubertate vel sterili-

tate, majus vel minus exigebatur: sic Hygin. de *Limit. constit.* dicit, *Agri autem vectigales multas habent constitutiones, in quibusdam provinciis fructus partem constitutam præstant: alii quintas, alii septimas, nunc multi pecuniam, & hoc per soli æstimationem. Certa enim pretia agris constituta sunt, ut in Pannonia arvi primi, arvi secundi, partis sylvæ glandiferæ, sylvæ vulgaris pascua. His omnibus agris vectigal ad modum ubertatis per singula jugera constitutum est.* Maximum autem, quod exigi solitum, erat *Quinta* pars fructuum, ut ex Hygino liquet: cum quo convenit locus supra adductus Appiani, ubi dicuntur agri addicti fuisse ἐπὶ τέλει τῶν ἐτησίων καρπῶν, δεκάτῃ μὲν τῶν σπειρομένων, πέμπτῃ δὲ τῶν φυτευομένων. *Sub vectigali annuorum fructuum, decimæ partis ex satis, quintæ vero ex plantatis.* Hæc quinta deducebatur ex φυτευομένοις, ut prodit Appianus. Quæ vox cum generalis sit, & omnia, quæ plantantur, significet, dubium facit, unde hoc vectigal coactum sit. *Lips. de magn. Rom. lib.* 2. *c.* 1. dubitat, num de silva cædua, num vero ex pomo, vino, nuce, ficu & reliquis arborum fructubus sit collectum?

ctum? quod postremum, rejecto priori vectigali, cujus nullum apud veteres auctores vestigium est, cum illo verum esse putamus: nam arbores, & earum fructus vectigali subjacuisse, ex superiori loco *Hygin. de limit. const.* clarum est, ubi *Sylva glandiferæ* inter agros, qui vectigal præstant, enumerantur, & in *l.* 17. *ff. de V. S.* inter publica vectigalia recensetur vectigal *Picariarum* (ita enim cum Florentinis recte legitur) quod fuit vectigal redactum ex locatione arborum, ex quibus pix defluebat: picem enim ex arboribus, etsi & fossilis reperiatur, plurimum distillare docet *Plin. lib.* 16. *c.* 11. & *Salmas. exerc. Plin. tom.* 1. *pag.* 356. Hujus etiam vectigalis mentionem facit *Cicero in Bruto*, ubi *Redemtores Picariarum* referuntur: verba ejus sunt. *Nam cum in silva Scantia* (hanc publicam fuisse postea, ubi de pascuis erit agendum, ostendemus) *cædes facta esset, notique homines interfecti, insimulareturque familia, partim etiam liberi societatis, quæ Picarias a P. Cornelio & L. Mummio censoribus redemisset.* Vectigales etiam arbores fuisse colligit *Bulenger. de Vectig. Pop. Rom. c.* 13. ex loco *Juvenal. sat.* 3. *v.* 13. ubi dicit

Nunc sacri fontis nemus & delubra locantur
Judæis, quorum Cophinus fœnumque supellex:
Omnis enim Populo mercedẽ pendere jussa est
Arbor.

Sed male: non enim id sententiæ Poetæ convenit, sed melius ab Interpretibus ad Judæos refertur, qui urbe expulsi vagabantur, & in silvis pernoctabant, conductis arboribus, quibus ut ædibus & tectis utebantur, & sub quarum umbra latebant, & sacra perficiebant: quod & ex voce *mercedis* colligi potest, quæ hic pretium locationis, non pecuniam pro vectigali solutam notat: insolens namque vocis significatio hæc esset, quæ semper id, quod ex fructubus, operis, ædibus vel aliis rebus locatis conductis percipitur, denotat, ut multis illud docet Vir Amplisf. *Cuperus* 1. *obs.* 17. & sic merces recte sumitur pro eo pretio, quo vectigalia conducunt Publicani; inde *Suet. Cæs.* 20. *dicit, Cæsarem publicanos tertia mercedis parte levasse*; non inscite vero *Phil. Ruben.* 2. *elect.* 26. hunc Juvenalis locum ad Judæorum sacra, quæ in silvis & sub arboribus peragebantur, refert, quo & forte alludit alter ejusdem auctoris locus *sat.* 6. *v.* 544. ubi Judæa dicitur

Magna

Magna sacerdos arboris.

Hi ergo agri *quintam* ex plantatis debebant, *decumas* vero ex σπειρομένοις sive satis præstabant, quæ cum itidem ex provinciis & subjectis populis, exactæ fuerint, ad eas explicandas accedemus.

Ultra vectigal & reditus, quos publici & colonis assignati agri reipublicæ præbebant, pinguissimum ex subjectorum & provinciarum agris commodum capiebatur: horum enim aratores magnam Populo Romano partem frumenti & frugum tribuere erant obstricti, quibus tot hominum millibus referta urbs, & maxima, quæ sub signis erat, militum multitudo aleretur: sterilis enim, nec tantæ hominum copiæ sustinendæ apta erat ea Italiæ pars, quam Romani insederant; itaque, antequam jam imperium late protendissent, ex vicinis gentibus, quibus laxior annona erat, frumentum advehebant, ut ex Volscis, Campanis, & ex Sicilia, frumenti feracissima *Liv. lib.* 2. 9. *&* 34. *& passim.* Postea his subactis vectigal impositum est, quod perpetuo annonam Urbi suppeditaret. Sic, præter alias, præcipue Romam alebat Sicilia, quæ, frumento abundans, jam antiquis temporibus decumas

Regibus suis præstabat, &, postquam Romanorum provincia facta est, omnem agrum retinuit, & veteres possessores eodem jure & onere eum ararunt, ut easdem decumas, quas Hieroni regi pependissent, Romanis darent, quæ etiam eadem lege, quam Hiero præscripserat, exigebantur. *Quæque ita diligenter erat posita, ut decumanus nihil, plus decuma, posset auferre, nec arator sine maxima pœna decumanum fraudare.* teste *Cicer.* 5. *Verrin.* quam postea evertit sceleratissimus & rapacissimus Verres, qui cum Prætor Siciliam obtineret, ita in ea grassatus est, ut nihil aratoribus, ne ipsas quidem decumas, reliquerit, & fere totam a cultoribus, post ejus præturam, vacuam reddiderit Siciliam. Vid. *Cic. in Verrinis.*

Non sufficiente vero Sicilia, etsi feracissima, alendæ Romæ, aliæ frumentariæ provinciæ adjectæ sunt; ei vicina Sardinia, quæ etsi cœli & aëris gravioris erat, terræ tamen benigne creditas fruges cum fœnore reddebat, largiter quoque *decumas* frumenti Romam mittebat, ut multis apud Livium locis narratur *lib.* 42. *c.* 1. *&c.* sic apud *Jul. Cæs. de bell. Afric. c. ult.* dicuntur *Sulcitani*

(qui

(qui est Populus Sardiniæ) *quod Nasidium, & ejus classem receperant, copiasque juverant, HS. C. millibus multati, & pro decumis octavas pendere jussi.* Deleta postea Carthagine maxima vis & frumenti copia horreis Romanis accessit ex Africa, cui etiam decumæ impositæ fuere; hoc colligere licet ex antiquo monumento, cujus nobis fragmentum exhibet *Gruter. in corpore inscriptionum. pag.* 512. Refertur enim ibi, post Carthaginem captam, plurimos agros esse publicos factos, & a magistratu Romano locatos, (quod & ipsum *Cic. pro Balb.* dicit, *Afros agris & stipendio multatos esse* asserens) alios vero agros relictos esse quibusdam populis, qui bello Punico in fide Romanorum permanserant, quibus sine onere & vectigali immunes concedebantur colendi agri, hac prærogativa, *neive vectigal, neive decumas, neive scripturam dent.* Unde recte concluditur, reliquos veteribus possessoribus relictos agros decumas pependisse. Nec subactam Asiam immunem fuisse a præstatione *decumæ* putem, cum *Cicer.* 5. *ad Attic. ep.* 13. meminerit *Decumanorum*, qui illum, cum Ephesum veniret, comitabantur. Et Syrorum agros etiam vectigali obnoxios

fuisse ex *Cic. 2. agrar. cont. Rull.* patet, ubi dicit. *Quid nos Asiæ portus, quid Syriæ rura, quid transmarina vectigalia juvabunt.* Hæ provinciæ erant veluti horrea reipublicæ Romanæ, quibus postea accessit Ægyptus, quæ sola fere alere poterat Romam. Sed de hac differemus, cum, quale hoc vectigal fuerit sub Imperatoribus, examinabimus. Mitius, quàm cæteræ, habebatur Hispania, ea enim, non tam ferax ac benigna, minus vectigal præbebat: eam enim vicesimas tantum dedisse auctor est *Livius lib. 43. c. 2.* Reliquarum etiam frugum minutarum, ut olei & vini, decumæ exigebantur, ut testatur *Cic. 5. verr.*

Hæ decumæ porro ex provinciis exigebantur ad modum jugerum: ex singulis enim jugeris quæ arabantur, pars decuma detrahebatur, quemadmodum & locatio decumarum in jugera fiebat. Hinc *Cic. 5. Verrin.* rationem init, quantum hoc emolumentum sit Romanis, cum, si fertilis annus sit, ex singulis jugeris medimnus decumæ nomine capiebatur, decem enim medimnos ex jugero aratores ferre poterant: non cogebantur autem aratores profiteri numerum jugerum,

quæ

quæ arabant, sed quotannis apud Magistratum, ex præscripto & instituto legis Hieronicæ, numerus aratorum publice annotabatur. Verres vero, aratores accusandi & judicii postulandi caussam quærens, edictum in Sicilia proponebat, ut arator, quot jugera araret, profiteretur, quod iniquissimum & novum inventum vehementer exagitat Cicero.

Nec pecunia hæ decumæ, sed frumento solvebantur, unde passim apud Ciceronem, per medimnos decumarum ratio putatur. Hoc frumentum aratores debebant ad mare perducere, ut inde Romam transmitteretur: sic in Sicilia ad fretum Siculum advehebatur, & edicto Verres jusserat, ut *ante kal. Sext. omnes decumæ ad aquam deportatæ essent*. Ultra decumas nihil debebant aratores, nec accessionem pecuniæ, neque aliquam mantissam, sed *si largissimus esset arator, cumulatiore mensura utebatur*: Verres vero, omnia inique cum extorqueret, & decumas magni venditas, & insuper pecuniam exigebat, ut ea omnia luculenter describit Cicero.

Summa autem totius frumenti, quod ex decumis colligebatur, in tabulis publicis scribebatur, secundum quas eadem quantitas Ro-

mæ

mæ reddi debebat, nec licebat Prætori vel Quæstori, eam summam mutare, vel aliquid ei detrahere, quod tamen Verres fecit, multum de capite demendo, quod tam grave crimen *Cic.* 5. *Verrin.* dicit, *ut illud Senatus, non ipsi Sullæ, cui uni post Romam conditam respublica se totam tradidit, qui tantum potuit, ut nemo illo invito nec bona, nec patriam, nec vitam retinere posset, permiserit*, sed publica auctoritate reprehenderit. Aliquando vero, cum publica necessitas & angustiæ temporum exigebant, provinciis imperabantur alteræ decumæ, ultra debitas & exigi solitas, quo *tamen casu Senatus ita decernebat, ut pecunia pro his decumis solvatur aratoribus, ut, quod plus sumitur, quam debetur, idem non auferri putetur. Cic. d. l.* hocque dicitur *frumentum emptum*, quod duplex est, vel enim *Decumanum* dicitur, quod quasi *alteræ decumæ*, & ejusdem quantitatis exiguntur, vel *Imperatum* sive *emptum* proprie, quod *præterea civitatibus æqualiter distributum est*. Exempla frumenti hujus, imperati & decumani, plurima occurrunt apud *Livium l.* 36. *c.* 2. *l.* 37. *c.* 2. *&* 50. *l.* 42. *c.* 31. *& passim.* Pretium vero, quod huic frumen-

to

ro constituebatur, a Senatu definiebatur, & Magistratui, ad illud cogendum, pecunia ex ærario decernebatur, ut ex *Verr.* 5. apparet, ubi Cicero probat Verrem illam *pecuniam domum suam avertisse*, & peculatum commisisse, *qui permultis civitatibus nihil omnino pro frumento solvit, aliis detraxit quantum commodum fuit, nulli, quod dubium est, reddidit.* Ita a Senatu provisum est, ne magistratus Romanus in Hispania grassaretur, & provinciam vexaret. *Consultum enim ab senatu Hispanis, ne frumenti æstimationem magistratus Romanus haberet, neve cogeret vicesimas vendere Hispanos, quanti ipse vellet.* Inspectionem & frumenti probationem habebat Magistratus Romanus v. *Cic. d. l.*

Quamvis autem exacte satis Magistratuum potestas, in exigendo a subjectis frumento, erat circumscripta, permittebatur tamen Prætori vel Proconsuli a provincialibus aliquid exigere *cellæ nomine*, id est, ad se & familiam suam alendam. Hoc ex senatusconsulto & legibus ei permittebatur, & a Senatu definiebatur, quantum Prætori sumere liceret: cum autem more invaluisset, ut in commodum aratorum, qui aut frumentum jam vendidissent;

ſent, aut ſervare vellent, aut in eum locum, quo imperabatur, portare nollent, Prætor loco frumenti pecuniam acciperet, conſuetudo æſtimationis introducta eſt, qua Prætor frumentum, quod ipſi in cellam debebant aratores dare, æſtimaret, unde *æſtimatum* dicitur. *Aſcon. Ped. in Verr. de Prætur. Urban. Licebat enim Magiſtratibus in uſus ſuos frumentum accipere, ſi vellent, aut pro frumento pretium, qua æſtimatio dicebatur; in qua re avariſſimi quique infinitam pecuniam contrahebant, iniquum pretium ſociis imperando.* Et in divinat. *Dabat Sicilia æſtimatum, quod decretum Prætor in cellam, hoc eſt, in uſus cellæ æſtimare ſolebat, cum interdum pro frumento pecuniam ſumeret.* Verris etiam avaritiam & extorſiones, circa frumentum æſtimatum, late deſcribit idem Cicero, loco ſæpe citato. Hoc frumento Prætor vel Proconſul domum ſuam, cohortem & præfectos alebat, hinc *Cic. 6. ad Att. 3.* ſcribit, Gavium, qui ſe præfectum gerebat, impudenter a ſe *Cibaria* petiiſſe. Ultra hoc frumentum in cellam, vel æſtimatum, etiam Prætori aliquid a Publicanis tribuebatur: hoc ideo publicani inſtituerant,

ut

ut in litibus cum provincialibus sibi faventes haberent magistratus, & fortasse hoc est illud *Honorarium* frumentum, cujus meminit *Cic. in Pison.* Sed hoc magis malo more & avaritia magistratuum quam lege vel SCto introductum puto; quare id ab æqui observantissimo Catone, cum Prætor Sardiniam obtineret, non acceptum est. *Liv.* 32. c. 2. *Nam fœneratores ex insula fugati, sumptus, quos in cultum Prætorum socii* (id est publicani) *facere soliti erant, circumcisi aut ablati ab eo*, referuntur.

Antequam autem a decumis interpretandis abeamus, excutiendus nobis est locus insignis & ab omnibus viris, qui commentarios in eum auctorem scripserunt, vexatus *Sueton. Caligul.* 26. ubi mentio fit *decumarum* aliquarum. Verba sunt: *Scenicis ludis, inter plebem & equitem caussam discordiarum serens, decumas maturius dabat, ut equestria ab infimo quoque occuparentur.* Quænam hæ decumæ sint, *Torrentius* se nescire, ingenue fatetur, alii nescio quas decumas Herculi & Diis votas comminiscuntur, ut *Turneb.* 18. *adv.* 5. quæ, quomodo theatrali sparsioni inservierint, vellem docuissent viri docti. *Scaliger*

Epist.

Epist. 37. Casaubono, qui illum de hoc loco consuluerat, rescribit, hæc fuisse missilia & nummos, ex, nescio qua, exactione decumarum suppeditatos, quæ dicata erat sparsioni theatrali, sed nullo antiqui testimonio sententiam suam firmat. Probabilior plerisque visa est emendatio & explicatio magni *Casauboni*, qui locum, conjectura ductus, ita legit. *Causam discordiarum serens tesseras decumâ maturius dabat*, infarciens vocem *tesseras*, quam a voce præcedente, ob similitudinem literarum, *serens* absorptam fuisse credit, & tesseras has missilia, in theatris, post finitos ludos spargi solita, interpretatur: cui sententiæ ut non subscribam, facit, quod ex hac explicatione nulla potest caussa discordiæ inter equites & plebem colligi: nam tesseras quidem & missilia sparsa fuisse, negari non potest, sed si ea modo & Equitibus & plebi spargerentur æqualiter, & eo tempore, quo equites una cum plebe, frequentes in theatro erant, nihil erat, de quo alteruter quereretur: nam si ante decimam horam hæc sparsio a Caligula facta sit, ut vult Casanbonus, plebs nullo modo poterat occupare equestria, utpote Equitibus ea adhuc tenentibus, nec ut rarum

aliquod

aliquod & insolitum Caligulæ factum notaret Suetonius, si ante decimam finitos diceret ludos scenicos, & sparsa fuisse missilia, cum semper & ab omni tempore finis ante id tempus ludis imponi soleret. Ita enim tempus diurnum Romani diviserant, ut matutinum spectaculis & gladiatoriis ludis impenderent, unde sæpe in inscriptionibus mentio fit *Ludi matutini*; & ex *Sueton. August. c.* 44. apparet: Post meridiem vero tranquilliores ludi in scena exhibebantur, quod ideo institutum erat, ut *lusus & sales aliquid laxamenti afferrent, quo hominum oculi ab humano cruore acquiescerent*, ut dicit *Senec. epist.* 7. A meridie ergo incipiebant ludi scenici & rarissime ad decimam protrahebantur, unde ut insolitum & a communi consuetudine abhorrens de Nerone narrat *Sueton. c.* 21. *eum in horam FERE decimam perseverasse*; & ratio finiendi ludorum erat, quia nona hora erat tempus cœnæ, ut ex vulgato Martialis versu patet.

Imperat exstructos frangere nona toros.

Nec, quia res in foro aliquando ad decimam protrahebantur, idem illud in theatris fieri consuevisse colligi potest. Superest ergo ut

alia fuerit discordiæ caussa, quæ plebem cum Equite commiserit, eaque peti debet ex re aliqua, quæ ante equitum in ludos adventum in gratiam plebis a Caligula facta sit, ita ut plebs equestria vacua occupare potuerit, quæ tamen, an recte a nobis conjici possit diffidimus: sed cum depositus sit locus, nec ullum a MSS. auxilium sperandum sit, conjecturis indulgere licet, easque eruditorum arbitrio & censuræ subjicere. Posset itaque fingi Suetonium scripsisse, *Caussam discordiarum serens, Mimos maturius dabat* (formatis primis literis *DEC* in *decimis* ex M, qui lapsus librariis facilis est) & hic sensus loco apponi. Caligulam, non missilia spargendi, sed ipsum ludos & mimos edendi tempus maturasse, & mimos in scenam eduxisse, cum plebs, quæ plerumque maturius ad ludos ruebat, sola esset frequens, & equestres cuneos occuparet, ita ut postea, adveniente equite, & locum, sibi a plebe discretum, tuente, rixæ & discordiæ orirentur.

Mimi autem semper scenicis ludis exhibebantur, &, cum antiquis temporibus inter actus comœdiæ interseri solerent, posteriori ætate, inventoribus præcipue Pylade & Ba-

Bathyllo, separatim in orchestram veniebant, ut multis docuerunt *Scalig. de poet.* 1. *c.* 10. *& Salmas. ad Vopis. Carin. c.* 19. & exinde fere totæ comœdiæ mimicæ factæ fuerunt, ut probat *Vales. ad Amm. lib.* 23, *c.* 6. ubi simili loquendi modo dicitur, *Scenicis ludis mimus immissus*, quo & alibi ipse *Sueton. Cæs.* 39. utitur, dicens. *Ludis* (nim. scenicis) *Laberius Eques Romanus mimum suum egit.* Quæ conjectura nostra, mimos maturius, & ante tempus, more ludis inchoandis præfinitum, editos hic significari, forte inde etiam confirmari posset, quod ex eo tempore videtur invaluisse prava illa consuetudo, ut plebs, quæ insano ludorum & mimorum ardore furebat, negotia & mercimonia (nam plerumque nundinis edebantur ludi) negligeret & prætermitteret, nec, ut olim, tempus postmeridianum, sed totos dies mimis & ludis spectandis absumeret; quam vulgi insaniam postea correxit Imperator Antoninus Philosophus, &, abolito eo more, tempus ludorum ad pristinam consuetudinem retraxit, nam eum, *ne mercimonia impedirentur, tardius Pantomimos exhibere, non totis diebus, jussisse*, narrat *Capitolin. c.* 23.

CAP. III.

De Vectigali ex agris & eorum fructubus sub Imperatoribus.

HÆc fuit agrorum & vectigalis ex iis ratio, ſtante republica, quæ multum immutata eſt imminuta libertate & everſa republica. Et jam ſub extremis liberæ & ſuis legibus viventis reipublicæ temporibus, factioſorum civium machinationibus, hæc luculentiſſima pars & firmiſſimum reipublicæ ſubſidium appetebatur & labefactabatur: nam plurimis legibus agrariis, quas ſeditioſi, & qui auram popularem captarent, cives ferebant, publici agri viritim dividebantur, & quotidie quędam reipublicę pars decerpebatur; donec tandem Tribunus Pl. Thorius lege, quam *vitioſam & inutilem Cicero in Bruto* dicit, lata, omnem agrum publicum vectigali levavit, & poſſeſſoribus immunem præſtitit. Deinde C. Cæſar Conſul omnem agrum publicum, excepto ſolo Campano, Populo diviſit, &, perlata lege, poſtea etiam Rempublicam unico, qui ſupererat, agro Campano

exuit

exuit, *Suet. Cæs.* 20. *Agrum Stellatem & Campanum, ultimum subsidium reipublicæ, divisit populo.* Atque ita ærarium præcipuo fructu & emolumento destitutum & nudatum est, graviter hoc ferentibus optimatibus & reipublicæ studiosis, unde frequentes illæ Ciceronis querelæ, *Agro campano diviso, portoriis sublatis, quod vectigal superest domesticum, præter vicesimam, quæ mihi videtur una conciuncula, clamore pedissequorum nostrorum, peritura. ad Att.* 2. *ep.* 16. In eum autem finem hæc divisio instituebatur, ut multitudo civium, quæ Urbem replebat, & seditiosa plerumque consilia meditabatur, ab otio urbano ad agriculturam & laborem traduceretur, & ut solitudines, quæ per bella civilia Italiam deformaverant, frequentarentur; sed præsens tantum illud remedium, nec in futurum consulebat: major enim in dies copia suppullulabat, quæ ali publice deberet, & agri, ex quibus frumentum olim Populo distribuebatur, in patrimonium & commodum privatorum cesserant. Accedebat summa hominum socordia & agriculturæ neglectus, quam sordidum opus esse, jam confirmata eo tempore erat opinio: populus enim, qui fru-

mento publico pascebatur, fiducia frumentationum a cultura agrorum cessabat, unde Augustus dicitur voluisse tollere omnes frumentationes. *Sueton. c.* 42. quod tamen non perfecit. Itaque ut tantæ multitudini, quæ tesseras frumentarias accipiebat, consuleretur, ex Provinciis vectigal frumenti exigi perseveratum est sub Imperatoribus, quo damna amissorum in Italia agrorum resarcirentur. Eleganter agriculturæ negligentiam, & necessitatem ex provinciis frumentum & subsidia vitæ humanæ petendi, deplorat *Columell. in præf. lib.* 1. *de re rustic. Itaque*, inquit, *in hoc Latio, in hac Saturnia terra, ubi Dii cultus agrorum progeniem suam docuerunt, ibi nunc ad hastam locantur, ut nobis ex transmarinis provinciis frumentum adveniat, ne fame laboremus, vindemias condimus ex insulis Cycladum, ac regionibus Bæticis Gallicisque.* Et Tacit. 12. *ann.* 43. *At hercle olim ex Italiæ regionibus longinquas in Provincias commeatus portabant, nec nunc infæcunditate laboratur, sed Africam potius & Ægyptum exercemus, navibusque & casibus vita Populi Romani permissa est.*

Eædem vero provinciæ, quæ reipublicæ ve-

ctigal

ctigal ex agris suis præstabant, Imperatoribus obnoxiæ fuere; Sicilia, Sardinia, Africa & Asia Romanis arabat, his *vita ipsa* (ut loquitur *Tacitus* 3. *ann.* 54. & 12. 43) *Populi Romani* sustentabatur. De quibus omnibus hic multa congerere supersedeo, cum clara & manifesta res sit, & auctorum loci, qui de his provinciis passim mentionem injiciunt, obvii sint. His accessit postea fertilissima Ægyptus, quæ, ab Augusto in Provinciæ formam redacta, certissimum horreum & subsidium Romanorum fuit: hæc annua ducenta centena millia frumenti inferebat, computante *Aurel. Victor. poster.* quantumque hæc provincia commodi Romanis, frumenti præstatione, adtulerit, multis demonstrat *Plin. paneg. c.* 30. *& seqq.*

Non autem amplius decumarum vel vicesimarum frumenti præbitione defungebantur subjecti populi: altum enim harum apud auctores, post reipublicæ mutatam formam, est silentium, sed unicuique, pro modo & ubertate agrorum, certa & fixa quantitas imperabatur, quam quotannis Imperatori transmitterent, ut inde domus Augusta, milites & plebs inops aleretur: in hunc finem ab Imperato-

peratoribus, fortaſſe jam ab ipſo Auguſto, confectus eſt *Canon* quidam, *Frumentarius* dictus, quo, quid quæque provincia quotannis præſtare deberet, comprehenſum erat. Auguſtum hunc canonem frumentarium primum compoſuiſſe credibile eſt: hic enim, cum imperium nomine Principis accepiſſet, confecit rationarium ſive breviarium imperii, quo continebantur vires totius imperii, & in quo ratio introituum & expenſarum deducta erat, *Suet. Aug. cap.* 28. *& ult. Tacit.* 1. *ann.* 11. deinde id etiam elici poteſt ex alio loco *Taciti* 6. *ann.* 13. ubi, cum Senatus & Magiſtratus Romani populum, licentius de gravitate annonæ querentem, non coërcuiſſent, Tiberius Patribus ſcribit, *quibus e provinciis & quanto majorem, quam Auguſtus, rei frumentariæ copiam advectaret*, qua epiſtola tota frumenti ratio continebatur. Et aperte quantitatem frumenti, quod Ægyptus ſuppeditabat ſub Auguſto, definit *Aurel. Victor*, loco ſupra citato. Sub ſequentibus Imperatoribus clariora hujus Canonis indicia exſtant: ſic de Septimio Severo narrat Spartianus, eum *Canonem ſeptem annorum morientem reliquiſſe*, &, ipſi diſſimilis, Imperator Elagabalus

lus, *Canonem Populi Romani unius anni, meretricibus, lenonibus & exoletis dedisse*, refertur *a Lamprid. c.* 27. Hinc frequentissima hujus canonis apud Auctores mentio reperitur, & de eo in utroque Codice titulus ab Imperatoribus est insertus; multa enim circa hujus canonis curam Imperatores constituerunt, quæ omnia recensere operosa & fastidio plena res esset, plurima de eo Doctissimus Theodosiani Codicis Interpres Jacobus Gothofredus *ad tit. C. Theod. de Canon frum. V. R.* congessit, qui utiliter consuli potest; hoc tantum subjiciemus, Imperatores plerunque, si Canon hic non sufficeret, a subjectis gentibus, pretio dato emere consuevisse (ut & sub republica moris fuisse, supra ostendimus) & eo casu coactos fuisse Provinciales, pretio a fisco accepto, frumentum vendere, quod onus dicitur *Sitonia*, latine *Coëmptio*, *C. Just. lib.* 10. *tit.* 27. De hac etiam *publica comparatione* est titulus in *C. Theod. lib.* 11. *tit.* 15. & multa de hac constituit Theodosius Junior, cujus constitutiones reperiuntur sub *titulo C. Theod. de frum. Urb. Const.* Varii etiam ab antiquariis nummi adducuntur, quibus incisum est AD FRUM. EM. EX. SC Huic coemptioni

præficiebantur certæ personæ, quas σιτῶνας & frumentarios vocant JCti in *l.* 18. §. 5. *ff. de muner. & honor.* eratque hoc munus personale *l.* 1. *ff. eod.* a quo excusabat ætas septuaginta annorum, & numerus quinque incolumium liberorum *l.* 3. §. 12. *ff. eod.* Ab hoc onere quidam, ut pauperes & plebei, & aliæ personæ excipiebantur de quibus est *l.* 2. *C. Theod. de compar. publ.* Quemadmodum vero avari & impotentes Imperatores hoc frumentum nullo, vel perexiguo, pretio provincialibus extorquebant, sic boni & justi Principes pretium congruens solvi jubebant, unde eam laudem Trajano *Plin. paneg. c.* 29. tribuit. *Emit fiscus, quicquid videtur emere, inde copiæ, inde annonæ, de qua inter licentem vendentemque conveniat.*

Hoc frumentum, sive pro vectigali secundum canonem exactum, sive coëmptum, in Provinciis & Romæ in publica condebatur Horrea, de quibus cum jam plurima congesserint viri docti, nos illa omittemus & lectorem avidum ad *Buleng. de Vect. P. R. c.* 8. *Salm. & Casaub. ad Lampr. Alex. Sever. c.* 39. *Pancir. var. lect.* 1. 51. & *Gothofr. ad l.* 7. *ff. de instr. & instr. leg. & l.* 21. §. 6. *ff. de furt.*

re-

remittimus. Inde per curatores annonæ populo & militibus distribuebatur, quod vulgo notum & ab aliis uberius explicatum non referemus v. *Lips. 1. elect. 8. & Jacob. Gothofr. ad Tit. C. Theod. de re Militar. & ad tit. de erogat. milit. ann.* hoc tantum addimus, militibus, qui male rem gesserant, hordeum loco frumenti datum, cujus moris varia exempla congessit *Torrent. ad Suet. Aug. c.* 24. ubi illud ab Augusto factitatum narratur. v. & *Stewech. ad Veget. de re milit. c.* 13. hæc distributio frumenti postea exolevit, &, in commodum plebis & militum instituto collegio Pistorum, ipsi panes pro frumento divisi sunt, de quib. *Salmas. ad Vopisc. Aurel. c.* 35.

Quemadmodum autem olim, non solum frumenti vectigal, sed & vini & olei decumas præstitas esse docuimus, sic postea ab Imperatoribus in Canonem frumentarium relata est exactio olei & vini, & Provinciis, quæ harum frugum feraces erant, illorum præstatio imperata; eademque Africa, quæ cum frumenti copia uberrimum olei proventum habebat, illud subvehebat ut ex *l.* 3. *Cod. Theod. de Canon. frum. U. R.* apparet; & ex Africanis, utpote apud quos oleum feliciter nasce-

naſcebatur, plurimum Tripolitani erant obnoxii, *Spart. Sever. c.* 18., qui locus, cum maxime torſerit & vexaverit eruditorum interpretum ingenia, non ſine aliquo examine omittendus mihi videtur. Agit eo loco Spartianus de variis & inſignibus victoriis, quas Imperator Severus obtinuerat contra varias gentes, Perſas, Arabes, Adiabenos & Britannos, quibus ſubnectit; *Tripolim, unde oriundus erat, contuſis bellicoſſimis gentibus, ſecuram reddidit, ac pacem diuturnam, oleum gratuitum, & fœcundiſſimum agrum donavit.* Difficultatem huic loco duo præcipue faciunt, primo, quod abſurdum videatur, Severum Tripolitanos oleo donaſſe, cum eorum terra eſſet olei feraciſſima & uberrima, deinde quod Spartano refragari videatur *Aurelius Victor prior*, *qui in Conſtantino* ſcribit. *Remota olei frumentique adventitiæ præbitiones, quibus Tripolis ac Nicæa acerbius angebantur. Quas res ſuperiores, Severi Imperio gratantes, civi obtulerant, verteratque gratiam muneribus in perniciem poſterorum diſſimulatio.* Unde colligunt viri docti, non Tripolitanis oleum donaſſe Severum, ſed Imperatori à civibus pro pace & ſecuritate ipſis præſtita, oleum o-

blatum

blatum esse. Quæ duo diversa auctorum loca ut concilient viri docti, medicam adhibent manum, & Casaubonus & Gruterus ex MSS. legunt, *securam reddidit, ac Populo Romano diurnum oleum gratuitum, & fœcundissimum agrum donavit.* Quod tamen alienum hic a mente autoris recte videri potest, cum non verosimile sit, Spartianum narrationi, quam de rebus gestis & victoriis, a gentibus, Romanorum hostibus, reportatis contexit, inseruisse ex abrupto, & non satis commode, gratiam & munus aliquod Populo Romano factum. Quare, ut filum narrationis recte contextum Spartiano ostenderet, *Jac.Gothof.* aliter hunc locum constituit, & ita legit. *in comm. ad l.3. C. Theod. de Canon. frument. U.R. Securam reddidit: ad vicem diurnum ea oleum gratuitum, & fœcundissimum agrum donavit.* Quod tamen probare non possumus, cum nulla *MSStorum* auctoritate subnixa sit hæc conjectura; nec *diurno oleo* præbendo Romæ, sufficere Tripolis æstimari possit. Putamus ergo salvam & inconcussam Spartiano scripturam conservari posse, si modo commoda explicatione sublevetur, qua & Victori concilietur, & historiæ veritas confirmetur. Primum

mum itaque Victoris locum sic accipiemus, ut ille dicat, a Tripolitanis oblatum fuisse Severo olei vectigal præstandum, quia ipsius beneficio jam securi a gentibus barbaris agros colebant, cum antea continuis incursionibus infestabantur, atque ideo cum reliquis Africæ Populis non poterant vectigalia præstare, (nam eo casu non exacta fuisse vectigalia ac tributa a subjectis gentibus, ex *l.* 2. *C. ut nemini liceat in emptione specier: se excusare l.* 10. colligi potest, ubi Thraciæ tributa ideo non inferri memorantur) jam vero remotis barbaris, offerebant oleum & frumentum, Severus vero civibus suis gratiam faciens, hoc illis remisit, sed posteri Imperatores hanc illis a Severo gratiam factam dissimulantes, (nam male Gothofred. apud Victorem pro *dissimulatio* reponit *distimulatio*) eos æquali cum reliquis Africis onere premebant, & in canonem frumentarium Tripolitanorum præbitiones referebant, quas ideo *adventitias* dicit Victor, quia non erant comprehensæ in canone a Severo confecto, sed postea insertæ a sequentibus Imperatoribus, donec Constantinus tandem gratiam, illis a Severo factam, confirmavit. Hoc ita constituto, clara est & ma-

nifesta Spartiani sententia, & cum Victore conveniens. Severum Tripolitanos a barbarorum incursionibus securos reddidisse, ac pacem diuturnam illis præstitisse, ac simul oleum, quod cives Tripolitani Imperatori gratuitum offerabant, non accepisse, sed donasse, & agros fœcundos illis immunes, & sine ullo vectigali frumenti reliquisse, atque ita donasse videri. Atque hæc est nostra de obscuro illo loco sententia, quam tamen eruditorum censuræ lubentes submittimus.

Inter Provincias quæ Romano Imperio oleum prębebant, pręcipua erat etiam Lacedæmoniorum terra, quippe feracissima olearum, teste *Plin.lib.*17.*c.* 18.hinc *Sidon. Apoll. carm.* 5. ubi referens, quid quęque prouincia Romę tribueret, dicit

Exponit Lacedæmon olivum.

Collectum hoc oleum, ut de frumento supra diximus, inserviebat distributioni publicæ: antiquis vero reipublicę temporibus, Populo non dividebatur, ad luxum enim & voluptatem magis, quam ad sustinendam vitam necessariũ a priscis Romanis censebatur, nec nisi semel & extra ordinem id plebi datum legimus, a Scipione Africano, qui cum Ædilitatem

curulem

curulem auſpicaretur, congeum olei in vicos ſingulos dedit, teſte *Liv. lib.* 25. *c.* 2. ad cujus imitationem, poſtea idem in gratiam plebis fecit Agrippa ſub Auguſto, ut narrat. *Dio lib.* 49. Sub Imperatoribus vero olei diviſio magis frequentata fuit, accreſcente voluptatis & luxus ſtudio: ac primo quidem ad gymnaſium Senatui & Equiti illud præbuit Nero *Sueton. Ner. c.* 13. *Tacit.* 14. *ann.* 47. Deinde vero a Severo ordinarie populo dari cæpit. *Spart. c.* 23. quod ab Elagabalo imminutum reſtituit Alexander Severus. *Lampr. Alex. Sev.* 22. *Oleum, quod Severus Populo dederat, quodque Elagabalus imminuerat, turpiſſimis hominibus præfecturam annonæ tribuendo, integrum reſtituit.* Qui etiam ultra illud, quod populo dividebat, in uſum balnearum publicarum, oleum ſuppeditavit. *Lamp. c.* 24. *Addidit & oleum luminibus thermarum, quum antea, non ante auroram, paterent, & ante ſolis occaſum clauderentur.* Hæc olei diſtributio, ad Ꝑrefectum annonę pertinebat, ut ex loco Lampridii mox citato, & Symmach. 10. *ep.* 48. patet, & id docet inſcriptio *l. unic. C. Theod. de Menſ. Olear.* Ꝑrefectus vero per miniſtros ſuos oleum Populo admetie-

batur

batur *capulis*, quæ vasa ansata erant, quibus olei mensura fiebat: inde hi dicebantur *Capulatores*, quorum schola, in descriptione Urbis Romæ in regione tertia, collocatur. Portio, quam quisque ex plebe accipiebat, vocabatur *Mensa Olearia*, *leg. unic. Cod. Theod. de mens. olear.* ut ex illa lege docet *Jacob. Gothofr.* Cum vero a *Victore* in descriptione Urbis memorentur LXXIV. *mille mensæ oleariæ*, dubitatur, num eæ de iis mensis, in quibus expositum erat venale oleum, an vero de his portionibus olei, quod dividebatur, sint accipiendæ; quod nondum mihi constare ingenue fateor, cum utrinque difficultates plurimæ, quæ certum aliquid statuere prohibent, oriantur. videatur *Jacob. Gothofr. d. l.* Non sola autem plebs & milites oleum ab Imperatoribus accipiebant, sed & officialibus & ministris Domus Augustæ depromebatur, qui inter eas species, quas in salarium ferebant, etiam oleum accipiebant: sic inter alia, quæ Valerianus Probo dat, etiam olei per biduum sextarium unum recenset, *Vopisc. Prob. c.4.* & ita passim in lectione historiarum Augustarum observare licet.

Superest ut pauca de vectigali & exactione

vini, quod etiam in canone frumentario continebatur, subjiciamus. Hoc maxime dabant beatæ illæ Italiæ provinciæ, Campania & Tuscia, in quibus generosissima vina ubertim proveniebant, *Sidon. Apoll. d. l.*

Defert Campanus Jacchum

De Tuscia & Campania *Symm. l. 9. ep. 125.* agens de vini exactione. *Exstat vetus professio Campaniæ consularis, exstant acta apud Hetrucum confecta rectorem, quibus docetur exactio promissa reliquorum.* Africa, ut omnia fere, quæ ad vitę commoda & voluptates requiruntur, benigne ferebat, etiam vinum præbebat (unde *susceptorum vini per provinciam Africam* mentio fit in *l. ult. §. 20. ff. de muner. & honor.*) &, quæ hodie adhuc præstantissimum profert vinum, Pannonia olim Romanis subministrabat. *Claudian. de Laud. Stilic. 2. v. 204.*

Restituit terras, & opacum vitibus Istrum
Conserit, & Patrium vectigal solvere gaudet.

Ex insulis etiam Cycladibus, & reliquis vitiferis regionibus, vinum exigebatur. *Columel. præfat. lib. 1. de re rust. Vindemias condimus ex insulis Cycladibus, ac regionibus Bæticis Gallicisque.* Non licebat vero omnibus gentibus

tibus & populis, Romano imperio subjectis, vitibus agros conserere; vetitum nempe id erat lege Domitiani, quam refert *Sueton. c. 7. Domitianus ad summam ubertatem vini, frumenti vero inopiam, existimans nimio vinearum studio negligi arva, edixit, ne quis in Italia novellaret, utque in provinciis vineta succiderentur, relicta, ubi plurimum, dimidia parte.* Hinc eæ laudes & adulationes, quibus Domitiano blanditur *Statius. Silv. 4. 2. v. 36.*

—— sic vitifero sub palmite nudos
Umbravit colles, & sobria rura Lyæo.

& 4. 3. v. 11.

Qui castæ Cereri diu negata
Reddit jugera sobriasque terras.

Et deinde, si qua provincia, aut populus iterum vites conserere vellet, prius hoc ab Imperatoribus debebat impetrari, qui illud vel abnuebant, vel si permitterent, vectigal ex vino exigebant: sic Probus Imperator Gallis, Hispanis & Pannoniis vites habere permisit, testibus *Vopisco c. 18. & utroque Victore.*

Collectum vinum ex provinciis & subjectis populis condebatur in cellis, quas Imperatores habebant, unde, in usum domus Impe-

ratoriæ, depromebatur; Officialibus etiam & ministris, in partem salarii, ut cæteræ species, dabatur, ut ex infinitis Historię Augustę locis patet v. *Vopisc. Prob. c. 4.* & passim. Distributio fiebat per *Cellarios*, qui curam cellarum gerebant *Lamp. Elagab. c. 26. Mittebat Parasitis per cellarios salaria annua, vasa cum ranis, & scorpiis & cum serpentibus & hujusmodi monstris.* Hi etiam appellantur *Cellarienses in l. 32. C. Theod. de Erogat. milit. ann.* Ipsa autem portio, quam quisque accipiebat, dicebantur *Cellaria*, de quibus latius vide *Jac. Gothofr. ad l. ult. C. Theod. de offic. judic. omn.* Plebi vero vel militibus, neque reipublicæ temporibus, neque sub Imperatoribus, facile vinum dividebatur: insignis est Augusti severitas, quam refert *Sueton. c. 42. Sed ut salutarem magis, quam ambitiosum principem scires, querentem de inopia, & caritate vini populum, severissima coërcuit voce, satis provisum a genero suo Agrippa, perductis pluribus aquis, ne homines sitirent.* Cui similis est objurgatio illa Pescennii Nigri, qui milites limitaneos, in Ægypto tumultuantes, & vinum petentes, hoc responso inhibuit, *Nilum habetis, & vinum quaritis. Spart. Pesc. c. 7.*

c. 7. Deinde autem Imperator Aurelianus, referente *Vopisco in ejus vita c. 47. Statuerat vinum gratuitum dare Populo Romano; ut quemadmodum oleum & panis, & porcina gratuita preberetur, sic etiam vinum daretur, sed prohibitus est a Praefecto Praetorii sui, qui dicebat, si & vinum Populo damus; superest, ut & pullos & anseres demus.* Qui tamen non omnino ab hoc beneficio abstinuit, sed in porticibus templi Solis fiscalia vina, ex cella sua deprompta, venalia proposuit, unde Populus modico, & ab Imperatore definito pretio, ea comparare posset. Primus deinde & solus, & fortasse semel tantum, gratuitum Populo dedit Constantinus Magnus, cum consulatum gereret. Testis locuples in hanc rem est Suidas in voce παλατῖνοι. Παλατῖνοι εἶδος ἄρτων, οὓς ἐφιλοτιμήσατο τῷ δήμῳ Κωνσταντῖνος ὁ μέγας καθ' ὃν ὑπάτευε χρόνον, οὕτως ὀνομάσας αὐτοὺς, ὅτι ἐκ τοῦ παλλατίου χορηγουμένους. προσέθηκε δὲ τούτοις καὶ κρέα καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον. *Palatini; species panum, quos Constantinus Magnus, cum Consul esset, Populo gratuitos dabat, ita eos appellans; quod ex Palatio dividerentur. Addidit vero iis & carnem & vinum & oleum:*

quod tamem exemplum reliqui eum secuti Imperatores imitati non sunt, sed, probato facto Aureliani, vina ex cella sua, quæ vocabatur *Arca vinaria*, deprompta, venalia publice populo proposuere. Hujus arcę cura spectabat ad Præfectum Urbi, *Symmach. l.7. ep. 25. & 10. ep. 42.* qui pretia vini vel intendebat vel moderabatur, prout ipsi visum erat, vel ab Imperatore, cujus vicem gerebat, præscribebantur: hinc, pro Imperatorum vel etiam Pręfectorum Urbi ingenio, liberalitate vel avaritia, diversum subinde pretium definiebatur. Sic legimus Valentinianum & Valentem, quartam partem pretii, quo tunc vendebatur vinum, in gratiam plebis detraxisse, *l. 2. C. Theod. tribut. in ipſ. specieb. inferr.* & graves sæpe tumultus & motus oriebantur, si Præfectus Urbi vinum magno pretio venale haberet: hinc illæ iræ plebis, vini avidissimæ, in Symmachum Præfectũ Urbi, *cujus ædes a plebe accensas, ea re percitâ* (refert *Ammian. Marcell. 27. c. 3.*) *quod vilis quidam plebejus, sine indice ullo vel teste, infinxerat Symmachum dixisse, libenter se vino proprio calcarias exstincturum, quam id venditurum pretiis, quibus sperabatur.* Sub Præfecti Urbis dispositione erat

 Ra-

Rationalis Vinorum dictus, cujus mentio fit in *Notitia dignitatum Imperii*: hic invectum a negotiatoribus vinariis (quos instituit Alexander Severus *Lampr. c.* 33.) vinum annotabat, & venditionis rationes tractabat. A *Symmacho lib.* 10. *ep.* 35. memorantur *Tribuni fori vinarii*, quos eosdem cum Rationalibus fuisse putat *Pancirol. in. comm. ad Notit. dign. Imp. occid. c.* 11. & eos curasse, ut justo pretio, & sine fraude, Populo venderentur vina.

Ut autem ex arca vinaria Populus & milites nihil, nisi dato pretio, consequebantur, sic officiales & ministri, eodem modo, ut frumentum & oleum, etiam vini aliquam quantitatem, salarii nomine, accipiebant, quod cum cuique, historias Imperatorum percurrenti, notissimum esse debeat, hic non adstruemus. Ultra hos, etiam quibusdam collegiis & corporibus, quæ negotiationibus vel opera publica curando, imperio proderant, & *quorum ministerio tantæ Urbis onera sustinebantur. Symmach.* 10. *ep.* 27. dabatur. Sic Suariis, qui pecus & carnes Romam advehebant, certa quantitas vini concessa est *l.* 4. *Cod. Theod. de Suar.* quod & Edictum Aproniani V.C. Præfecti Urbi, quod exstat apud *Gruter. p.* 547.

 n. 7.

n. 7. probat. Sic & calcis coctoribus *l.* 1 *C. Theod, de calcis coctor.* & reliquis, quos enumerare longum esset. Quibusdam etiam ex Arca vinaria, non ipsum vinum, sed pecunia, quæ ex venditione vini redacta erat, dabatur. Sic *Symmach. lib.* 10. *ep.* 42. scribit *Collectariorum corpori arcam vinariam statutum precium sumministrare.*

Atque hæc de primo & pinguissimo vectigali, quod ex agrorum fructubus exigebatur, dicta sufficiant: subjiciendum esset, ut absolveretur plena hujus rei tractatio, ad quos Magistratus, hujus vectigalis constituendi, exigendi & locandi cura pertinuerit, & quid sub republica vel sub Imperatoribus, in jure vectigalis exercendi mutatum sit: tum de publicanis annectenda foret disputatio; sed cum idem fere in reliquis, quæ explicanda nobis sumsimus, vectigalibus, Scriptura, Portorio, & Metallis obtinuerit, melius visum fuit, hujus rei tractationem post illa rejicere, ne bis idem inculcare cogamur, annotaturi etiam, si qua in illis diversa ratio fuerit.

CAP.

CAP. IV.
De Scriptura & Vectigali Pecorum.

ALterum veteris reipublicæ vectigal illud erat, quod ex pascuis & saltibus, quorum proprietas ad rempublicam pertinebat, colligebatur: quosdam enim agros, culturæ inhabiles, silvis & salictis impeditos, pascendis gregibus, qui vectigal publico pro pastione solverent, destinabant. Hos *saltus*, *silvas & calles* dicebant; vulgariter vero *pascua publica* ab auctoribus appellantur. *Varr. de ling. lat. lib.* 4. *Quos agros non colebant, propter silvas & id genus, ubi pecus posset pasci, ab usu suo saltus nominaverunt. Fest: in voce saltum. Saltus est ubi silva & pastiones sunt. Virgil.* 4. *Georg. v.*324.

In saltus utrumque gregem, atque in pascua mittes,

Sic sæpe in jure nostro, *saltuum* & pastorum, qui inde *saltuarii* dicuntur, mentio fit *l.* 8. §. 1. *ff. de instr. & instr. leg.* Hi etiam *calles* appellantur, *quia callo pecudum perduratum est iter*, ut dicit *Isiodor. lib.* 15. *c. ult.* Vid. *Turneb.* 3. *advers.* 22. vulgo vero & communiter *pascua*

dicuntur *Plin. lib.* 18. *c.* 3. *Etiam nunc in tabulis Censoriis Pascua dicuntur omnia, ex quibus populus reditus habet.* Plurima autem possidebant Romani per totam Italiam & provincias pascua, præcipua autem erant in Apulia & illa Italiæ parte. Sic *Varr. de re rust.* 2. *c.* 1. *dicit. greges ovium longe abigi ex Apulia in Samnium æstivatum, & ad publicanum profiteri*: sic conjurationem & tumultum pastorum in Apulia memorat *Liv. lib.* 39. *c.* 29. in provinciis etiam saltus & pascua fuisse, indicant Ciceronis loca, quibus meminit *Magistrorum scripturæ in Asia & Sicilia*, de quibus postea agemus. Ut vero inter agros publicos, maximum vectigalis fundamentum & caput fuisse diximus *Agrum Campanum*, sic inter pascua publica maxime celebratur *Silva Scantia*, de qua multis agit *Cicero in orat. agr. contra Rullum*, qui eam cum reliquis vectigalibus agris vendere volebat: erant etiam, quorum ibidem meminit *Cic. Salicta ad Minturnas.* Denique sub Pascuis publicis etiam montes comprehendi puto, qui maxime ad pascendos greges ovium apti erant, sic *Cic.* 2. *orat. agrar contra Rull.* recenset inter patrimonia populi Rom. *Montem Gaurum*, &

Si-

Sicul. Flaccus Montium Romanorum, inter agros vectigales; meminit, loco supra a nobis adducto.

Ex his igitur pascuis, saltibus & silvis publicis magnum ærario Romano vectigal obveniebat, quod a pastoribus pro gregum pastione solvebatur: & antiquissimum hoc vectigal fuit, & diu solum & unicum Reipublicæ emolumentum, ut prodit *Plin. l.* 18. *c.* 3. antiquis tamen temporibus, non videntur pascua publica tam stricte privatis clausa & depasci vetita fuisse, vel saltem licentiâ vulgi invaluerat, ut quisque suas pecudes in pascua publica immitteret, donec ab Ædilibus plebis Publiciis, publicis reditibus consultum est, lege lata, & mulcta imposita iis, quorum pecudes agrum publicum depascerent. Eleganter hoc describit *Ovid.* 5. *fast. v.* 283.

Venerat in morem, populi depascere saltus,
Idque diu licuit, pœnaque nulla fuit.
Vindice servabant nullo sua pabula vulgus,
Jamque in privato pascere inertis erat.
Plebis ad Ædiles delata licentia talis
Publicios; animus defuit ante viris.
Rem populus recipit, mulctam subiere nocentes
Vindicibus laudi publica cura fuit.

Ab

Ab eo tempore magna cura publicorum pascuorum habita fuit, & mulctæ, qua pecuarios Ædiles afficiebant, frequens mentio apud *Liv.* 10. *c. ult.* 33. *c.* 42. *&* 35. *c.* 10. quæ ad ludos Florales plerumque adhibebatur; ut docet *Ovid. d. l.* deinde publice etiam abhinc pascua locata fuere publicanis; qui a pascere volentibus certum æs accipiebant, vectigalis nomine; quod dicebatur *Scriptura*, ita appellata, quia pastores debebant apud Publicanum numerum pecudum, quas in pascua publica immittere vellent, profiteri; quem publicanus in tabulis suis annotabat & scribebat; ex qua scriptura postea ratio inter pastorem & publicanum conficiebatur, inde etiam ager sive pascuum ipsum; dicitur *ager scripturarius. Festus.* *Scripturarius ager publicus appellatur, in quo, ut pecora pascantur, certum æs est, quia publicanus scribendo conficit rationem cum pastore.* Quicunque vero pecudes, quas non erat professus, vel etiam plures, quam publicano annotandas dederat, pavisset, in legem Censoriam incidebat: *Varr. lib.* 2. *de re rust. c.* 1: Ad *Publicanum profitentur, ne si inscriptum pecus paverint, lege Censoria committant.* Hæ pecudes, profiteri omissæ,

omissæ, *inscriptæ* a Varrone dicuntur, quod ideo notari debet; quia video multos viros doctos *inscriptas* pecudes interpretari, eas, quæ in tabulas publicanorum relatæ & annotatæ sunt, cum contrarium hic Varronis locus evincit, & exemplo *inscriptarum mercium*, id est, quas in portu mercator non professus est, probat *Turneb.* 10. *adv. c.* 6. Omissæ vero professionis pœna videtur fuisse, ut inscriptæ pecudes caderent in commissum, & Publicanus eas sibi pro fraudato vectigali vindicaret. Nam errare puto *Bulenger. de Vect. Pop. R. c.* 10. qui censet, non licuisse publicano pecudem, ob omissam professionem & non solutam scripturam, retinere: neque enim locus Plauti, quo in hanc sententiam adductus est, illud innuit, imo vero, si modo totum & integrum illum apposuisset, plane contrarium ex eo doctus fuisset: nam non ideo contra legem ibi commiserat publicanus, quod pecudem pro commisso caperet, sed quod & pecus retineret, & simul æs sive pecuniam pro scriptura debitam, exigeret: accipiendo enim pecuniam, poterat videri, de pœna transegisse & eam remisisse. verba *Plauti* sunt *Trucul.* 1. 2. 42.

Nam

Nam advorſum legem a me, ob meam ſcripturam pecudem accepit,

Æraque

Profeſſi ergo pecudes ſoluto vectigali, tuto paſcebant ſuos greges paſtores, quibus frequentes tamen cum publicanis & cotidianæ rixæ fuerunt, unde toties pecuariorum ad judicium adductorum & condemnatorum meminit Livius in locis, quos ſuperius adduximus: erant enim Paſtores ſilveſtre genus hominum, & ab humanitate alienum, unde & vias publicas latrociniis eos infeſtaſſe narrat *Liv. lib.* 39. *c.*29. Nec etiam continua illis erat cum aratoribus, qui agros publicos conduxerant, concordia, ut ex monumento antiquo, quod exhibet *Gruter. p.* 150. *n.* 6. & 7. patet, ubi quidam Magiſtratus de ſe gloriatur. *Idemque fecei, ut ex agro publico aratoribus cederent paſtores.*

Uſus autem horum paſcuorum valde Italiæ gentibus erat neceſſarius, quia in ea regione, *neque eadem loca, æſtiva & hiberna, idonea erant omnibus ad paſcendum*, ut Varro docet, ſed aliis paſcuis æſtate, aliis hyeme indigebant, cumque privati & mediocres paſtores non utriusque generis paſcua poſſiderent,

rent; quod ipsis deficiebat, publica pascua præstabant, sic *Varro. loc. citato. Itaque greges ovium longe abiguntur ex Apulia in Samnium æstivatum, atque ad publicanum profitentur* & ita in *l.* 12. §. 8. *ff. de instr. & instr. leg.* dicuntur *aliquâ parte anni pecora in fundo*, nimirum proprio pastoris, *pasci, aliâ parte pabula*, publica, *conduci.*

Hæc erat, stante & libera republica, hujus vectigalis ratio, quæ tota sub Imperatoribus subversa & immutata fuit, & eandem cum agris publicis sortem habuere pascua publica: omnia enim a seditiosis & populari studio devotis civibus, a publico patrimonio decerpta fuere. Lege Thoria, qua omnes agri vectigales immunes facti sunt, cautum etiam erat: *Neive Populo neive Publicano pecuniam, scripturam, vectigalve det, dareve debeat.* Deinde omnia, cum reliquis Italiæ agris, aut vendita, (quod tentabat Rullus) aut divisa sunt, & ita vectigal scripturæ exolevit: nam nulla, quod equidem sciam, apud auctores, qui res Imperatorum literis mandarunt, scripturæ mentio vel memoria occurrit. Pascua vero, quæ in provinciis & subjectis regionibus quondam publica censebantur, videntur

ab

ab Imperatoribus fuisse occupata, & eorum reditus in fiscum redacti. Sane in Utroque Codice mentio & titulus specialis est de *pascuis publicis & privatis:* est & alter de *fundis & saltibus rei Dominicæ*, ex quibus constat, Imperatores possedisse jure Dominico multa pascua & saltus; tales erant etiam prædia Tamiaca, ex quorum fructubus annuis vectigal præstabatur, quo alimenta domui Imperatoriæ suppeterent; ut docet *Alciat. ad tit. C. de præd. Tamiac. lib.* 11. *tit.* 68. pascua hæc Imperatorum, a gregibus propriis plerunque depascebantur, qui *greges dominici* appellantur. *l. unic C. Theod. de Grege. Dominic.* Hi greges, ut plurimum, Equorum erant, quos Imperatores, ad usus bellicos, plurimos in provinciis coëmebant, & in sua pascua immittebant, ex quibus, si quis eos furto abigeret, nec redderet sponte, mulctâ libræ auri pro singulis equis puniebatur. *d. l. unic.* si vero, vel non magna satis copia equorum, vel amplior pascuorum modus esset, quam ut decerpi a Dominico grege posset, locabatur ea pascuorum pars, quæ supererat, pastoribus, qui proprios greges cum dominicis miscebant, & fixa & annua pensione jus pascen-

pascendi redimebant, quam augeri Julianus, & deinde Valentinianus & Valens prohibuere; ne prætextu, quod majorem, quam antiquis temporibus solebant, pensionem solverent, sibi tota pascua vindicarent depascenda, & greges dominicos ab illis excluderent. *l.* 1. *&* 2. *C. Theod. de Pascuis.* Plurima vero per omnes provincias prata & pascua possidebant Imperatores; præcipue autem in Syria latissima *ac amœna* prata fuerunt, ut ex *l.* 5. *C. Th. de pasc.* docetur, ubi inconstans MSS. lectio varie doctos Viros exercet: *Cujac. ad l.* 2. *C. Justin. eod.* legit *Apamenis pascuis*, quæ in Syria plurima, & pascendis equis & bobus amplissima fuisse ex Strabone docet. *Jac. Goth. ad l.* 3. postquam diu fluctuasset, quamnam eligeret lectionem, præfert tandem vulgatam, *ac amœna*, quam locutionem, & aptum pratis epitheton, multis locis autorum adductis defendit, quibus addi potest insignis, & qui huc unice facit, *Taciti* locus 3: *ann. c.* 7. ubi querelæ de Pisone, protrahente reditum Romam, ut probationes cædis Germanici enervaret, referuntur, *quod vagus interim, per* AMOENA *Asiæ atque Achaiæ adroganti & subdola mora scelerum probationes subverteret.*

Hi erant reditus ex pascuis, quæ patrimonii Principum censebantur; ex privatorum etiam pascuis commodum obvenisse fisco puto, quod consistebat in subministrando fœno stabulis Imperatoriis, unde equitibus & eorum Ducibus depromebatur. Hinc in *l. 9. C. Just. & l. ult. C. Theod. de jure fisc.* mentio fit *susceptorum*, quos vectigalium & tributorum exactores fuisse, postea amplius docebimus, *qui familiæ pabula & sumtus ministrant.* Extraordinarii vero & summi honoris documentum erat, si Imperator alicui in Urbe Roma *Pabula & sumptus* decerneret; pabula dabantur, ut jumenta, quæ quis secum adduxerat, inde publicis impensis alerentur, sumptus in hominum alimentum Imperatores largiebantur, unde hæc duo plurimum conjunctim data legimus. Sic *Valerianus Aureliano, quamdiu Romæ fuit, pabula extra ordinem decrevit, & ad sumptus, aureos Antoninianos diurnos duos*, tradente *Vopisc. Aurel. c. 9.* Ultra fœni præstationem, ad quam prata obligata erant, tenebantur etiam Provinciæ, in quibus commoda pabula erant, militibus hybernantibus ea dare, hoc colligo ex *Trebel. Pol. trig. tyran. Balist.* Ubi Valerianus Ragonio Claro Præfecto

Illyrici

Illyrici & Galliarum scribit, *ut dispositionem Balistæ prosequeretur, ne provinciales gravet, sed illic equos contineat, ubi sunt pabula.* Et postea. *Thraciam, in cujus campis multum fœni colligitur, idoneam ad hyemandum militibus asserit.* Hoc vectigal a viris doctis *capitum* sive *capita* appellatur, quia in numerum capitum equorum definiebatur. Vide *Cujac. ad d. l. 9. C. de jur. fisc. Salmas. ad Vopisc. Aurel. c. 7.* & imprimis *Jacob. Gothofr. ad l. 7. 8. & 9. C. Theod. de erogat. milit. annon.* qui, ut ubique, doctissime & eleganter ibi argumentum hoc exequitur.

Hoc vectigal & onus impositum subjectis gentibus, veteris aliquantum scripturæ species & imago erat; accessit vero novum sub Imperatoribus vectigal, quod non ex pascuis & fœno, sed ex ipsis gregibus pecorum deducebatur. Scilicet frumentum, vinum, oleum jam abunde suppeditabant provinciæ, deerat caro, quam provinciis domui Augustæ tribuere postea imperatum est. Certus enim numerus Italiæ & reliquis, Imperio Romano parentibus, regionibus, pecudum, tam suum, quam boum & ovium impositus est, quem quotannis tribuerent; sic Lucani & Brut-

tii, quorum regio pecore erat fœcundiſſima; ſues & alias pecudes repræſentabant. *Caſſiod.* 11. *var.* 39. *Montuoſa Lucania ſues pendat, Bruttii bonum pecus indigena ubertate præſtent.* Samnium & Campania etiam hoc vectigali atterebantur. *l.* 3. *Cod Theod. de ſuar. pecuar.* & *nov.* 15. *Valentinian.* Imo nec remotæ provinciæ immunes habebantur, ſic Armenia carnem ſive pecudes tribuebat. Ultra pecudes, quæ alendo Populo inſerviebant, etiam quædam provinciæ equis præſtandis erant obnoxiæ. Clare id probat dictum Probi apud *Vopiſc. c.* 15. *Paſcuntur ad noſtram alimoniam gentium pecora diverſarum, equinum pecus noſtro jam fœcundatur equitatui. Pancirol. var. lect.* 13. *c.* 31. putat, decimas ex gregibus exactas fuiſſe, quia in d. *novell. Valent.* mentio aliquarum decimarum injicitur: quod tamen inde colligi non poſſe arbitramur, cum decimæ ibi non vectigal ipſum pecudum, quod ſecundum canonem Imperatori ſolvebatur, ſignificet, ſed illam vectigalis acceſſionem, quam, pro epimetro & interpretio, de quibus poſtea agendi locus erit, ſuſceptores accipiebant. Veroſimilius eſt unicuique provinciæ, prout abundaret, vel minorem copiam

pe-

pecudum proferret, imperatam fuisse certam quantitatem, quemadmodum supra, in canone frumentario, annonæ modum singulis provinciis descriptum fuisse demonstravimus.

Harum pecudum carne, undique ex provinciis exacta, Roma & domus Augusta alebatur, ministri & officiales partem inde pro salario capiebant, militibus & populo sæpe gratuito distribuebatur, quæ omnia cum eodem modo se habuerint, ut de frumento, oleo & vino supra annotavimus, hic repetere non lubet, & ex tralatitia tantum Historiarum Augustarum lectione unicuique manifesta esse possunt. Vide *Vopisc. Aurel. c.* 47. *Victor. Epit. in Aurel. & passim.*

CAP. V.

De Portoriis.

Scripturam excipit tertium vectigal, quod, ex portubus Italiæ & provinciarum, pro invehendis & evehendis mercibus exactum, *Portorium* ab auctoribus appellatur: huic vero proprie Vectigalis denominatio convenit, quippe pro vehendis mercibus, (unde *Vecti-*

gal) ſoluto, quod examinabimus hoc capite, eo nobis propoſito ordine, ut, quando Portoria inſtituta, abolita & rurſus reſtituta ſint, prius inquiramus, deinde ubi, & quibus pro mercibus ſolvebantur, tertio merces & perſonas a portoriis immunes, deinde ejus vectigalis quantitatem indagaturi; ultimo vero quædam de vectigali, huic affini, & ſæpe cum portorio confundi ſolito, adjiciamus.

Tempus, quo Portoria primum exerceri cœperunt, certum definiri non poteſt, cum illud non accurate ab auctoribus notatum inveni; & certe primis Urbis Romæ temporibus, quibus nulla vel rara cum externis gentibus, Romanis intercedebant commercia, incognita fuere; nullos etiam cum portus haberet Reſpublica, qui mercibus recipiendis paterent, illa exigi non poterant, & an Ancus Marcius, qui primum Romanis Portum patefecit Oſtię, ſimul vectigal mercibus impoſuerit, dubium eſt. Sub Regibus tamen Portoria jam invaluiſſe, colligi poteſt ex *Plutarch. in vita Poplicolæ*, qui inter commoda, quæ Valerius exactis regibus populo reddidit, etiam narrat ſublata ab eo vectigalia, quod idem quoque *Dioniſ. Halicarn.* aſſerit, & apertius

pertius *Livius lib.* 2. *cap.* 9. dicens, *Portoriis quoque & tributo plebem liberatam.* Deinde crescentibus Imperii Romani limitibus, cum opus esset majori pecunia ad bella gerenda, rursus restituta fuerunt portoria. Sic *Livius lib.* 40. *c.* 51. prodit, M. Æmilium Lepidum & M. Fulvium Nobiliorem, *portoria & multa vectigalia instituisse*, quibus postea *nova portoria* addidit Gracchus, auctore *Vellei. lib.* 2. *c.* 6. & subinde, redactis multis populis in ditionem, portoria, quę apud illas gentes exigi jam solebant, vel nova etiam Romani exercuerunt. Sic narrat *Liv. lib.* 32. *c.* 7. *Censores P. Cornelium Scipionem Africanum & P. Ælium Pœtum portoria venalium Capuæ Puteolisque, itemque Castrorum portorium, quo in loco nunc oppidum est, fruendum locasse.* Unde imperite Buleng. *c.* 5. *Castrorum* aliquod *portorium* peculiare interpretatur, cum sit idem, ac ubique solvebatur, portorium in castris illis, quæ postea in urbem mutata sunt, ut sæpe accidit: nam alias, res, quæ exercitui paratæ erant, immunes erant *l.* 9. §. 7. *ff. de public.* Sicilia etiam, in Provinciam redacta, portoria Romanis luculenta dedit, *unde Cicer. in Verr. dicit socios ex Verris exportatione, perdidisse*

didisse sexaginta HS, idque ex vigesima portus tantum Syracusani & in *l. 203. ff. de. V.S.* refertur *lex Censoria Portus Siciliæ.* Asia etiam devicta ex plurimis portubus vectigal Romanis pendebat. *Cic. 2. agrar. contr. Rull. Quid nos Asiæ portus, quid Syriæ rura, quid transmarina vectigalia juvabunt?* In remota etiam Britannia Portoriis victas gentes vexavisse Romanos, ex oratione Galgaci apud *Tacit. in vit. Agric. c.* 31. colligi potest. Ubi Caledonios contra Romanos incitans Galgacus, illis triste servitium, si victi fuerint, ominatur, & majorem ipsis quam Britannis calamitatem instare, quia hi vectigalibus & reditibus terræ suæ, corporum servitutum redimebant: Caledonios autem futuros ludibrio & vilissimos. *Neque enim*, inquit, *arva nobis, aut metalla, aut portus sunt, quibus exercendis reservemur.* Omnia deinde Italiæ portoria lege perniciosissima sustulit Cæcilius Metellus Prætor: de qua lege *Dion. lib.* 37. καὶ ἐπεδὰν τὰ τέλη δεινῶς τήν τε πόλιν, καὶ ἄλλην Ιταλίαν ἐλύπει, ὁ μὲν νόμος ὁ καταλύσας πᾶσιν ἄρεσος ἐγένετο, *quia vectigalia urbem & reliquam Italiam vehementer affligebant, lex, quæ ea tollebat, omnibus gratissima erat:*

non

non vero accepta erat Patribus & Optimatibus, qui, teste ibidem *Dione*, infesti Metello, ejus nomen legi detrahere volebant, & aliud adscribere, quod quidem effectum non esse scribit, sed eo solum apparuisse, Patres ne beneficia quidem grata habere, quæ a malis & seditiosis civibus dantur; graviter id etiam indignatur *Cicero. ad Att.* 2. *ep.* 15. *Agro Campano diviso, Portoriis sublatis, quod vectigal superest domesticum, præter vicesimam:* & ad Q. *Fratr. lib.* 1. *ep.* 1. causam tollendi portoriorum, quam innuit *Dion*, scribit fuisse, non ipsius portorii onus, *sed portitorum injurias, de quibus cives querebantur.* Ita jam omnibus suis subsidiis respublica Romana nudata, agris divisis, scriptura abolita, portoriis sublatis, solis provinciarum vectigalibus sustentabatur, donec in manus Cæsaris & Imperatorum subsequentium venerit, qui, ut de prioribus supra ostendimus, paulatim ea vectigalia reduxerunt, vel nova iis substituerunt. *Portoria rerum peregrinarum restituit Cæsar.* teste *Sueton. c.* 43. Nec Augustus illud compendium neglexisse credi potest, cum ille, ut prodit *Dion l.*47. *vectigalia partim prius abrogata renovaverit, partim*

nova excogitata instituerit. Deinde de iis omnibus, ut & cæteris vectigalibus, tollendis dubitasse Neronem scribit *Tacit.* 13. *ann.* 51. & solis tributis contentum voluisse imperii vires sustinere, *sed impetum ejus attinuere Senatores, dissolutionem imperii docendo, si fructus, quibus Respublica sustineretur, diminuerentur: quippe sublatis portoriis, tributorum etiam obolitionem expostulaturam plebem.* Et hoc modo servata portoria, ab sequentibus omnibus Imperatoribus magna cum cura exercita fuere, qui ea vel pro liberalitate contraxerunt, vel pro avaritia auxerunt, ut, cum quantitas hujus vectigalis indaganda erit, latius explicabimus.

Ex ipsa vocis Portorii etymologia, & ex omnibus, quæ huc usque adduximus, auctorum locis, manifestum est, hoc vectigal solutum fuisse in portubus, quos Romani vel in Italia, vel in reliquis Provinciis habebant, ideoque rem claram illustrare supervacuum erit. Illud hic subjiciendum est, vectigal illud etiam in pontibus & in itinere fuisse quandoque exactum. Vectigalis in pontibus meminit *Senec. de constant. sapient. c.* 14. *Cogitans*, inquit, *& in pontibus quibusdam*

vecti-

vectigal *pro transitu dari*; & expresse hoc *portorium* vocat *JCtus in l.* 60. §. 8. *ff. locat.* ubi dicitur *Redemtor portorium pontis exegisse.* In via & itinere illud præstitum fuisse docet *l.* 21. *ff. de donat. in. vir. & ux.* ubi quæritur, an *uxor locupletior censeatur facta esse? si maritus vectigal pro ea, quod in itinere præstari solet, solvisset.* Hoc etiam *portorium* vocat *Sueton. in Vitell. c.* 14. *Fæneratorum & stipulatorum publicanorumque, qui unquam se aut Romæ debitum, aut in via portorium flagitassent, vix ulli pepercit.* Hoc vectigal etiam in itinere præstabatur pro cadavere, quod, non nisi permissu maximi Pontificis vel jussu Principis *l.* 8. *ff. de relig. l.* 3. §. 4. *ff. de sepulch. viol*, transferri in alium, quam ubi defunctus obierat, vel temporariæ sepulturæ erat commissum, locum, licebat. Hujus vectigalis mentio fit in *l.* 37. *ff. de relig. & sumt. fun.* Hæc vectigalia, in pontibus & viis exacta, sublata sunt a Pertinace ut narrat *Herodian. lib.* 2. *c.* 4. τέλη τε πάντα πρότερον ἐπὶ τῆς τυραννίδος εἰς εὐπορίαν χρημάτων ἐπινοηθέντα ἐπί τε ὄχθαις ποταμῶν καὶ λιμέσι πόλεων, ἔν τε ὁδῶν πορείαις, καταλύσας εἰς τὸ ἀρχαῖον καὶ ἐλεύθερον ἀφῆκεν. *Vectigalia quoque*

que

que omnia, sub Tyrannide ad contrahendas pecunias excogitata in fluminum ripis, urbium portubus, perque vias & itinera, remisit, & in antiquam libertatem revocavit. Quod tamen an omnino verum sit? dubitari potest, cum leges JCtorum, quas citavimus, post Pertinacem adhuc, horum vectigalium mentionem faciant, & Ulpianus qui *l.* 21. *de donat. int. vir. & ux.* auctor est, post ea tempora diu vixerit. Nec credibile est Pertinacem ita ærarium labefactasse, ut omnia portoria, etiam quæ in portibus exigebantur, sustulerit: quare eam tantum gratiam a Pertinace populo factam esse putamus, ut hæc vectigalia, quæ superiores tyranni & avari Imperatores maxime auxerant, contraxerit, & ea quantitate, qua olim exigebantur, cogi præceperit. Vectigal autem, pro funere transferendo, sublatum est constitutione, quæ est *l. ult. C. de Rel.* quam ex græcis *Cujac.* restituit. *l.* 11. *obs.* 21.

Sequuntur examinandæ res & eæ merces, quæ portoria pro earum invectione & evectione debebant. Atque hic ita statuere possumus, omnes eas merces, quæ promercii caussa, & ad negotiandum portubus importabantur, fuisse vectigali subjectas. Hinc *rerum*

vena-

venalium portoria vocantur á *Liv. lib. 32. c. 7.* & in *l. 5. C. de vectigal. res, quæ negotiationis caussa portantur*, dicuntur: quarum catalogum contexuit *JCtus in lib. 39. ff. de publican.* Unde invicem colligitur, omnes alias res, quas quis non negotiandi animo, sed utendi, deferebat, fuisse immunes. *d. l. 5. C. & l. 4. §. 1. ff. de public.* Sicque in lege Censoria Siciliæ portûs cautum erat, publicis tabulis, *servos, quos quis domo ducet suo usu, pro his portorium ne dato.* Qua lege etiam enumerantur servi, qui recte inter usuales haberi possunt, sub quibus Eunuchi non comprehendebantur, qui magis luxui & mollitiei, quam usus domestici gratia comparabantur; hinc & pro Eunuchis portorium solvi debebat, ut recte ex *l. 2. C. de Eunuch.* colligitur. Extra res usuales, immunes etiam quædam aliæ reperiuntur, quas breviter recensebimus: sic res, quas legati exterarum vel sociarum gentium Româ ad proprias sedes deferebant; *l. 18. C. de vectig.* non vero si ex patria sua Romam deportabant. Immunitate etiam gaudebant res exercitui paratæ, *l. 9. §. 7. ff. de publican.* Instrumenta quoque itineris immunia fuisse, docet fragmentum legis Censoriæ apud

pud *Quintil. declam.* 359. *Præter instrumenta Itineris, omnes res Quadragesimam publicano debeant.* Cum autem, ut diximus, portorium pro venalibus & promercalibus mercibus exigeretur, illæ etiam immunes debere portus invehi, videri possunt, quæ per Provincias a negotiatoribus vendendi gratia circumvehebantur, sed quæ, cum emptorem invenire non possent, iterum domum reportabantur: dubium autem circa hanc circumvectionem jus apud antiquos fuit, cum utrinque rationes, & pro publicanis, qui portoria flagitabant, & pro negotiatoribus, qui recusabant, allegarentur. Exemplum hujus altercationis est apud *Cic. 2. ad Att. Ep.* 16. ubi Quinctus Fratrem Ciceronem consuluerat, num portorium circumvectionis deberetur publicanis, qui illud petebant, obloquentibus negotiatoribus; Ciceronis sententia erat, non deberi, Quintus vero rem ex concilii sententia ad Senatum rejecit, cujus decretum ignoramus.

Prꝫter has quas enumeravimus res, & si quæ forte aliæ fuerunt, omnes vectigal debebant publicanis, qui, ne fraudarentur a callidis negotiatoribus, omnium mercium professio-

sionem exigebant. Nec tantum res vectigali obnoxias, sed etiam immunes debebant profiteri mercatores. *l. 16. §. 3. ff. de publican*, ubi & usualia mancipia, quæ immunia fuisse demonstravimus, profiteri debere negotiatores dicuntur. Professio mercium a publicanis scribebatur in tabulis, unde & scripturæ nomen in portorii tractatione sæpe occurrit. hinc *Lucil. lib. 27.* inscriptas merces dicit, quas profiteri omiserant, ut supra de inscripto pecore ostendimus. verba ejus sunt

Facit idem quod illi, qui inscriptum e portu
Exportant clanculum, ne portorium dent.

Pœna omissæ professionis erat, quod res caderet in commissum *d. l. 16. §. 5.* & in fragmentis legum Censoriarum apud *Quintil. declam.* 341. *Quod quis per Publicanos improfessum transtulerit, commissum sit.* Et *declamat.* 359. *Quod quis professus non est, perdat.* & a commissi pœna nemo nisi minor excusabatur *l. 16. §. 9. ff. de publican.* non vero ignorantia excusabat, sed errore lapsus res non perdebat, sed duplex vectigal præstando eas servabat. *d. l. 16. §. 5. & 10.* Satisfaciebant vero mercatores profitendo, etsi vectigal ipsum non solverent: tunc enim fidem de

pretio

pretio censebatur habuisse publicanus *d. l.* 16. §. 12. Etsi vero professi quam maxime essent merces suas negotiatores, non licebat eas navi efferri, antequam vectigal portorii solutum esset: hoc ex Plauto Trinum. 4. 4. 15. desumitur.

Jubeto Sangarionem, quæ imperaverim
Curare, ut efferantur, & tu ito simul,
Solutum est portitori jam portorium.

Ita cautum erat publicanis contra machinationes & fraudes negotiatorum, vicissim vero his consulendum erat, ne iniquis & improbis publicanorum exactionibus & injuriis vexarentur: insolens namque hominum genus erant publicanorum ministri & servi, quibus ad colligenda portoria utebantur, hincque portitorum injurias ansam tollendi portoriorum dedisse, testatur *Cic.* 1. *ad Q. Fratr.* 1. hinc continutæ de exactionibus querelæ apud auctores reperiuntur, & varie coercitam Publicanorum libidinem & avaritiam legimus: sic a Nerone *Tacit.* 13. *ann. c.* 51. ab Antonino Philosophio *Capitolin. c* 11. remedia & pœnæ, quibus huic malo obviam itum est, inventæ referuntur; & in pandectis a JCtis luculenter Edictum, quod contra fraudes, &

furta

furta publicanorum est propositum, explicatur *lib.* 39.*tit.* 4.

Portoria solvere, cum rebus & mercibus, non hominibus impositum onus erat, nemo detrectare jure poterat. *l.6.C. de Vect.* unde nec ipsis militibus immunitas indulgebatur, sola iis commissi pœna remittebatur *l.3.C.eod.* Quibusdam tamen specialiter immunitates ab Imperatoribus datas legimus, quod a bonis & justis Principibus in utilitatem publicam, & ad reddendum bene meritis præmium, frequentabatur, ab avaris autem etiam immunitates solebant vendi, sic de Galba narrat *Sueton. c.* 15. *Nihil non per comites atque libertos pretio addici aut donari gratia passus est, vectigalia, immunitates* &c. de Commodo *Lampr. c.14.Vendidit etiam suppliciorum diversitates & sepulturas & immunitates.* Utilitatis publicæ caussa multis personis immunitates a portoriis concessæ fuere, sic militibus immunes res, quas usui suo, non quas vœno exercerent, concessit Nero. *Tacit.* 13.*ann.* 51. postea ab sequentibus Imperatoribus militibus, & iis, qui in Palatio degunt, immunitas concessa est, ex Valentiniani & Valentis constitutione, quæ est *l.* 3. *C.Theod. de immun. concess.* Veteranis & eorum filiis idem

F pri-

privilegium continuatum est a Constantino *l. 2. C. Theod. de vectig.* quod postea iidem Imperatores confirmaverunt. *l. 9. C. Theod.* Quæstores etiam Senatorii portoria non solvebant, pro feris, quas ex remotis regionibus Romam ad spectacula deportari curabant: *Grave enim majoribus visum est, ut tolerantibus onera Senatoriæ dignitatis, sumptus immodicus adderetur.* inquit *Symmach. lib. 5. ep. 60. & 63.* Naviculariis, qui frumentum ex Provinciis vectigalibus Romam vehebant, de quibus postea amplior agendi locus erit, concessum est, ut quasdam merces, quas sibi & propriæ utilitatis caussa, una cum frumento apportabant, immunes inferrent; dummodo sub prætextu fiscalium specierum, mercatoribus latebram & fraudandi occasionem non præberent. *l. 23. & 24. C. Theod. de Navicular.* plures forte, qui immunitate gauderent, adferri possent, ut ipse fiscus *l. 9. §. 8. ff. de publican.* sed, ne tædio res sit, subsistemus. Reliqui, omnis sortis & conditionis, homines obligati erant portoriis; *nam Vectigalium non parva functio est, quæ debet ab omnibus, qui negotiationis, seu transferendarum mercium curam habent, æqua ratione dependi l. 3. C. Theod.*

Theod. de immun. A vectigali portorii etiam immunes quasdam Provincias fuisse, vult *Bulenger. de Vect. P. R. c. 5. in fin.* utque id probet, locum *Tacit. de morib. Germ. c.* 29. affert, ubi de Batavis dicit, *eos nec tributis conteri, nec publicanos eos atterere, exemptos oneribus & collationibus*: quem tamen male cepisse videtur, cum inde non recte concludatur, Batavos speciali privilegio gaudere, ut, si merces in portus inferant, qui Romanæ ditionis sunt, immunes habeantur a portoriis, sed eos, qui socii & amici æquo fœdere Romanorum erant, a tributis, quæ devictis vel inæquali pacto sociis gentibus imperabantur, non conteri, nec eorum vectigalia a Publicano Romano redimi; dixerat enim paulo ante, *Manet honos & antiquæ societatis insigne*: quid mirum ergo, si illis, propriis utentibus legibus, nulla onera imposuerint Romani, & vectigalia in proprios usus exercere permiserint. Cum aliis vero gentibus, quas sibi subjiciebant, plerumque severius agebant & illis portoria, quæ prius in proprii ærarii commodum instituerant, adimebant; si vero comiter & benigne agere vellent, portoria exercere, & pecuniam inde redactam sibi habere;

 bere;

bere, gentibus & civitatibus quibusdam permittebant. Sic de Ambracensibus narrat *Liv. lib.* 38. *c.* 44. *senatusconsultum esse factum, ut illis omnes res suæ redderentur; in libertate essent, ac legibus suis uterentur, portoria, quæ vellent, terra marique caperent, dum eorum immunes Romani ac Socii latini nominis essent:* insigne hujus liberalitatis Romanæ monumentum est, quod *Gruter. insc. p.* 500. *&* *Sigon. de jur. Provinc. lib.* 1. *c.* 10. exhibent; ubi Termensibus Majoribus Pisidis inter reliqua, quæ illis a Populo Romano concessa sunt, de portoriis ita cautum erat. *Quam legem Portoriis terrestribus maritumeisque Termenses Majores Pisidæ capiundis, intra suos fineis dixerint, ea lex ieis portorieis capiundis esto, dum neiquid portori ab ieis capiatur, quei publica Populi Romani vectigalia redempta habebunt, quos per eorum fineis publicani ex eo vectigali transportabunt.* Unde luculentius hoc Termensium privilegium, quam Ambracensium fuisse colligitur, cum in horum portubus omnes Romani ac Socii latini nominis immunes erant, in illorum, soli publicani excipiuntur, qui aliquid ex vectigali, quod in vicinis provinciis redemerant, per

eorum

eorum fines transportarent. His Populis, quibus portoria exercere concedebatur, aliquando iterum ea facultas ademta est, & portoria publicata ærarium Romanum auxerunt: sic a Sulla, qui universas Provincias immanibus tributis exhauriebat, quædam gentes agris & portubus, ex quibus vectigal capiebant, multati sunt. *Appian. de bell. civ. lib.* 1. *p.* 689. χώρας τε ἔνιαι καὶ λιμένων κατὰ συνθήκας σφίσι δεδομένων ἀφῃροῦντο. *Quædam gentes, agris & portubus, ex fœdere sibi concessis multatæ.*

Superest, ut, cum amplissimum hoc vectigal fuerit, ejus quantitatem investigemus, ut inde conficere liceat, quantum ærario Romano accesserit. Difficulter vero, quænam antiquis sub republica temporibus, huic vectigali definita sit quantitas, dici potest, cum auctores, qui de portorio loquuntur, quantum ejus nomine exigebatur, reticeant, nec per omnes provincias, & in omnibus portubus, eadem quantitate solutum fuisse, credibile sit, sed vel secundum leges, quas quisque portus habebat, vel secundum legem Censoriam, in locationibus impositam, diverse coactum esse. In Siciliæ portu vicesimam exactam fuisse ex *Cic. Verr.* apparet, ubi dicit *socios* (id est Publicanos)

canos) *ex Verris exportatione ſexaginta HS perdidiſſe, idque ex vigeſima portus Syracuſani.* Poſt Rempublicam a Cæſaribus oppreſſam frequentior mentio & clariora indicia, ex quibus, ad quem modum exercebatur hoc vectigal, colligere licet, exſtant. Ordinarie enim *Quadrageſimam* mercium, quæ importabantur, partem exactam & ſolutam fuiſſe legimus. Hujus meminit *Quintil. declam.* 359. ubi legis fragmentum eſt. *Præter Inſtrumenta itineris omnes res Quadrageſimam publicano debeant.* ſic apud *Suetón. Veſp.* I. *publicum Quadrageſimæ* appellatur, & frequens poſtea hujus memoria eſt, nam & ad Symmachi tempora Quadrageſimam perveniſſe ex *lib.* 5. *epiſt.* 62. & 63. patet, ubi cum uno loco *Quadrageſimæ*, altero *Quinquageſimæ* mentio fiat, & agatur de eodem vectigali, utroque loco *Quadrageſimam* legerim, quæ uſitatior fuit; nec Quinquageſimam unquam pro portorio ſolutam fuiſſe, ſed pro rebus venalibus, poſtea docebimus. Non tam diu vero Quadrageſimam duraſſe ex nobili & ab omnibus vexato *Taciti loco* 13. *ann. c.* 51. videtur poſſe colligi. *Manet* inquit, *tamen abolitio Quadrageſimæ, Quinquageſimaque,* &

& quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani invenerant. varie hunc locum explicant viri docti. *Cujacius 6. obs.* 28. & eum secutus *Pancirol. 3. var. lect.* 31. Tacitum de abolitione Quadragesimæ litium, quam introduxit impurus ille Caligula, *Suet. cap.* 40. locutum fuisse volunt, quorum sententiam omnes postea, eos secuti, Commentatores rejecerunt, ut *Lips. ad d. l. Tacit.* nuperrime vero eam impugnavit vir Amplissimus *Ezechiel Spanhemius de usu & præstant. numism. dissert.* 9. Qui etiam Tacito omnem hic fidem abrogat, & abolitionem Quadragesimæ, Galbæ beneficium esse, credit, inductus nummis, quibus Galba Quadragesimam remisisse legitur; & illud, quia paucis tantum mensibus Galba imperium obtinuerit, omissa ejus mentione, Tacitum ad Neronem referre. Ego vero verissimam Cujacii sententiam de hoc loco esse credo, & eam defendendam hic suscipiam, non invalidis, ut puto, rationibus; ac primo, inde probabilis Cujacii opinio videtur, quod post Neronis tempora nusquam mentio Quadragesimæ litium ab ullo auctore fiat, unde eam a Nerone abolitam esse facile credi potest: Quadragesimæ portorii vero frequens usque

pretio censebatur habuisse publicanus *d. l.* 16. §. 12. Etsi vero professi quam maxime essent merces suas negotiatores, non licebat eas navi efferri, antequam vectigal portorii solutum esset: hoc ex Plauto Trinum. 4. 4. 15. desumitur.

Jubeto Sangarionem, quæ imperaverim
Curare, ut efferantur, & tu ito simul,
Solutum est portitori jam portorium.

Ita cautum erat publicanis contra machinationes & fraudes negotiatorum, vicissim vero his consulendum erat, ne iniquis & improbis publicanorum exactionibus & injuriis vexarentur: insolens namque hominum genus erant publicanorum ministri & servi, quibus ad colligenda portoria utebantur, hincque portitorum injurias ansam tollendi portoriorum dedisse, testatur *Cic.* 1. *ad Q. Fratr.* 1. hinc continutæ de exactionibus querelæ apud auctores reperiuntur, & varie coercitam Publicanorum libidinem & avaritiam legimus: sic a Nerone *Tacit.* 13. *ann. c.* 51. ab Antonino Philosophio *Capitolin. c* 11. remedia & pœnæ, quibus huic malo obviam itum est, inventæ referuntur; & in pandectis a JCtis luculenter Edictum, quod contra fraudes, & furta

furta publicanorum est propositum, explicatur *lib.* 39.*tit.* 4.

Portoria solvere, cum rebus & mercibus, non hominibus impositum onus erat, nemo detrectare jure poterat. *l.*6.*C. de Vect.* unde nec ipsis militibus immunitas indulgebatur, sola iis commissi pœna remittebatur *l.*3.*C.eod.* Quibusdam tamen specialiter immunitates ab Imperatoribus datas legimus, quod a bonis & justis Principibus in utilitatem publicam, & ad reddendum bene meritis præmium, frequentabatur, ab avaris autem etiam immunitates solebant vendi, sic de Galba narrat *Sueton.c.* 15. *Nihil non per comites atque libertos pretio addici aut donari gratia passus est, vectigalia, immunitates* &c. de Commodo *Lampr. c.*14.*Vendidit etiam suppliciorum diversitates & sepulturas & immunitates.* Utilitatis publicæ caussa multis personis immunitates a portoriis concessæ fuere, sic militibus immunes res, quas usui suo, non quas vœno exercerent, concessit Nero. *Tacit.* 13.*ann.* 51. postea ab sequentibus Imperatoribus militibus, & iis, qui in Palatio degunt, immunitas concessa est, ex Valentiniani & Valentis constitutione, quæ est *l.* 3. *C. Theod. de immun. concess.* Veteranis & eorum filiis idem

privilegium continuatum est a Constantino *l. 2. C. Theod. de vectig.* quod postea iidem Imperatores confirmaverunt. *l. 9. C. Theod.* Quæstores etiam Senatorii portoria non solvebant, pro feris, quas ex remotis regionibus Romam ad spectacula deportari curabant: *Grave enim majoribus visum est, ut tolerantibus onera Senatoriæ dignitatis, sumptus immodicus adderetur.* inquit *Symmach. lib. 5. ep. 60. & 63.* Naviculariis, qui frumentum ex Provinciis vectigalibus Romam vehebant, de quibus postea amplior agendi locus erit, concessum est, ut quasdam merces, quas sibi & propriæ utilitatis caussa, una cum frumento apportabant, immunes inferrent; dummodo sub prætextu fiscalium specierum, mercatoribus latebram & fraudandi occasionem non præberent. *l. 23. & 24. C. Theod. de Navicular.* plures forte, qui immunitate gauderent, adferri possent, ut ipse fiscus *l. 9. §. 8. ff. de publican.* sed, ne tædio res sit, subsistemus. Reliqui, omnis sortis & conditionis, homines obligati erant portoriis; *nam Vectigalium non parva functio est, quæ debet ab omnibus, qui negotiationis, seu transferendarum mercium curam habent, æqua ratione dependi l. 3. C.*

Theod.

Theod. de immun. A vectigali portorii etiam immunes quasdam Provincias fuisse, vult *Bulenger. de Vect. P. R. c.* 5. *in fin.* utque id probet, locum *Tacit. de morib. Germ. c.* 29. affert, ubi de Batavis dicit, *eos nec tributis conteri, nec publicanos eos atterere, exemptos oneribus & collationibus*: quem tamen male cepisse videtur, cum inde non recte concludatur, Batavos speciali privilegio gaudere, ut, si merces in portus inferant, qui Romanæ ditionis sunt, immunes habeantur a portoriis, sed eos, qui socii & amici æquo fœdere Romanorum erant, a tributis, quæ devictis vel inæquali pacto sociis gentibus imperabantur, non conteri, nec eorum vectigalia a Publicano Romano redimi; dixerat enim paulo ante, *Manet honos & antiquæ societatis insigne*: quid mirum ergo, si illis, propriis utentibus legibus, nulla onera imposuerint Romani, & vectigalia in proprios usus exercere permiserint. Cum aliis vero gentibus, quas sibi subjiciebant, plerumque severius agebant & illis portoria, quæ prius in proprii ærarii commodum instituerant, adimebant; si vero comiter & benigne agere vellent, portoria exercere, & pecuniam inde redactam sibi ha-

F 2 bere,

bere, gentibus & civitatibus quibusdam permittebant. Sic de Ambracensibus narrat *Liv. lib.* 38. *c.* 44. *senatusconsultum esse factum, ut illis omnes res suæ redderentur; in libertate essent, ac legibus suis uterentur, portoria, quæ vellent, terra marique caperent, dum eorum immunes Romani ac Socii latini nominis essent:* insigne hujus liberalitatis Romanæ monumentum est, quod *Gruter. insc. p.* 500. & *Sigon. de jur. Provinc. lib.* 1. *c.* 10. exhibent; ubi Termensibus Majoribus Pisidis inter reliqua, quæ illis a Populo Romano concessa sunt, de portoriis ita cautum erat. *Quam legem Portoriis terrestribus maritumeisque Termenses Majores Pisidæ capiundis, intra suos fineis dixerint, ea lex ieis portorieis capiundis esto, dum neiquid portori ab ieis capiatur, quei publica Populi Romani vectigalia redempta habebunt, quos per eorum fineis publicani ex eo vectigali transportabunt.* Unde luculentius hoc Termensium privilegium, quam Ambracensium fuisse colligitur, cum in horum portubus omnes Romani ac Socii latini nominis immunes erant, in illorum, soli publicani excipiuntur, qui aliquid ex vectigali, quod in vicinis provinciis redemerant, per

eorum

eorum fines transportarent. His Populis, quibus portoria exercere concedebatur, aliquando iterum ea facultas ademta est, & portoria publicata ærarium Romanum auxerunt: sic a Sulla, qui universas Provincias immanibus tributis exhauriebat, quædam gentes agris & portubus, ex quibus vectigal capiebant, mulctati sunt. *Appian. de bell. civ. lib.* 1. *p.* 689. χώρας τε ἔνιαι καὶ λιμένων κατὰ συνθήκας σφίσι δεδομένων ἀφηρῦντο. *Quædam gentes, agris & portubus, ex fœdere sibi concessis multatæ.*

Superest, ut, cum amplissimum hoc vectigal fuerit, ejus quantitatem investigemus, ut inde conficere liceat, quantum ærario Romano accesserit. Difficulter vero, quænam antiquis sub republica temporibus, huic vectigali definita sit quantitas, dici potest, cum auctores, qui de portorio loquuntur, quantum ejus nomine exigebatur, reticeant, nec per omnes provincias, & in omnibus portubus, eadem quantitate solutum fuisse, credibile sit, sed vel secundum leges, quas quisque portus habebat, vel secundum legem Censoriam, in locationibus impositam, diverse coactum esse. In Siciliæ portu vicesimam exactam fuisse ex *Cic. Verr.* apparet, ubi dicit *socios* (id est Publi-

canos) *ex Verris exportatione sexaginta HS perdidiſſe, idque ex vigesima portus Syracusani.* Post Rempublicam a Cæsaribus oppressam frequentior mentio & clariora indicia, ex quibus, ad quem modum exercebatur hoc vectigal, colligere licet, exstant. Ordinarie enim *Quadragesimam* mercium, quæ importabantur, partem exactam & solutam fuisse legimus. Hujus meminit *Quintil. declam.* 359. ubi legis fragmentum est. *Præter Instrumenta itineris omnes res Quadragesimam publicano debeant.* sic apud *Sueton. Vesp.* 1. *publicum Quadragesimæ* appellatur, & frequens postea hujus memoria est, nam & ad Symmachi tempora Quadragesimam pervenisse ex *lib.* 5. *epist.* 62. & 63. patet, ubi cum uno loco *Quadragesimæ*, altero *Quinquagesimæ* mentio fiat, & agatur de eodem vectigali, utroque loco *Quadragesimam* legerim, quæ usitatior fuit; nec Quinquagesimam unquam pro portorio solutam fuisse, sed pro rebus venalibus, postea docebimus. Non tam diu vero Quadragesimam durasse ex nobili & ab omnibus vexato *Taciti loco* 13. *ann. c.* 51. videtur posse colligi. *Manet* inquit, *tamen abolitio Quadragesimæ, Quinquagesimaque,*

&

& quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani invenerant. varie hunc locum explicant viri docti. *Cujacius 6. obs.* 28. & eum secutus *Pancirol. 3. var. lect.* 31. Tacitum de abolitione Quadragesimæ litium, quam introduxit impurus ille Caligula, *Suet. cap.* 40. locutum fuisse volunt, quorum sententiam omnes postea, eos secuti, Commentatores rejecerunt, ut *Lips. ad d. l. Tacit.* nuperrime vero eam impugnavit vir Amplissimus *Ezechiel Spanhemius de usu & præstant. numism. dissert.* 9. Qui etiam Tacito omnem hic fidem abrogat, & abolitionem Quadragesimæ, Galbæ beneficium esse, credit, inductus nummis, quibus Galba Quadragesimam remisisse legitur; & illud, quia paucis tantum mensibus Galba imperium obtinuerit, omissa ejus mentione, Tacitum ad Neronem referre. Ego vero verissimam Cujacii sententiam de hoc loco esse credo, & eam defendendam hic suscipiam, non invalidis, ut puto, rationibus; ac primo, inde probabilis Cujacii opinio videtur, quod post Neronis tempora nusquam mentio Quadragesimæ litium ab ullo auctore fiat, unde eam a Nerone abolitam esse facile credi potest: Quadragesimæ portorii vero frequens usque

ad Symmahi tempora memoria reperiatur, nec, si abolita fuerit a Nerone, a quo restituta sit, a viris doctis doceatur: accedunt sub Galba cusi nummi, qualem unum adduxit *Casaub. ad Suet. Galb. c.* 15. quibus Quadragesima remissa a Galba docetur, qui certe ridicule remitteret aliquod vectigal, jam ab imperatore præcedente abolitum: neque hic gravissimi, & qui omnia ex annalibus & diurnis actis diligenter conquisivit, scriptoris fides elevanda est, cum non potuerit ignorare, ad quem referenda esset abolitio tam celebris vectigalis portorii, luculentissimi reipublicæ subsidii: præcipue cum eo loco referat Senatusconsulta & Edicta, quæ eum fallere non poterant. Deinde si attentius totus Taciti locus consideretur, manifeste, portoria non fuisse sublata a Nerone, patebit: dicit enim *Tacitus dubitasse Neronem, an non omnia vectigalia* (quibus hic, uti sæpe alibi, portoria proprie intelliguntur) *omitti juberet, idque pulcherrimum donum generi mortalium daret. Sed impetum ejus attentum a Senatoribus, qui docebant, dissolvi eo pacto Imperium, cum omnia ita provisa essent, ut ratio quæstuum & necessitas erogationum inter se*
con-

congruerent. Aperte Senatores, hoc dissuadentes, respiciunt ad Commentarios sive rationarium, quod Augustus de viribus totius imperii Romani confecerat, & quo omnes reditus & onera inter se erant comparata. v *Suet. Aug. c.* 28. *& ult. Tacit.* 1. *ann.* 11. hocque rationarium ad successores transmiserat, qui secundum illud imperii vires semper exigebant. Docebant ergo senatores Neronem, si portoria tolleret, quæ magnam imperii redituum partem constituebant, dissolvi vires imperii, & rationem & ordinem subverti, si ordinaria commoda auferret; suadebant potius, si liberalitate aliqua vellet homines sibi devincire, aboleret aliquod vectigal, quod extra ordinem erat introductum, & quod, in rationarium imperii non relatum, nihil incommodi afferret ærario vel fisco, si tolleretur, cum rationes impensarum ad hoc vectigal non essent comparatæ: commodum itaque visum fuit Neroni abolere Quadragesimam litium, quam non in usus imperii, sed ad sustinendos nepotinos sumptus, Caligula cum reliquis novis vectigalibus introduxerat. Firma & stabilita itaque est Cujacii sententia, portoria, vel Quadragesimam a Nerone abolitam non

esse, imo nec a Galba eam esse abrogatam credo, quod frustra ex nummis eliciunt viri docti: non enim tam pingue erat Galbæ beneficium, ut omnino tolleret hoc vectigal, solum de *Remissa Quadragesima* loquuntur nummi. Jam vero notissimus est ille Imperatorum mos, ut aliquando civitatibus vel provinciis, bello aut aliis calamitatibus adflictis, vectigal aliquod remitterent, quo earum miserias levarent, aliis in quosdam annos immunitates a vectigali darent, manente tamen & non abolito vectigali: sic *Sueton.* narrat. Caligulam *ducentesimam auctionum Italiæ*, non reliquis provinciis, *remisisse cap.* 16. de qua etiam remissione nummi exstant: non inde tamen recte concluditur ducentesimam ab eo sublatam. Sic Augustus *ære alieno laborantes urbes levavit. Suet. c.* 47. & ut rarum, & avaritiæ Tiberii manifestum documentum, refert *Sueton. c.* 48. *eum ne provincias quidem ulla liberalitate sublevasse.* Recte ergo omnia se habebunt, si nummos de temporario aliquo beneficio, quo Galba auspicia imperii sui commendaret, interpretemur, non de abolitione vectigalis, cum illud longe post ea tempora superfuerit, nec unquam restitutum

ab

ab aliquo Imperatore legatur. Deinde etiam Galbæ munificentia de remissione reliquorum potest accipi; nam & eo munere beabant aliquando provincias Imperatores, ut illis multorum annorum reliqua ex vectigalibus condonarent. Sic de Hadriano scribit *Spart. c. 7. Provinciis vero etiam ex reliquis ingentes summas remisit, syngraphis in foro divi Trajani, quo magis securitas omnibus roboraretur, accensis.* Ad quem locum plura de hoc Imperatorum liberalitate doctissimi interpretes *Casaubonus & Salmasius*: & plurimas constitutiones Imperatorum de hac remissione sub *tit. C. Theod. de indulg. debit.* reperiet lector. Nec novum est, interpretes remissionem hanc reliquorum pro abolitione vectigalis ipsius accepisse. Sic postea, cum eo nos deduxerit tractationis ordo, ostendemus, male a viris doctis abolitionem vigesimæ hæreditatium adscribi Gratiano, non alio argumento, quam, quod eum reliqua remisisse, testetur Ausonius. Hæc de quadragesima, quæ ordinarie pro portorio exigebatur, dicta sunto. Alia tamen etiam in Codice vectigalis hujus, & immane quantum distans, quantitas vulgo exigi solita fuisse refertur. In *l. 7. C. de vectig.* mentio fit

ſit *Octavæ* partis, quæ pro mercibus exigebatur; quam quis inſtituerit, vel an in locum Quadrageſimæ ſucceſſerit, vel an quibusdam tantum mercibus impoſita ſit, noſtrum non eſt definire: dicuntur ibi *Octavæ more conſtitutæ* eſſe, qui jam a temporibus Alexandri Severi, cujus eſt *l. 7. C. de locat. & cond.* invaluiſſe debuerit, mirum tamen eſt, nusquam in Pandectis, vel ullis, quod ſciam, auctoribus, qui ejus ævi res geſtas literis mandarunt, octavas reperiri. *Pancirol. in comm. ad notit. dign. orien. c. 73.* putat, olim tempore Elagabali hujus vectigalis quantitatem fuiſſe decimam partem pretii, quo merces æſtimabantur, quam deinde Alexander Severus ad triceſimam contraxit, in cujus poſtea locum alii Imperatores Octavam ſubſtituerunt. Quod tamen veroſimile non eſt, cum nullo auctoris teſtimonio probet, unquam decimam pro portorio exactam & ſolutam fuiſſe, & quod verba *Lamprid. in Alex. Sever. c. 37.* (ubi narratur *Alexander Severus vectigalia publica in id contraxiſſe, ut qui decem aureos ſub Elagabalo præſtiterant, tertiam partem auri præſtarent, hoc eſt trigeſimam*) huc detorquet, infelici ſane & invita Minerva illud molitur;

tur;nam ea de tributis accipienda esse, luculentissime docuit, vir meliore sæculo natus, *Salmasius.*

Priusquam finis Portoriis explicandis imponatur, aliud huic affine vectigal examinandum nobis venit, dictum *Vectigal rerum venalium*, quod exigebatur pro rebus, quæ in foro venalia erant, vel quæ sub hasta, publice posita, licitantibus addicebantur, hoc plerumque cum portorio confunditur, & unum ac idem habetur, cum tamen diversum plane vectigal sit: non enim in portubus pro invectione vel evectione, sed in foro pro venditione exigebatur. Hincque male plurimi viri docti, ab *Accursio ad l.* 17. §. 1. *ff. de V. S.* viro subtili, sed literarum rudi, decepti, eandem quantitatem huic vectigali tribuerunt, quam portorio, *Octavam* nempe. Sic enim *Alciat. ad d. l. Guther. de Off. dom. Aug. lib.* 3. *c.* 17. & *Bulengerus de Vect. P. R. c.* 19. quos omnes jure reprehendit & refutat *Cujac.* 6. *obs.* 28. neque etiam placet *Goedd. ad d. l.* 17. *de V. S.* qui in eo solum recte Glossam a Cujacio reprehensam dicit, quod illa octavam solam statuat rerum venalium, cum ex ipsius sententia, duplex rerum venalium fuerit Vectigal; Unum, si vendita res expor-

portanda esset, nec exportari prohibita; Alterum, cum a venditore aliquid exigitur ob venditionem, quod idem quoque *Bulenger. d. l.* sentit. Sed uterque male, cum, quod illi primum statuunt, nullo modo dici possit vectigal rerum venalium, sed ipsum portorium, quod pro rebus promercalibus exigebatur, cujus quantitas nobis supra est declarata, & portorii solvebatur nomine, nullo respectu habito, an res essent venditæ nec ne, sed pro solo usu & commoditate portûs exigebatur. Alterum vero vectigal, illud est, quod nos rerum venalium dicimus, & *exigebatur ab emtore vel venditore, ob venditionem proponendam*, describente *Cujac. d. l.* & sic fere definitur in *l.* 1. *C. de Veteran.* & absolute *venalitium* vocatur in *l.* 4. *C. de prox. sacror. scrin.* Hujus quantitas nunquam Octava pars mercis fuit, sed alia, ut ex sequentibus apparebit; & in *l.* 17. *ff. de V.S.* aperte Portorium & rerum venalium vectigal distinguuntur. Hujus vectigalis auctor videtur fuisse Augustus; narrat enim *Dion. l.* 55. *in fin.* eum pro mancipiis, que vendebantur, quinquagesimæ vectigal instituisse, cum egeret pecunia ad bella & nocturnos vigiles alendos. Unde etiam hujus vectigalis quantitas, nim. quin-

qua-

quagesima, apparet. Cum Dione tamen non idem scribit Tacitus, qui *ann. lib.* 13. *c.* 31. mentionem facit *quintæ & vigesimæ mancipiorum venalium.* Quare, ut hos Auctores sibi concilient *Lips. ad eum locum & Cujac.* 6. *obs.* 28. apud Tacitum reponunt *Quinquagesimam*, alii vero apud Dionem pro πεντηκοστῆς substituunt πέντε εἰκοστῆς; deinde manifestius a Dione dissentit *Tacit. lib.* 1. *c.* 78. ubi referens originem hujus vectigalis, ut & Dion, dicit, *Centesimam venalium, post bella civilia institutam.* Quæ omnia ut concilientur & utrique Auctori sua fides constet, credimus rem sine ulla lectionis mutatione ita posse componi, si statuamus, non æqualiter omnibus mercibus vectigal hoc impositum fuisse, sed quibusdam rebus ducentesimam, (de qua paulo post agendum) aliis centesimam, mancipiis vero quinquagesimam: neque enim uterque auctor totam instituti hujus vectigalis rationem tradidit, sed Dion de mancipiis, Tacitus vero 1. *ann.* de rebus aliis, quæ venales proponebantur, egit: quod autem: *Tacit.* 13. *ann.* 31. meminerit vectigalis *quintæ & vicesimæ mancipiorum venalium*, inde fortasse factum est, quia tempore Neronis eo usque

excre-

excreverat ejus quantitas, ut loco quinquagesimæ ab Augusto institutæ, quinta & vicesima exacta fuerit. Idque posset conjici a Caligula introductum esse, quem, cum varia nova & inaudita vectigalia exercuerit, teste *Sueton. c.* 40. credibile est, hoc vectigal auxisse; nam avaram & crudelem illam bestiam aliquid in hoc vectigali innovasse, indicio illud est, quod *Suetonius d. l.* prodat, eum, inter res vectigali obnoxias, voluisse haberi *Edulia*, quæ ante ab Augusto videntur excepta fuisse, ne nimis acerbum hoc vectigal videretur, quod ex quotidianis vitæ humanæ subsidiis cogeretur: sed a Caligula introductum est, ut *pro eduliis, quæ tota urbe venirent, certum statumque vectigal exigeretur.*

Alterum etiam circa hoc vectigal eorundem Auctorum, Taciti & Dionis, a viris doctis dissidium animadversum est: hic enim *lib.* 57. scribit, Tiberium *Ducentesimam* mutasse in *Centesimam*, ita ut ex ejus sententia necesse fuerit, ducentesimam ab Augusto institutam fuisse, cui aperte refragatur *Tacit. ann.* 1. *c.* 78. dicens *Centesimam post bella civilia* ab Augusto *institutam*, & deinde 2. *ann. c.* 42. tradens Tiberium, cum Archelao Cappado-

ciæ rege mortuo, ejus regnum vacuum invasisset, & in provinciæ formam redegisset, *fructibus ejus levari posse centesimæ vectigal professum, ducentesimam in posterum statuisse.* Quæ loca optime conciliavit Lipsius, qui Dionem loqui de tempore post mortem Sejani autumat, quo liberalitatem suam Tiberius revocavit, restituta centesima, in cujus locum olim, auctus Cappadociæ fructibus, ducentesimam substituerat. Et sic Tacito suffragabitur *Sueton. Cal.* 15. dicens *Caligulam centesimam auctionum Italiæ remisisse.* Ut recte ibi legi Viri docti contendunt. Male vero, ut hoc verbo addam, vectigal hoc *vigesimam rerum venalium* vocat maximus nostri seculi JCtus *Anth. Matthæus in libr.* 2. *c.* 2. *de Auction.* cum nullo antiqui auctoris suffragio confirmari possit, ea quantitate unquam illud exactum fuisse, & ex adductis jam locis error hic manifestus sit.

Vectigal hoc ex *rebus venalibus* capiebatur, sub quibus præcipue continebantur mancipia, quæ a negotiatoribus coëmebantur, ut iterum venderentur; hoc negotiationis genus frequentissimum erat Romæ, & proprie hi servi *Venalitii* dicebantur, de quibus multa *Torrent. ad Suet. Aug. c.* 42. *&* *de Clar. Rhetor.* & ne-

 gotiatores

gotiatores diſtincti erant a reliquis mercatoribus, quibus aliquantum inferiores habebantur, & a genere commercii *venalitiarii* dicebantur, de quibus vid. *Valeſ. ad Amm. Marcel. lib.* 22. *c.* 7. Hinc colligitur vectigal hoc datum non fuiſſe, quoties quis ſervum ſuum alteri venderet, vel alterius emeret, ſed ita demum, ſi in nundinis vel foro a venalitiariis aliquem compararet. Atque ita in cæteris rebus venalibus obſervatum quoque fuit, ut ita demum vectigali obnoxiæ eſſent, ſi in foro vel in locis, vendundis rebus deſtinatis, venditæ & emptæ eſſent. Hinc etiam in inſcriptione apud Gruter. pag. 199. 6. hoc vectigal deſignari credo, & appellari *promercalium vectigal Foricularii & Anſarii:* difficile vero dictu eſt, unde nomina hæc Foricularii & Anſarii deducta ſint, veroſimile eſt quidem, quod *Guther. de Off. Dom. Aug. lib.* 3. *c.* 17. conjicit, legendum eſſe, *Fori Cullearii & Anſarii*, & indicari vectigal frugum minutarum vini, tritici & olei, quæ in foro, a culleis & vaſibus anſatis, quibus fruges venum exponebantur, denominato, vendebantur. Idque maxime de oleo verum eſſe credimus, quod culleis ſemper conditum in forum deferebatur, ut venderetur;

deretur;

deretur; hinc Leno apud *Plaut. Pseud. act.* 1. *Scen.* 2. *v.* 78. minatur mulieri, quæ amatores habebat divites olei,

Si mihi non jam huc culleis oleum deportatur,
Te ipsam culleo ego cras faciam ut deportere in pergulam.

Ansarium, autem a vasis ansatis, quibus merces quædam, præcipue vinum, condiebantur, dictum videtur: male legisse videtur *Lazius de rep. Rom.* 2. 13. qui Ansurium interpretatur. Quod subjungit vero Gutherius, Ansarium etiam posse trahi ad arma promercalia, quia jacula ab *Ennio*, *Ansata* appellantur, prorsus a re alienum est, cum non nisi improprie ansata tela ab *Ennio* dicantur, quia figura eorum ansas quasi quasdam repræsentabat, has *Turneb.* 18. *adv.* 3. interpretatur *amentum telorum*. Sed melius conjici posset, ansas in telo, esse duas illas furculas, quæ circa medium cuspidis prominent, atque ita ansata tela efficiunt, hæ a *Gratio in Cyneget.* appellantur *Moræ*, quia exstantes utrinque impediunt & morantur telum, ne totum corpus, quod vulneravit, transeat. Verba ejus sunt de venabuli structione

Ille etiam valido primus venabula dente
Induit; & proni moderatus vulneris iram
Omne moris excepit onus. Tum stricta verutis
Dentibus, & geminas subiere hastilia furcas.

Ad quem locum erudite, de teli hujus constructione, disputat optimus Gratii Interpres *Vlitius*. Non verosimile ergo est, ab his telis, quæ non, nisi tropice, ansata dici possunt, vectigal exactum, nam si ejusmodo ingenii ludibriis indulgere licitum esset, eodem jure forum Cullearium dictum fuisse asserere possimus, a Culleis, quos milites inter instrumenta sua habebant, *Cornel. Nep. Eum. c.* 8. atque ita inscriptionem nostram, ad milites transferre, ut *Lazius l.* 4. *c.* 1. fecit, qui hinc milites a vectigali immunes fuisse colligit, cum ne verbum quidem unum in toto saxo de militibus legatur. Solæ ergo res & merces, quæ in foro vendebantur, vectigali obligatæ erant, si vero alibi venderentur, non inter promercales numeratæ fuisse videntur, donec tandem Caligula etiam hanc exceptionem submoverit, & jusserit *pro eduliis, quæ* TOTA URBE *venirent vectigal exigi. Suet. Cal. c.* 40. Deinde etiam ad venditionem, quæ sub hasta fieri solebat, vectigal hoc extensum fuisse, ex loco *Sueton.*

Cal.

Cal. 15. desumitur, appellat enim centesimam *Auctionum*, quibus venditiones publicæ, hasta posita, quam plurimum significantur. v. *Brisson. de formul. lib.* 6.

CAP. VI.

De Vectigali ex Metallis & Salinis.

Postquam, pro ingenii nostri modo, tria celeberrima reipublicæ & Imperii Romani vectigalia tradidimus, quibus ærarium maxime fulcris sustinebatur, aliud nobis examinandum venit, quod non ex fructibus, quos terra e sinu suo emittit, decerpebatur, sed ex ipsis visceribus extrahebatur. *Metallorum* fuit hoc vectigal, quæ per totum orbem Romanum exercebantur, & ex quibus incredibile ærario emolumentum obveniebat. Sub *Metallis* continentur omnia, quæ ex venis, in terræ penetralibus abstrusis, laboriosa perscrutatione effodiuntur vel extrahuntur. Aurum, Argentum, Æs & Ferrum hic præcipue Metallorum nomine comprehenduntur; deinde Lapidicinæ, Cretifodinæ, Cotoriæ & Salinæ,

hujus vectigalis respectu, Metallorum genera sunt, de quibus omnibus in sequentibus ordine agemus.

Primis reipublicæ temporibus in Italia etiam metalla, & ex iis vectigalia ærarium locupletaverunt, sed cum ubertim provinciæ deinde illa suppeditarent, interdictum est, ne Metalla in Italia exercerentur. *Plin. lib.33.c.4. Italiæ parcitum est vetere interdicto Patrum, alioquin nulla fœcundior metallorum quoque erat tellus.* Quare præcipue hoc lucro auxerunt rem Romanam subactæ Provinciæ, quæ metalla visceribus suis continebant. Hispania, Macedonia, Illyricum, Africa, Sardinia pręcipue hęc irritamenta malorum producebant. In Hispania primum hoc Vectigal instituit Cato. *Liv. 34. c. 21. Pacata Provincia, vectigalia magna instituit, ex ferrariis argentariisque, quibus tum institutis locupletior indies Provincia fuit.* Auri etiam maxima copia in Hispania inveniebatur, quod in arena aurosa, quæ minuta ramenta complectebatur, plerunque investigabatur, & hoc speciali & Hispano vocabulo dicebatur *Balluca.* de qua voce videndi *Cujac. ad l. 1. C. de Metall. & J. Gothofr. ad l. 3. C. Theod. eod. & Salmas. exerc. plin. tom. 1. p. 196.*

169. quam grande & pingue autem hoc vectigal ex Hispaniarum Metallis fuerit, maxime ex *Strabon. lib.* 3. colligi potest, qui testatur, *nullibi terrarum neque aurum, neque argentum, neque æs, neque ferrum, nec tantum, nec tam probatum generari, & non solum aurum ex Metallis effodi, sed flumina & torrentes auream deferre arenam. imo argentifodinas prope Carthaginem novam esse, in quibus*, memorante Polybio, *quadraginta Millia operarum Metalla exercent, & eo tempore Populo Romano viginti quinque millia Drachmarum singulis diebus præstabant.* Africa quoque Romam saxis & lapidibus marmoreis ornavit, quos Romani inde excidi sibi jusserunt. Frequens apud autores est Lybici & Numidici marmoris mentio, unde vectigal &, & emolumentum habuisse fiscum, indicio est *l.* 1. *C. Theod. de Metall.* quæ inscripta est *Rationali Africæ*, qui vectigalia & reditus in ea provincia curabat. Macedonia, jam antequam Romanorum provincia esset facta, regibus suis vectigalia ex Metallis solvebat, quæ precipue opes ejus regni erant. Perseus inde maxime multas congessit divitias, quibus bellum cum Romanis sustinere posset

Liv. 39. *c.* 24. *Vectigalia regni non fructibus tantum agrorum, portoriisque maritimis auxit, sed metalla etiam, & vetera intermissa recoluit, & nova multis locis instituit.* Deinde subactâ eâ a Romanis Coss. Æl. Pæto & M. Junio A. U. C. 586. Metalli vectigal sublatum est Senatusconsulto, quo liberi & suis legibus relicti sunt Macedones. *Liv.* 45. *c.* 18. *Metalli quoque Macedonici, quod ingens vectigal erat, locationesque rusticorum prædiorum, tolli placuit.* quod non ita absolute, quasi omne vectigal remissum sit, intelligendum est, cum idem auctor postea *c.* 29. narret, Paulum Macedonibus ex SCto & Concilii sententia pronuntiasse, *Metalla auri atque argenti ne exercerent Macedones*, (ne scilicet divitiis affluentes, Romanis obsequium negarent) *ferri & æris permitti: vectigal exercentibus dimidium ejus impositum, quod pependissent Regi*; tradit autem *Cassiodor. in Chronico.* Coss. Æm. Lepido & C. Popillio, qui Coss. fuere A. U. C. 595. *Metalla in Macedonia instituta fuisse.* qui aut error est in tempore, quo ex Metallis Macedoniæ Romani vectigal habere cæperunt, statuendo, aut si vera ejus sit sententia, credendum est, eo tempore

pore rursus auri & argenti Metalla exerceri Macedonibus permissa fuisse, vel antiquum, regibus pendi solitum, vectigal iterum exactum. Eodem modo, quo Macedonia habita fuit, cum Illyrico actum est: addit enim *Liv. d. lib c.* 18. *similia his & in Illyricum mandata sunt.* his vicina Thracia etiam Metallorum ferax erat, ex cujus, ut & Macedoniæ & Illyrici, lapidicinis & cæteris Metallis, vectigalis frequens mentio est in *tit. C. utriusque de Metallar. l. 7. & 8. C. Theod. l. 4. C. Iust.* his provinciis accessit Britannia, quæ Metalla auri & argenti Romanis pendebat. *Tacit. Agric.* 12. *Fert Britannia aurum & argentum & alia Metalla, pretum victoriæ.* & *c.* 31. Galgacus Caledonios ad pugnam exhortans dicit. *Neque enim arva nobis, aut Metalla, aut portus sunt, quibus exercendis reservemur.* Sardinia etiam argentum Romæ suppeditabat, cujus meminerunt *l. 6. & 9. C. Theod. eod.* & *Sidon. Apoll. in carm.* 7. quod supra laudavimus

Sardinia argentum, naves Hispania defert.

Hæc de provinciis, quæ vectigal illud imperio solvebant; accuratius paulo nunc ipsa Metalla & eorum vectigal examinanda erunt. Metalla autem dupliciter hic nobis considе-

randa veniunt: erant enim vel publica, vel privata; Publici juris sub republica fuisse, vix credam, nam sublatis Italiæ Metallis, respublica subjectis gentibus videtur exercitium Metallorum reliquisse, sibi tantum vectigali inde percepto, sic Macedonibus, Illyriis & Hispanis exercere Metalla, sub vectigali, permissum, docent antea allata auctorum loca: versa vero republica, Principes sibi plurima Metalla vindicarunt, & fiscum eorum reditibus beaverunt, quæ per damnatos in Metalla, quorum frequens mentio & in jure & passim apud historicos reperitur, exercebant, si vero quasdam fodinas privatis relinquerent, vel potestatem illas indagandi facerent, vectigal illis certum imponebant: privati enim jus Metallorum habuisse docet locus *Suetonii Tiber. c.* 49. ubi dicit *plurimis etiam civitatibus & privatis, veteres immunitates, & jus Metallorum ac vectigalia adempta.* & privatorum jus scriptorum loca, quæ singulis Metallorum generibus annectemus, asserent.

Primum in Metallis locum tenent Auri & Argenti fodinæ, quarum etiam, libera republica, ut cætera, vectigalia, a Censoribus locabantur. *Plin.* 33, 4. *exstat lex Censoria Ictimulo-*

mulorum, qua in Vercellensi agro cavebatur, ne plus quinque M. hominum in opere publicani haberent. Aurifodinæ, utpote ex quibus maximæ opes extrahebantur, plerumque in Principum patrimonium transiere, sic testatur Strabo. *lib.* 3. *Nunc etiam sunt argentifodinæ, non quidem publicæ, neque hic, neque aliis in locis, sed in privatorum possessiones demigrarunt, Aurariæ vero fisci habentur ut plurimum.* Sic etiam Tiberius Sex. Marii Hispanorum ditissimi *aurarias, ob incestum cum filia publicatas sibimet seposuit. Tacit. ann.* 6. *c.* 19. & hoc etiam colligitur. ex *l.* 6. §. 2. *ff. ad L. Jul. peculat.* & *l.* 38. *ff. de pœn.* & *l.* 1. *ff. quod cujusq. univ. nom.* fuisse vero, ut argentifodinas, ita & aurifodininas privati juris, ex *Amm. lib.* 31. *c.* 6. discimus, *quibus*, inquit, *accessere sequendarum auri venarum periti non pauci, vectigalium perferre posse non sufficientes sarcinas graves.* ex quo loco maximum vectigal, inde Imperatori præstari solitum, colligitur; quantum vero fuerit, definiri anceps est, nec videtur æquale ex omnibus Metallis exactum, sed pro venarum fœcunditate vel sterilitate definitum. Constitutione Valentiniani & Valentis. *l.* 2. *C. Just.* &

3. *C.*

3. *Cod. Theod. de Metallar.* qua invitantur privati ad auri exercitium, *Canon Metallicus* (ita enim hoc vectigal appellatur *l.* 4. *C. Theod. eod.*) ab aurilegulis exſolvi dicitur, ut nimir. inferant octonos ſcrupulos in balluca, de quorum ſupputatione accuratiſſime ibi agit *Jacob. Gothofredus.* eodem jure, quo auri & argentifodinæ habebantur, fuiſſe etiam cretifodinas & cotorias, & ſi quæ aliæ res ex terra eruebantur, veroſimile eſt: omnia enim ſub Metallis continentur, & publici juris plerumque erant, unde redemtorum *cotoriarum* Inſulæ Cretæ meminit *l.* 13. *ff. de publican.*

Sub Metallis etiam lapidicinæ habentur: marmora enim & ſaxa, ut aurum & cætera Metalla, ex terra effodiuntur, hinc in Codicum titulis *de Metallariis* pleræque leges de lapidibus loquuntur, & hoc aperte indicat. *l.* 9. §. 3. *ff. de uſufr.* ubi, cum JCtus in §. præcedenti egiſſet de lapidicinis, ſubjicit, *ſed ſi hæc Metalla*, & in *l.* 13. §. 5. *ff. eod. & l.* 3. §. *ult. ff. de reb. eor.* inter Metalla lapidicinæ referuntur, hocque & ſcriptoribus aliis uſitatum fuiſſe docent. *Cujac. obſ.* 15. 21. *& Salm. & Caſaub. ad Spart. Peſcen. Nigr. c. ult.* Vectigalis ex lapidicinis quantitas certior definiri

finiri poteſt, ea erat decima pars emolumenti, quod ex lapidicinis dominis obveniebat. *l.* 3. *C. de metallar.* qua lege conceditur privatis, ubicunque venas ſaxorum laborioſis effoſſionibus perſequuntur, marmora exſcindere, ſi in proprio ſolo, ſub vectigali decimarum, ſi in alieno, coguntur, ultra fiſco debitum vectigal, etiam alteras decimas domino loci præſtare, a quibus nemo immunis habebatur, ne privati obnoxii eſſent injuriis potentium, ſed decimas ſibi debitas Imperatores remittere poterant, ideoque jam vectigal Senatoribus olim remiſerat Gratianus, *l.* 8. *C. Theod. de Metallar.* Poteſtas autem ex alieno ſaxa effodiendi, ob duas præcipue rationes, ab Imperatoribus conceſſa eſſe videtur: prima & antiquior ratio fuit, quod quidam ſordido negotiationis genere, urbem deformabant: ſolebant enim plerumque, qui novas ædes excitare vellent, non nova marmora & recenter ex terra eruta coëmere, ſed vetuſtate delapſorum ædificiorum materiem vili pretio emebant, deinde ædes illas deſtruebant, & lapides & marmora ad novas moles erigendas transferebant, quo facto urbs plurimis ruinis & collapſarum ædium fœdo ſpectaculo dehoneſtabatur: nemo enim

enim super ruinas illas ædificabat, sed eæ ita destructæ relinquebantur. Huic malo jam remedium adhibuit Claudius Imperator, quo imperante Cn. Hosidio Geta & L. Vagellio Coss. Senatusconsultum factum fuit, quo cruentissimum hoc negotiationis genus severe prohibet, statuens ut, qui emisset materiem delapsarum ædium, ut inde novas exstrueret; *duplam pecuniam, qua mercatus eam rem esset, in ærarium inferret, & ipsæ venditiones irritæ essent.* Exhibet hoc Senatusconsultum integrum *Reines. 7. inscript.* 11. Et postea hujus rei curam gessit Vespasianus *l. 2. C. de Ædif. privat. Negotiandi caussa ædificia demoliri, & marmora detrahere edicto Divi Vespasiani, & Senatusconsulto cautum est.* ex qua lege viri docti & imprimis *Cuj. 5. obs. 26.* putant, sub Adriano factum fuisse hoc senatusconsultum Aviola & Pansa Consulibus, cujus & mentio est in *l. 52. ff. de contr. empt. & l. 41. §. 1. ff. de legat.* 1. quo Edictum, non Vespasiani, sed Adriani ipsius, confirmatum sit, itaque Vespasiano totum hoc SCtum & Edictum ablatum Adriano tribuit *Cujac.* & errorem in nomine esse contendit, quod tamen vix est ut admittamus, nam certe Imperatoria Majestate in-

dignum

dignum mihi fuisse videtur, si Imperatores edicta sua SCtis confirmari juberent, quia eo majoremSenatui auctoritatem præberent, quam sibi, cum legis valor a confirmatione pendeat, & Edictum Imperatoris inane & infirmum esset, si omne robur a Senatusconsulto ei accederet: contrario plane modo rem se habuisse credimus, Senatusconsultis nullam vim fuisse, nisi placitum Principis accessisset: nam ita fere Imperatorum mos fuit, postquam omnem potestatem, quæ olim penes populum erat, in se receperant, ut, si quid novi juris promulgare vellent, orationem in senatu haberent, qua Patribus aperiebant, quid statuere vellent, & simul, quid ii censerent, consulebant. Insigne argumentum peti potest ex *l.* 22. *ff. de petit. hered.* de his orationibus nihil dicam, cum ubique in jure earum mentio occurrat. Oratione Principis audita Patres sententias ferebant, Senatusconsultum de ea re, quam Princeps proposuerat, fiebat, ut clare apparet ex *l.* 16. *ff. de jure nupt.* hinc in jure sæpe una & eadem res Orationi Principis & Senatusconsulto adscribitur; sic in *pr. J. de SCto. Orficiano.* dicuntur Senatusconsulto admitti libri ad bona matrum, quod in *l.* 9. *ff. ad Senatusc.*

Ter-

Tertul. & Orphit. adscribitur Orationi Divi Marci: deinde factum SCtum ad Imperatorem perferebatur, qui si illud approbabat, exire & legis vim habere jubebat, ita ut omne robur, non a Senatu, sed a Principe accederet, plerunque vero hoc Edicto fiebat. Vestigia hujus moris multa supersunt. Sic in *l. 1. ff. in quib. caus. pig. vel hyp.* Senatusconsulto aliquid factum esse dicitur quod in *l. 24. §. 1. ff. de reb. auctor. jud. poss.* Edicto Marci tribuitur, quod SCtum confirmavit, quem ordinem male invertit Cujacius. & in *l. 3. C. de his qui sibi adscr. in test.* Senatusconsulto & Edicto Divi Claudii prohibitum est, eos, qui ad scribenda testamenta adhibentur, aliquod emolumentum ipsis futurum scribere. Deinde aperte hoc indicat *Tacitus.* 13. *ann.* 51. ubi Nero, cum consultasset Patres de abrogandis vectigalibus, & postquam Senatores libere, quæ sentirent, dicendo ejus impetum attinuissent, a Tacito narratur *Edixisse*, illud, quod Patres decreverant; Quin & hoc ipsum SCtum Claudianum de negotiatione lapidum dirutarum ædium, credibile est per Edictum populo propositum: Claudius enim cum Censuram gereret, imprimis in eo veteres Cen-

sores

fores æmulabatur, ut Ædificiorum curam gereret, quod tam anxie & sollicite præstitit, ut uno die in Censurâ *viginti edicta proposuerit*, inter quæ, quin illud, de non diruendis ædibus & transferendis lapidibus, fuerit, non dubitandum est. Denique ut res manifestissima fiat, ita constituerunt Theodosius & Valentinianus Imperatores, ut non aliter lex valeat, nisi in Senatu tractatum de ea sit, & postea in consistorio Principis recitata, Serenitatis auctoritate confirmetur, ut ad Senatum rescripsere *l.* 8. *C. de legib.* quod ipsum innuit *Symmach. lib.* 10. *ep.* 21. *superest, ut ea, quæ Serenitas vestra Patribus deliberanda legavit, cognito Senatusconsulto lex Augusta confirmet.* & paulo post. *Hæc Æternitas vestra venerabilis, cum Senatui statuenda mandaret, referri ad se protinus imperavit, ut placita cunctis immortali lege solidentur:* recte ergo de iisdem rebus & Senatusconsulto & Edicto caveri potuit, & in *d. l.* 2. *C. de ædif. privat.* non necesse est, ut Vespasiani nomen deleatur, cum nihil absurdi, nec a more solito alieni sit, quod diversi Principes, de eadem re, idem jus statuisse dicantur, cum oblivione & intermissa observantia caducas leges sæpe revocaverint, &

 præ-

præcipue enixa plurimorum Imperatorum cura circa hanc negotiationem deprehenditur, & post Claudium, Vespasianum, Adrianum eam vetuere Alexander Severus, cujus est *d. l.* 2. & deinde Gratianus in *l.* 19. *C. Theod. de operibus public.* (quæ cum *d. l.* 8. *de Metallar,* conjungenda cum sit, clare docet, hanc fuisse rationem concedendi licentiam marmora exscindendi.) Dein Arcadius & Honorius in *l.* 37. *C. Theod. de oper. publ.* & ultimo etiam Theodoricus apud *Cassiodor.* 2. *var.* 7. *&* 3. 9. dat *licentiam, ædificandi ex delapsorum ædificiorum marmoribus, si vera fide constet sine usu jacere columnas, & lapides vetustatis invidia demolitos,* quo casu *licet ex iis novas domos exstruere,* aliter non vult, *ornatum urbis, cujusquam temeraria præscriptione violari.*

Altera ratio, qua permoti Imperatores posteriores privatis, ubicunque invenerint, saxa exscindendi facultatem dederunt, erat, ut UrbsConstantinopolis superbis ædificiis instauraretur, quibus antiquæ Romæ moles & machinas æmularetur; cum autem quorundam cupiditate & avaritia ad immensum pretium marmora excrevissent, nec hominibus mediocribus ea comparandi facultas esset, Constan-

tinus, Julianus & cæteri Imperatores, ut sumptuosa voluptas relaxaretur, permiserunt omnibus, qui vellent, saxa cædere *l.* 1. *&* 2. *C. Theod. de Metall.* Augebat etiam pretium lapidum, horum temporum luxus in ædificandis ædibus, quo & Imperatores, & ad eorum exemplum privati difluebant, ita ut ipsi milites, pro te toriis & ex pellibus contectis tabernaculis, jam marmoreis in ædibus delitescerent, teste *Ammian. Marcel. lib.* 22. *c.* 24. & præcipue hoc studium ædificandi incendebat Theodosius, qui ornandæ novæ Romæ omnem curam adhibuit ut testantur *l.* 10. *&* 11. *C. Theod. de Metallar.*

Proximum Metallorum vectigal est illud quod ex Salinis redigitur: nam plerumque Salinæ cum argenti & aurifodinis & reliquis Metallis conjunguntur *l.* 1. *ff. quod cujusque univ.* & *l.* 117 §. 1. *de V. S.* & *Solin. c.* 5. dicit *Salinarum Metalla.*

Vectigal salis ex *Salinis*, in quibus sal conficiebatur, cogebatur; Salinas primus apud Romanos instituit Ancus Marcius, testibus *Plin. lib.* 31. *c.* 7. & *Liv.* 1. *c.* 33. quæ fuere circa Hostiam. Aliæ fuere in ipsa etiam Urbe Roma; postea plures Salinæ, adjectis provinciis, fuere;

fuere, quæ, ut de Metallis supra diximus, dupliciter considerandæ sunt: fuere enim vel publici vel privati juris. Publici erant illæ, quæ ad reipublicæ, & postea ad Imperatorum patrimonium spectabant, ut illæ Anci Marcii & plures. Hinc vectigalis & Mancipum Salinarum, qui Imperatorum salinas exercerent, sæpe mentio fit *l.* 59. §. 1. *ff. de hæred. instit. l.* 17. §. 1. *de V. S. l.* 11. *C. de Vectigal.* in has salinas damnati aliquando detrudebantur, eodem modo ut in Metalla; ordinaria vero hæc erat noxiarum fœminarum pœna. *l.* 6. *ff. de captiv. & post. l.* 8. *ff. de pœn.* Privatarum etiam Salinarum mentio fit *in l.* 4. §. 1. *ff. de reb. eor. qui sub tut. & l.* 22. §. 3. *de usu. & usufr. leg.*

Primum vectigal sali impositum apud Romanos est a Censoribus M. Livio & C. Claudio qui teste *Liv. lib.* 29. *c.* 37. *Novum vectigal ex salaria annona statuerunt*, unde & Livio, cujus id commentum credebatur, *Salinatori inditum cognomen*: nam non audiendus est *Bulenger. de Vect. P. R. c.* 16. qui vult Salinatorem non introduxisse, sed abolitum restituisse hoc vectigal, clare enim *novum*, id est, ante id tempus incognitum & inauditum appellat illud Livius. Quantum vero hoc vectigal fuerit nusquam,

quam, quod equidem sciam, indicatur. Sub Imperatoribus eandem hujus vectigalis quantitatem, quæ Metallorum erat, nim. decimam, fuisse vult *Pancirol.* 3. *var. lect.* 31. quod an verum sit, nostrum non est definire.

Lege Cæcilia hoc vectigal cum reliquis sublatum esse vult *Bulenger. d. l*, quod an ex loco *Ciceronis* 2. *ad Att. ep.* 16. erui possit, dubito, cum ibi de vectigalibus sublatis, quæ pro portoriis in Italia solvebantur, tantum sermo est, non de illis, quæ ex Salinis solvebantur, & *Cic. in orat. de Leg. Manil.* manifeste Salinarum meminerit & earum vectigalis: dicit enim *Publicanos maximas familias in Salinis habuisse*: ad quem locum doctissimus *Hottomannus* contrarium sentire videtur, cum scribit, hoc vectigal tantum in Italia fuisse exactum, non vero in provinciis, ideoque pro *Salinis* in loco Ciceronis legit *salictis*, & de publicanis scripturæ accipit; quod licet ibi menti Ciceronis convenire posset, male tamen a Viro docto negatur ex provinciis hoc vectigal fuisse exactum: cum clara & manifesta sint apud plurimos auctores testimonia, de Salinis in provinciis Romanæ ditionis. v. *Plin. lib.* 31. c. 7. Sic in Macedonia salem fuisse, patet ex

decreto Senatus, quo Macedonibus *vetabatur uti ſale invecto. Liv.* 45. *c.* 29. Agrigentini ſalis meminit *Solin. c.* 5. neque veroſimile eſt Romanos, cum Syriam ſubegiſſent, vectigal ſalis, quod ante a Regibus ibi exercebatur, neglexiſſe. De vectigali ſalis, quod Judæi ſolvebant Syriæ Regi, inſignis locus eſt 1. *Machab. c.* 10. *v.* 29. ubi dicitur, Demetrius hoc Judæis remiſiſſe. Sub Imperatoribus minus dubitationis ſupereſt: nam cum Cappadocia in provinciæ formam eſſet redacta, credibile eſt, ex ea provincia, quæ ſalis erat abundans *Plin. d. l.* maxime ærarium eorum, ſalis vectigal locupletaſſe, & aperte ex *l.* 4. §. 7. *ff. de cenſib.* colligitur, ibi agi de ſalinis in provinciis, cum toto illo titulo de jure Italico ſive immunitate civitatum & coloniarum extra Italiam ſermo ſit.

Vendere olim ſal licuit privatis ante tempora libertatis, ſed cum eorum avaritia, impenſo pretio veniret, exactis Regibus, *vendendi ſalis arbitrium, in publicum omni ſumptu, ademptum privatis, Liv.* 2. 9. neque ſtante republica iterum vendendi facultas cum privatis communicata eſſe videtur: cum vero ſæpius & in jure & apud auctores mentio fiat Salinarum

pri-

privatarum, viri docti putant, vendendi quidem facultatem, non vero fabricandi salinas privatis esse ablatam, & debuisse sal, quod in salinis privatis conficiebatur, vendi fisco, vel mancipibus salinarum publicarum, idque ab Arcadio & Honorio constitutum legimus *l.* 11. *C. de Vectigal.* cui potest adjungi *l.* 3. *C. Theod. de Metallar.* ubi Fisco datur jus πρωτοπραξίας auri, quod in privatorum fodinis reperitur. Non tamen puto absolute ita vendendi salis copiam privatis ademtam, nam in *l.* 32. §. 3. *ff. de usu. & usufr. leg.* JCtus loquitur de salinarum usufructu legato, quæ privatorum necessario erant, & in quibus non minimus modus salis venalis erat. Ut omnes species, frumentum, vinum, oleum &c magistratibus & officialibus in salarium esse datas diximus, sic præcipue sal illis sumministrabatur; a sale etiam *Salarium* dictum est, unde in *Gloss. Salarium* ἀλατικόν: nam argute magis, quam vere *Cujac. ad l. unic. C. de præbend. salar. lib.* 10. *salarium* dictum, quod *inde se alant*, putat. Antiquis republicæ temporibus Magistratibus in provincias vel legationis caussa peregre abeuntibus, solebant sumptus itineris decerni, ne sociis vel provincialibus molesti esse

cogerentur, mulis, tabernaculis vehiculis & cætero ad iter necessario instrumento ornabantur, quam præstationem locabant publice redemtoribus, qui hæc omnia Magistratibus præberent, qui dicebantur παρέχοι a παρέχειν *præbere*; hinc in *Gloss. salarium* vertitur παροχή. Inter hæc erat etiam præstatio salis, ut ex *Horat.* 1. *sat.* 5. *v.* 45. apparet

Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
Præbuit, & Parochi, qui debent ligna salemque

Ad quem locum erudita multa commentatus est *Torrentius*. Postea lege Julia præscriptus est modus Magistratibus, quidnam a Provincialibus exigerent, & deinde ab Augusto pecunia, loco omnium harum rerum, constituta est. *Suet. c.* 36. & Alexander Severus *Judices cum promoveret exemplo veterum, ut & Cicero docet, & argento & necessariis instruebat, ita ut Præsides provinciarum acciperent argenti pondo vicena, phialas senas, mulos binos, equos binos, vestes forenses binas, domesticas singulas, balneares singulas, aureos centenos, cocos singulos, & si uxores non haberent, singulas concubinas, quod sine his esse non possent.* ubi plura de his *Casaub.* & *Salmas.*

CAP.

CAP. VII.

De jure Constituendi Vectigalia.

CElebribus his vectigalibus, quæ ex agris, pascuis, portubus & Metallis redigebantur, alia, quæ, vel stante etiam republica, illis addita, vel sub Imperio illis diminutis & abolitis, subrogata sunt, annectenda forent. Sed cum quatuor hæc vectigalium genera eodem modo a Romanis exercita sint, commodum visum fuit, disputationem de institutione & locatione vectigalium subjicere, & postea singulis vectigalibus diversam ab his exercendi rationem subnectere.

Prima ætate Romæ jus & facultas Vectigalia instituendi penes Reges fuit, *omnia enim Manu Regis agebantur l. 2. §. 1. ff. de Orig. jur.* instituisse autem vectigalia Reges, supra, cum de portoriis ageremus, ostendimus; quibus addi potest locus *Livii.* 1. *c.* 42. ex quo apparet Servium, cum censum instituisset, populumque in classes & centurias descripsisset, etiam curasse, *ut belli & pacis munia non vi-*

ritem, ut ante, ſed pro habitu pecuniæ fierent, quam vel ex vectigali, vel ex tributo collegit.

Mutata deinde reipublicæ forma, & ejectis Regibus, quæ ante illis poteſtas competebat, inter Senatum, Magiſtratus & Populum diviſa fuit, ut unaquæque pars ſibi commiſſam facultatem in bonum & utile republicæ exerceret. Apud quam vero fuerit poteſtas Vectigalia nova inſtituendi, an ea Senatui inconſulto Populo? an Magiſtratibus quibusdam, competierit? an vero Senatusconſulto Populi juſſus accedere debuerit anceps & difficile eſt definire, cum multa Auctorum loca diverſo modo vectigalium inſtitiones referant. *Manut. de Senat. Rom.* ſcribit. *Vectigal etiam victis gentibus, non ſine Populo, Senatus imponebat.* cujus tamen ſententiæ accedere non poſſum, cum argumenta, quibus opinionem ſuam firmare conatur, debiliora eſſe videantur; quare Senatui potius hanc facultatem competiiſſe exiſtimo. Nam primo aperte Manutium refutat, quod de Macedonia ſubacta refert *Liv. lib. 45. c. 18.* ubi de ordinanda Macedonia, & vectigali ex ea cogendo, nihil ad Populum relatum legitur, ſolus Senatus decem legatos in Macedoniam mittit,

 qui

qui ex Senatus sententia omnia perficerent, & deinde *c.* 29. Paullus Macedonibus recitavit quæ *Senatui & sibi ex consilii sententia visa erant.* nihil de populi jussu loquens. Similia in Illyrico & cæteris provinciis observata fuere. De Ambracensibus etiam Senatusconsultum factum est, quod refert *Liv.* 38. *c.* 44. Populi partes erant tantum bellum vel fœdus jubere vel vetare, sed provincias & ærarium curare ad Senatum pertinebat. Accedit gravissimi auctoris *Polybii* testimonium, qui *lib.* 6. describens formam reipublicæ Romanæ, & trium partium munera destinguens, expresse de Senatu affirmet καὶ μὴν ἡ σύγκλητος πρῶτον μὲν ἔχει τὴν τοῦ ταμιείου κυρίαν. καὶ γὰρ τῆς εἰσόδου πάσης αὕτη κρατεῖ, καὶ τῆς ἐξόδου παραπλησίως. *Et primo quidem Senatus habet curam ærarii: nam & introituum, & expensarum plenum penes eum est arbitrium*; & postquam plura ibi Senatus munera & jura enumerasset, addit *Populi nullas in his esse partes*; & paulo post iterum agens de vectigalibus, addit ἔχει δὲ περὶ πάντων τῶν προειρημένων τὴν κυρίαν τὸ συνέδριον. *habet vero prædictorum omnium potestatem Senatus*; quibus nihil hac in re clarius esse potest. Inde quoque confirmari nostra sententia vide-

tur,

tur, quod verso jam reipublicæ statu, & ad Imperatores delata rei summa, Senatui species hujus potestatis in ludibrium relicta sit. Sic de Tiberio scribit *Sueton. c.* 30. *eum retulisse ad Senatores de Vectigalibus ac monopoliis, exstruendis & reficiendis operibus &c.* & *Tacit.* 13. *an.* 49. dicit aperte, etiam sub Nerone, *licere Patribus, de bello aut pace, de Vectigali- & legibus, suadere & dissuadere.* Imo ipsi loci a Manutio adducti contrarium docere possent. Ac primo *Cicero in* 5. *Verr.* ubi dicit *L. Octavio & C. Cotta Consulibus Senatus permisit, ut vini & olei decimas, &c Romæ venderent, legemque his rebus, quæ ipsis videretur, edicerent.* nihil ejus sententiam juvat, cum ibi tantum agatur de venditione vectigalium Siciliæ, quæ ex privilegio debebant in ipsa Sicilia vendi, sed hic jusserat Senatus ut Romæ venderent Consules, quo, cum jura provinciæ Siciliæ, quæ ipsis fœdere a Romanis essent constituta, mutarentur, necessaria erat & auctoritas Senatus, & jussus Populi, ut illi qui fœdere sanciendo adfuissent, iidem in lege Hieronica vindicanda, perseverarent. Alterum ejus argumentum est, a frumento, quod Prætores in cellam suam sumebant, *quod ex*

SCto

SCto & legibus eis licitum esse dicitur, & deinde de lege Terentia & Cassia quædam adjungit, qua Frumentum Populo Romano vendere tenebantur civitates; in quibus tamen nihil subsidii est, cum illæ leges non de vectigalibus, sed de potestate Magistratuum, qui in provincias mittebantur, latæ esse videantur: nam de lege Terentia & Cassia, ita *Cic. in* 7. *Verr. Denique cum ex Senatusconsulto, itemque ex lege Terentia & Cassia frumentum æquabiliter emi ab omnibus Siciliæ civitatibus oporteret, id quoque munus leve atque commune Mamertinis remisisti.* ex quibus manifestum est, non lege Terentia & Cassia cautum fuisse de frumenti vectigali exigendo, sed ut Magistratus, qui in Siciliam mittendi essent, institutum jam diu hoc empti frumenti onus, æquabiliter omnibus civitatibus describerent, neque uni gratiam faciendo aliam premerent; & sic Verres Mamertinis hoc munus contra legem Terentiam & Cassiam remiserat: nam etiam frumentum emptum a Senatu Imperatum esse provinciis, ex *Liv. lib.* 37. *c.* 2. *&* 50. & cæteris locis, quos supra adduximus, manifestum est. Eodem modo res se habet, cum frumento quod in cellam suam

Prætor

Prætor ſumebat, ex SCto & lege: nam ſi Manutius meminiſſet modo eorum, quæ paulo ante, eadem fere pagina, docuiſſet, aliter puto cenſuiſſet. Magiſtratibus enim, in provincias euntibus, imperium tantum Senatusconſulto dabatur, ſed omnes ſumptus ex lege ipſis debebant decerni, quod pluribus exemplis & auctorum locis ibidem adſtruit Manutius: ſic ergo recte Prætor dici poteſt frumentum in cellam ſumſiſſe ex lege, qua ipſi ſumptus decreti erant. Alter etiam eſt Ciceronis locus, noſtram opinionem juvans, quem paulo ante adduxerat idem Manutius, ut probaret, quemadmodum lex lege abrogari potuerit, ſic SCtum SCto tolli potuiſſe; eo loco dicitur ex Senatusconſulto civitates quasdam a vectigali, in gratiam Sullæ, liberatas, poſtea iiſdem ex Senatusconſulto, vetus vectigal iterum impoſitum eſſe. *Cic. 3. de offic* unde abunde in inſtituendo & abolendo vectigali Senatus auctoritas adſtruitur.

Magiſtratus vero non habebat jus vectigalia inſtituendi, ſed exercendi, locandi & adminiſtrandi arbitrium penes *Cenſores* erat: nam quamvis quidam auctorum loci etiam conſtituendi, Cenſoribus facultatem adſcribere videantur, rectius id illorum auctoritate & ſuaſionibus

sionibus a Senatu esse factum dici potest; sic *Liv.* 4. *c.* 8. de Origine Censuræ differens, dicit, *sub ditione ejus Magistratus publicorum jus privatorumque locorum, & vectigalia Populi Romani sub nutu atque arbitrio esse.* & eodem modo *lib.* 40. *c.* 51. dicuntur Censores M. Æmilius & M. Fulvius *portoria & multa vectigalia instituisse. Et Livius Salinator novum vectigal ex salaria annona statuisse*, quæ omnia tantum, illis inventoribus & suasoribus, instituta fuisse credenda sunt. Neque etiam Magistratibus, qui in provincias mittebantur, vectigalia nova instituere licuit. Sic objectum est M. Fonteio eum *portoria vini* in Gallia instituisse, quod crimen & crimen ipso genere magnum, Cicero *pro Fontei.* dicit, & hoc falsum esse & injuria Fonteio objici, ostendit in parte ea orationis, quæ periit. Pisoni etiam objicit *Cicero, eum Vectigalem Provinciam, singulis rebus, quæ venirent, certo portorio imposito, fecisse.* Postea, cum res Romana in arbitrium Cæsarum venisset, Senatui & Magistratibus omnis facultas ademta fuit, vectigalia instituendi vel exercendi, neque cuiquam nisi Imperatori, vel cui ille mandaverat, usurpata. ita JCtus in *l.* 10. *ff. de public.*

Vecti-

Vectigalia ſine Imperatoris præcepto, neque Curatori, neque Curiæ, conſtituere, nec præcedentia reformare, & his vel addere, vel deminuere licet. idque multis legibus Imperatores vetuerunt, quarum quædam in Codice, ſub titulo, *Vectigalia nova inſtitui non poſſe*, relatæ ſunt,& graviſſimæ pœnæ conſtitutæ ſunt contra eos, qui nova vectigalia inſtituunt, ſic eos lege Julia de vi publica, & lege Julia de ambitu teneri a JCtis ſcriptum eſt in *l. ult. ff. de leg. Jul. de vi publ. & l. unic. §. 3. ff. de amb.*

Pauca etiam ſubjicienda ſunt de Civitatum & Municipiorum jure circa Vectigalia. Antea jam oſtendimus, pleriſque civitatibus, fuiſſe agros, paſcua & metalla, ex quibus vectigal caperent, quibus onera ſuſtinerent; ſed jus ipſum vectigalis novi alicujus inſtituendi non habuerunt, ſed illud a Senatu vel poſtea ab Imperatoribus obtinere debuerunt. Sic in *l. ult. §. 15. ff. de muner. & honor.* dicuntur *quædam civitates habere prærogativam, ut hi, qui in territorio earum poſſident, certum quid frumenti, pro menſura agri, per ſingulos annos, præbeant.* & in *l. 27. § 5. ff. de uſufr.* dicuntur *poſſeſſores ſolere viliori pretio frumentum muni-*

cipio

cipio addicere, quod est species frumenti empti. Plura exempla sunt hujus munificentiæ, qua Imperatores civitatibus hoc jus largiti sunt. Insigne est monumentum quod refert *Gruter. p.* 164. 1. ubi Vespasianus Decurionibus Saborensibus ita rescribit.

VECTIGALIA, QUÆ A DIVO AUGUSTO ACCEPISSE DICITIS, CUSTODITO, SI QUA NOVA ADJICERE VULTIS, DE HIS PROCOS. PROVINCIÆ ADIRE DEBETIS, EGO ENIM, RESPONSO PRIUS AB EO NON ACCEPTO, NIHIL CONSTITUERE POSSUM.

Simile ab Imperatoribus Severo & Antonino rescribitur in *l.* 1. 2. *&* 3. *C. vectigal. nov. instit. non pos.* Eodem modo Alexander Severus, *Vectigalia civitatibus ad proprias fabricas deputavit*, teste *Lamprid. c.* 21. & infinita hujus consuetudinis exempla coacervari possent. Contra vero, si male meritæ essent civitates, rursus vectigalia illis adimebantur. Sic Tiberius, prodente *Suet. c.* 49. *Pluribus civitatibus & privatis veteres immunitates, & jus Metallorum, ac Vectigalia ademit*. Regibus etiam jus vectigalia exercendi ablatum, & non, nisi permissu Cęsarum, illud exercitum. Sic Caligula, *si quibus regna restituit, adjecit & fructum omnium*

vectigalium, & reditus medii temporis. Sueton. Cal. 16. Eodem jure, quo Municipia, postea illa Urbs, Gentium & orbis domina, Roma ab Imperatoribus habita fuit: nam imminuta Senatus auctoritate, sublato Ærarii & Fisci discrimine, omnia vectigalia in Principis usus & rationes sunt relata. Romæ, ut oppido alicui minori, quædam minuta vectigalia ad opera publica & cæteras necessitates relicta, & deputata. Sic vectigal, quod ex æquæductibus pendebatur, Populo Romano ademit Domitianus, quod postea Divus Nerva ei restituit, teste *Frontino. de æquæduct. lib.* 2. & Aurelianus *Vectigal, ex Ægypto, vitri, chartæ, lini, stupæ atque anabolicas species Romæ urbi constituisse*, narratur a *Vopisc. in Aurel. c.* 45. quin & Ærarium deinde ipsum ablatum Romæ, &, ut cæteris oppidis, arca aliqua assignata, quam omnibus municipiis, imo & privatis societatibus, habere permittitur *l.* 1. *ff. quod cujus univ. nom.* hinc idem Aurelianus apud *Vopis. c.* 20. scribit Senatui, *est præterea vestræ auctoritatis arca publica, quam magis refertam esse reperio, quam cupio.* Ut Civitatibus, sic etiam Vestalibus virginibus Vectigalia quædam data sunt; præcipue agri
vecti-

vectigales. unde ab *Hygin.* & aliis rerum agrariarum auctoribus, *Virginum Vestalium agri Vectigales memorantur.* Hæc beneficia liberalitate Principum postea aucta fuere: de Augusto prodit *Sueton. c.* 31. eum *commoda sacerdotum, sed præcipue Vestalium auxisse*; quo allusit *Ovid.* 6. *fast. v.* 455.

Nunc bene lucetis sacræ sub Cæsare flammæ.

Templa etiam Romanorum opimis reditibus & vectigalibus erant instructa, quibus sacrificia & sacerdotes tuebantur; aperte de templorum vectigalibus *Tertull. Apolog. c.* 42. *certe templorum vectigalia quotidie decoquunt, stipes quotusquisque jam jactat.* hinc intelligitur, quodnam sit *Vectigal Capitolii*, cujus meminit *Senec. consol. ad Helv. c.* 10. ubi dicit Apicium plus commessationibus suis consumsisse, quam Principes in congiaria profundere solerent, vel quam vectigal Capitolii fuerit, quæ, cum commoda sit ejus loci sententia, male a Lipsio rejicitur, & emendatio sua præfertur: etsi vero à Principibus præcipue templa vectigalia & reditus impetrabant, plurimum tamen privatorum liberalitas in illa quotidie conferebat; unde frequens in auctoribus & monumentis publicis

mentio fit donariorum, ex voto, Diis & eorum templis ad ornatum & tutelam factorum. Insigne exstat apud *Reines.* 1. *inscr.* 269. ubi pro restituta valetudine *Felicianus* quidam, ex *voto ædiculam cum adjuncto fundo, & ex eo annuo vectigali, Deo Æterno dedicat.* huc respicere etiam *Horatium* puto. 3. *od.* 24.

Vel nos in Capitolium,
Quo clamor vocat & turba faventum,
Vel nos in mare proximum
Gemmas, & lapides aurum & inutile
Summi materiam mali
Mittamus.

Vid. *J. Rycq. de Capitol. c.* 21.

Cap. VIII.

De jure exercendi & locandi Vectigalia.

HÆc de instituendi Vectigalis jure sufficiant; exercitium Vectigalium, quod in locando, vendendo & pecuniam ex illis redactam in ærarium importando, consistebat, Senatus Magistratibus permisit.

Cura hæc olim incumbebat Censoribus, quorum sub nutu & arbitrio vectigalia erant; unde passim in locis, quos huc usque adduximus, Censorum jus hoc adstruitur. Hi locaturi vectigalia, publice Romæ tabulas proponebant, quibus leges & conditiones, quibus vectigalia locarent, inscriptæ erant, inde dictas *tabulas Censorias* & *Leges Censorias. Cic.* 1. *orat, agrar. contr. Rull. Plin.* 18. *c.* 3. His etiam multæ contra delinquentes & fraudantes continebantur, unde *Varr.* 2. *de re rust*, dixit *lege Censoria committere.* Deinde ponebatur hasta in foro *Liv.* 43. *c.* 16. ad quam locatio fiebat, quæ trita & omnibus nota, hic indicasse sufficiat. Debebat vero locatio omnium vectigalium, quæ per totum imperium Romanum exigebantur, fieri Romæ *Cic.* 1. *agrar. contr. Rull. Censoribus Vectigalia locare, nisi in conspectu Populi Romani, non licet, his vendere vel in ultimis terris licebit.* & 2. agrar. *Vectigalia locare nusquam licet, nisi in hac urbe, hoc ex loco, hac vestra frequentia.* hinc *Cic.* 5. *Verr.* dicit *in Asia constitutam esse Censoriam locationem.* quæ tamen Romæ peragebatur. Hæc porro locatio fiebat mense Martio, ex antiquo instituto, quo

ille mensis primus anni habebatur, & Magistratus honores auspicabantur. *Macrob. 1. Saturn* 12. *Hoc* (mense Martio) *comitia auspicabantur, vectigalia locabant*; hinc & *iduum Martiarum* mentio fit in *l.* 15. *ff. de publican*, & in eo vectigalium locatio a fundorum & ædium locatione differebat, quæ peragebatur Calendis Juliis, ut multis docuerunt viri docti, quos allegat *Reines. comm. ad inscript.* 7. 34.

Deinde locatio hæc in quinquennium sive lustrum fiebat: totidem enim annis Censores Magistratum gerebant, & singulis lustris finitis pecunia a publicanis repræsentari debebat. *Cic. 6. ad Att.* 2. *Populi nullo gemitu Publicanis, quibus hoc lustro nihil solverant, etiam superioris lustri reddiderunt.* Sic omne æs ante quadrennium publicanis solutum fuisse, in *Lucull.* testatur *Plutarch.* & hoc infinitis auctorum locis constat, & hinc *Lustrum* dictum, quia quinto quoque anno vectigalia solvebantur, docet *Varro. de Ling. Latin. lib.* 5. Cum autem antiqui Romani non recte Annum degesserint, sed pro arbitrio Sacerdotum & Pontificum intercalationibus uterentur, Publicani cum illis colludebant, ut vel subtraherent tempora, vel au-

gerent

gerent. *Amm. Marcell.* 26. *c.* 1. plura de locationibus vectigalium hic possent annecti, sed cum ea vulgaria, & cuivis, qui mediocriter saltem veterum scripta legerit, nota sint, non amplius his insistemus, duo tantum argumenta, quibus viri docti quidam permoti, non Censoribus solum, sed aliquando etiam Consulibus locandi provinciam competiisse, putant, excutiemus.

Ac primo vectigal, quod ex pascuis scripturæ nomine exigebatur, ad Consules pertinuisse, inde putant probari, quod aliquando Consulibus data sit provincia silvarum & callium; ut illud refert *Sueton. Cæs. c.* 19. *operam optimatibus datam esse*, dicens, *ut futuris Consulibus provinciæ minimi negotii, id est silvæ callesque darentur*, quem locum *Bulenger. de Vect. P. R. c.* 10. subjicit aliis, quibus vectigal scripturæ datum Romanis probat; quod tamen minime inde excudi posse putamus, sed totum hoc negotium, non nisi commentum πολίτικον Romanorum optimatum fuit, qui cum Cæsaris ingenium turbidum, & ad aliquid contra rempublicam audendum paratum cernerent, noluerunt ipsi ordinariam Consulum provinciam obvenire, ad quam co-

piis & exercitu indigeret, quibus contra rempublicam uti posset, sed operam dabant, ut ipsi aliqua provincia decerneretur, ad quam nulla manu militari cum opus haberet, nihil reipublicæ ab ipso metuendum esset; itaque Cæsari silvæ & calles dati sunt, quæ provincia alias a Quæstore administrabatur; ut ex *Tacit. 4. ann. 27.* patet, ubi memoratur *Curtius Lupus, cui provincia ex vetere more calles evenere*, ex quo loco etiam patet hanc provinciam, non in exigendo vectigali scripturæ, sed in purgandis callibus & viis publicis a latronibus, fuisse positam, quod postea sui immemor Bulengerus ex Juvenali etiam confirmat. Et deinde semel tantum hoc in tota republica Romana cum factum sit, nihil hinc præjudicari potest. Ridicule etiam *Petr. Crinit. de honest. discipl. lib. 4. c. 5.* scribit, Consulibus ideo silvarum provinciam datam, ut inde arbores & materiem navium fabricandarum cæderent. Manet ergo hoc inconcussum, Censores quoque curam scripturæ locandæ gessisse, quod & locis autorum declarari apertissime potest. Sic *Cic. in Brut.*, quem jam supra laudavimus, dicit *Silvam Scantiam a Censoribus locatam*, & manife-

nifestius *Varr. de re rust. lib. 2. c. 1.* dicit *greges ovium ad publicanum profiteri, ne, si quis inscriptum pecus pavisset, lege Censoria committat.*

Plus difficultatis habet secundum, quod nobis contrarium videtur, argumentum, quod ex *Cic. 5. Verr.* deducitur, ubi referuntur Consules decumas Siciliæ vendidisse; verba sunt. *L. Octavio & C. Cotta Consulibus, Senatus permisit, ut vini & olei decumas & frugum quas ante Verrem Quæstores vendere consuessent, Romæ venderent.* Hottomannus optimus Ciceronis interpres, hic valde fluctuat, & perplexe Ciceronem loqui credit, quia, hic Consulibus hanc potestatem a Senatu factam dicit, postea vero leges Censorias appellat; quare ille legit *L. Octavio & C. Cotta Censoribus,* quia sequitur, *cum locatio fieret, publicani postularunt, quasdam res ut ad legem adderent, neque tamen a Censoriis cæteris legibus recederent.* verum cum recte se habeat lectio loci Ciceronis, neque Hottomannus probet Octavium & Cottam unquam eodem tempore Censores fuisse, cum Consules eos fuisse A. U. C. 678. Cassiodorus & Fasti declarent, in illius sententiam de-

scendere non possum; neque etiam Cicero Censorias leges vocat, quas ante a Consulibus datas esse dicit, sed totum negotium ita explicandum mihi videtur ut, Octavio & Cotta Consulibus (cum ii consules essent) Senatus aliquid immutaverit, in locatione decumarum Siciliæ, quas ante Verris præturam Quæstores in ipsa Sicilia, non, ut reliqua Vectigalia, Romæ, vendere consuessent: nunc vero, ob quam rationem non addit Cicero, Romæ venditionem, non a Consulibus, sed a Quæstoribus peragi jusserit, utque Consules leges & conditiones locationi dicerent, quod eorum officii fuisse, infra pluribus demonstrabitur. Cumque Publicani postularent, ut aliquid adderetur legi locationis, quod antea non continebatur, contradixit Sthenius Thermitanus, petiitque ut lege Hieronica venderentur decumæ, quod & factum est. Et quod de Censoriis legibus adjungit, id tantum significat, Publicanos petiisse, ut ad exemplum aliarum locationum, quæ a Censoribus fiebant, etiam Siciliæ decumæ venirent, quod non obtinuerunt, obloquente Sthenio, unde prærogativa aliqua usos fuisse Siculos in locationibus suarum decuma-

cumarum colligitur; quæ præcipue in eo consistebat, ut vectigalia Siciliæ non a Censoribus, sed ab ipsis Magistratibus, qui eam provinciam obtinebant, non Romæ in foro, sed in ipsa insula, non nova lege & conditione, sed veteri & Hieronica vendi debuerint. Hanc Siciliæ & aliarum provinciarum differentiam luculenter paulo ante descripserat Cicero, inquiens. *Inter Siciliam cæterasque provincias hoc interest, quod ceteris aut impositum vectigal est certum, quod stipendiarium dicitur, ut Hispanis & plerisque Pœnorum, quasi victoriæ præmium & pœna belli, aut Censoria locatio constituta est, ut Asiæ lege Sempronia; Siciliæ Civitates sic in amicitiam fidemque recepimus, ut eodem jure essent, quo fuissent, eadem conditione populo Romano parerent, qua suis ante paruissent.* Non autem tota Sicilia æquali jure a Romanis habebatur, sed ea tantum pars, quæ in fidem & obsequium se dediderat, cæteræ vero civitates, quæ bello punico, a Romanis ad Pœnos deficientes, armis provinciæ adjectæ erant, deterioris conditionis habebantur; de iis sic Cicero. *Perpaucæ civitates Siciliæ sunt bello a Majoribus nostris subactæ, quarum ager,*

cum

cum esset publicus Populi Romani factus, tamen illis est redditus, is ager a Censoribus locari solet. locus obscurus & difficilis, & qui *Herald. animad in Salm. ad jus. att. lib.* 1. *c.* 3. §. 27. sollicitum habet, qui, ut se expediat, putat Ciceronem, indicare illarum civitatum agros, cum jure belli potuerint publicari, redditos fuisse antiquis possessoribus, & eodem jure, quo cæteræ Siciliæ civitates erant, habitas; decumas etiam ab iis exactas, hoc tamen discrimine, ut, cum reliquarum decumæ a Magistratu Romano, qui provinciæ præerat, locarentur, harum civitatum ab ipsis Censoribus decumæ venderentur, & in eo meliorem harum conditionem fuisse vult, quod nullis publicanorum exactionibus vel avaritiæ expositæ essent, sed decumas ipsis Censoribus præstarent, hocque illis ex fœdere datum, cujus tamen expositioni non accedimus: nam primo, jam ante ostendimus, nunquam decumas Siciliæ a Censoribus locatas, quia id privilegium Siculis erat fœdere datum, ut decumæ in ipsa insula venderentur, quod necessario a Prætore debebat peragi, cum Censores Romæ tantum locarent vectigalia; sed præterea ne verbum

bum quidem Cicero facit de decumis venditis, sed de locatione agrorum, qui publici Populi Romani facti, illis sunt redditi; & deinde absurdum haud immerito videri posset, civitatum bello subactarum meliorem esse conditionem, quam earum, quæ deditione & fœdere in ditionem Romanorum cesserant. Ut ergo rectus huic loco constet sensus, sciendum est, in Sicilia non omnes agros fuisse decumanos, sed eos tantum earum civitatum, quæ fœdere & deditione Romanis concessere, qui eadem lege & onere, quo quondam Hieroni erant obnoxii, Romanis paruerunt, agri autem civitatum bello subactarum, non videntur tam clementer habiti fuisse, nec potuisse præstatione decumarum defungi, sed toti agri a Romanis publicati cum essent, postea videntur illis esse redditi, quod tamen non tam ample cum Heraldo capimus, ut totus ager ita antiquis possessoribus sit restitutus, ut eodem jure cum reliquis Siculis essent: nulla enim tunc pœna defectionis in eos statuta fuisset, & deinde absurde subjungeret Cicero, *eum agrum a Censoribus fuisse locatum*, sed verosimile est Romanos, retento sibi dominio, agros illos

publi-

publicatos, antiquis possessoribus arandos locasse certa mercede & pretio, quod lege Censoria definiebatur, & quod præstatione decumarum erat uberius; aperte hoc indicat *Cic. in 7. Verr.* ubi distinctio horum agrorum a decumanis manifesta est. *Qui agros publicos arant, certum est, quid ex lege Censoria dare debeant, cur iis quicquam præterea ex alio genere imperavisti? quid decumani? numquid præter singulas decumas ex lege Heronica debent?* neque hoc inusitatum erat Romanis, ut agros victis ademptos antiquis possessoribus arandos certa mercede concederent, quo eos illis reddere videbantur; sic *Hygin de condit agror*, cum dixisset, quosdam agros, qui in divisione superfuerant, & publici remanserant, fuisse locatos per annos quinos vel in annos centenos, addit, *in quo tamen genere sunt aliquibus nominatim reddita possessiones.* Hi ergo agri videntur a Censoribus esse locati, quia caput patrimonii populi Rom. videbantur esse, cujus omnis cura erat Censori, ut patrifamilias reipublicæ, commissa. Abunde jam puto Censorum in locationibus vectigalium auctoritatem esse assertam, quæ tanta fuit, ut pro arbitrio illi vel

magno

magno locarent, vel parvo etiam addicerent. Insigne acerbitatis Censoriæ exemplum est apud *Liv. lib.* 43. c. 16. ubi cum Censores edixissent, *ne quis eorum, qui Q. Fulvio & A. Posthumio Censoribus publica vectigalia & ultro tributa conduxissent, ad hastam suam accederet, sociusque aut affinis ejus conductionis esset,* frustra veteres publicani petebant, ut modus Censoriæ potestati fieret: omnis autem eorum potestas circa locationes finiebatur, pecuniam ex vectigalibus redactam ipsi non recipiebant, sed Quæstorum ea cura erat, qui ærarium & ejus reditus administrabant, quod notissimum est. Deinde non licebat Censoribus pecuniam ullam, absque decreto Senatus, ex ærario sumere, ad opera publica facienda. *Liv.* 44. c. 16. *Quum iis* (Censoribus) *dimidium ex vectigalibus ejus anni attributum ex senatusconsulto a Quæstoribus esset. Ti. Sempronius ex ea pecunia, quæ ipsi attributa erat, ædes P. Africani pone veteres, ad Vortumni signum, lanienasque & tabernas conjunctas in publicum emit, basilicamque faciendam curavit* & lib. 40. c. 46. *Censoribus postulantibus ut pecunia summa sibi, qua in opera publica uterentur, attribueretur, vectigal annuum*

nuum decretum est. Imo Quæstores ne minimam quidem summam, etiam ad quotidianos usus, ex ærario poterant promere, sine jussu Senatus, ut hæc luculenter describit *Polyb. lib.* 6. deinde etiam in locationibus Consulum aliquod officium versatum fuit, ut illi nimirum inspicerent, ut omnia fide & sine detrimento republicę peragerentur, & deinde peracta locatione rationes publicorum inspicerent & cum publicanis deducerent; hucque respexisse puto *Ovid. epist. ex pont. lib.* 4. *epist.* 5. *v.* 19, ad Sextum Pompejum Consulem ita scribentem.

Aut Populi reditus positam componet ad hastam
Et minui magnæ non sinet Urbis opus.

& *epist.* 9. *v.* 45. Græcino Consuli designato gratulatur hoc modo;

Nunc longi reditus hastæ supponere lustri
Cernet, & exacta cuncta locare fide.

qui loci illud clare videntur innuere; & clarius de rationibus publicanorum *Cic.* 4. ad *Att. ep.* 11. *Dixit Pompejus Crassum a se in Albano expectari ante diem* IV. *Kal. is cum venisset Romam, esse statim venturos, ut rationes cum Publicanis putarent:* aut enim Consules erant Pom-

pejus

ejus & Crassus, aut iis, ut Consularibus, a Senatu erat mandatum, de hoc enim Interpretes non idem sentiunt. Et sic supra vidimus Octavium & Cottam Consules, cum decumæ Siciliæ Romæ venderentur, leges & conditiones locationi dixisse, & totam locationem eorum auspiciis peractam fuisse.

Hæc fuit Vectigalium administrandorum ratio sub republica, quæ postea ab Imperatoribus multum immutata est, cum ii aut veteres Magistratus abrogarent, vel eadem nomina relinquerent, ademta omni, quæ olim competebat, vi & potestate; sic Censorum munus fere exstinctum bellorum civilium tempore fuit, quod postea reduxit Augustus. *Suet. Aug.* 37. creati Censores sub eo memorantur Paullus Æmilius Lepidus & L. Munacius Plancus A. U. C. 731. nono Augusti Imperii anno post pugnam Actiacam, ex quo iterum intermissa Censura usque ad A. U. C. 800, quo Claudius ipse Censuram gessit, testibus *Sueton. Claud.* 16. *& Plin.* 10. *cap.* 2. quod deinde posteri Imperatores æmulati sunt, ut Domitianus, & alii, de quibus varia monumenta exstant. Quæstoribus etiam cura ærarii ablata est, & a Julio Cæsare ad

Ædiles translata, deinde ab Augusto Prætorii ærario præfecti, & postea valde circa Præfecturam ærarii variatum est, de quo videri potest *Lipſ. in excurſu ad Lib.* 13. *ann. Tacit.* & *Gothofr. ad l.* 42. *ff. de jur. fiſc.* Vectigalia ipsa etiam aliter administrata sunt, neque æqualem & eandem rationem in illis exercendis observatam fuisse credo. *Jul. Caesar publicis vectigalibus peculiares ſervos præpoſuit*, teste *Sueton. c.* 76. deinde a *Tacit.* 15. *ann.* 18. dicuntur a Nerone *tres Conſulares L. Piſo, Ducennius Geminus & Pompejus Paulinus vectigalibus præpoſiti eſſe.* Ordinarie vero vectigalium cura spectabat in provinciis ad *Procuratores*, quos Cæsares mittebant, ut fisci reditus & commoda curarent, si parvæ essent provinciæ, solus Procurator mittebatur, qui simul jure Præsidis provinciam regebat, & ut Procurator reditus publicos administrabat: si major esset provincia, cum Proconsule etiam Procurator in illam mittebatur, quæ omnia docte Lipsius ad *Tacit.* 12. *ann. in excurſ.* & *Vertran. ibid. & ad* 1. *Hiſt.* 2. *&* 3. *Hiſt.* 42. tradiderunt. Hi Procuratores plurimum ex Equitibus erant, ut ex *Tacit.* 16. *ann.* 17. *& in vita Agricol. c.* 4. patet, & sæpe etiam

liber-

libertos Procuratores factos docent lapides veteres. Plura de Procuratoribus & eorum officio hic annectere, instituti non est nostri, luculenter satis Gutherius, Pancirolus & Commentatores ad Historias Augustas id præstiterunt. Deinde, quo tempore incertum, instituti sunt *Comites Sacrarum Largitionum*, qui omnibus vectigalibus totius Imperii præerant, & ad quos omne aurum & argentum ex vectigalibus collectum transmittebatur, hujus Magistratus officium & munus describere hic non est animus, adeat Lector *Guther. de off. dom. Aug. lib.* 3. *c.* 16. & *Pancirol. in comm. ad notit. dignit. Imp. orient. & occid.* Hinc plurimæ leges, quæ de vectigalibus latæ sunt, huic Comiti inscriptæ leguntur, *ut. l.* 6. 8. 9. *&* 12. *C. de Vectigal.* hic per singulas provincias sub sua dispositione habebat minores Magistratus, qui vectigali exigendo incumbebant, qui vel generaliter *Rationales* dicebantur, quorum in unaquaque provincia unus constituebatur, si vero mediocris esset provincia, tres vel plures sub uno Rationali erant; sic in Notitia Imperii Occidentis sub dispositione Comitis S.L. leguntur *Rationales summarum Italiæ, Asiæ, Galliarum &c.* & *Rationalis summarum*

marum trium Provinciarum Siciliæ, Sardiniæ & Corsicæ. Deinde alius Magiſtratus in Provinciis erat, qui dicebatur *Præpoſitus Theſaurorum,* inde dictus, quia omnis pecunia, quæ per totas provincias colligebatur, ab exactoribus vectigalium, ſtatim ut exactio celebrata fuerat, debebat transferri in aliquem locum Provinciæ, qui Theſaurus dicebatur. *l.* 1. *C. de Canon. Largit. tit. lib.* 10. cui Præpoſitus eam deinde Comiti S. L. transmittebat. Hinc ſub ejus diſpoſitione in notitia dignitatis plurimi Præpoſiti Theſaurorum enumerantur. Ultra hos erant etiam *Comites Commerciorum*, qui in Notitia Orientis ſub diſpoſitione Comitis S. L. enumerantur; *Comites Commerciorum per Orientem & Ægyptum, per Mœſiam* &c. quorum quidem precipuum munus erat, veſtes, purpuram, gemmas & ſericum domui Auguſtæ comparare, ſed ſimul tamen operam dabant ne vectigalibus fraus fieret, ut ex *l.* 7. *C. de Vectigal.* colligitur; ita apud *Gruter.* 433. 4. in lapide reperitur *Comes Orientis Ægypti & Meſopotamiæ.* Deinde etiam vectigalia & tributa municipiorum ab ipſis Decurionibus exigebantur; ſpectabat vero hoc munus plerumque ad Decem primos, qui erant ii, qui

qui universis muneribus expletis, ad summum gradum pervenissent. Hi exigere tenebantur suo periculo. *l.* 1. *ff. de muner. & honor.* & *l. ult.* §. 26. *ff. eod.* Hæc in genere de cura vectigalium annotavimus, nunc breviter, quid in unoquoque genere obtinuerit, inspiciendum est, quidque diversum ab cæteris in singulis occurrat.

Primi vectigalis, quod in frumento consistebat, cura erat penes *Præfectum annonæ*; hic non ordinarius sub republica erat Magistratus, sed angustis temporibus, cum Urbs fame premeretur, extra ordinem creabatur, ut frumentum per provincias & vicinas gentes advehi curaret. Sic apud *Liv. lib.* 9. *c.* 12. in summa fame creatus est L. Minucius Præfectus annonæ, postea ampliori cum potestate hic Magistratus in Pompejum collatus est, *& omnis potestas rei frumentariæ toto orbe in quinquennium ei data est. Cic.* 4. *ad Att.* 1. Deinde ad exemplum Pompeji ipse Augustus Præfecturam annonæ suscepit, qui tamen, ne ipse molestia muneris defungeretur, singulis annis binos ex Prætoriis constituit, qui frumentum Populo dividerent, ut narrat *Dion. l.* 54. *in principio.* & hi sunt, quos *Suetonius* in

ejus vita *c.* 37. vocat *Curatores frumenti populo dividundi.* Nescio autem, unde *Pancirol. in comm. ad Notit. dign. Occid. c.* 5. asserat, Augustum ex Equestri ordine unum elegisse Præfectum annonæ, cum ipse manifeste ad Dionis locum respiciat, ex quo aliter discere potuisset, video etiam male viros quosdam eruditos hos *Curatores* confundere cum *Præfecto annonæ*, cum hi inferiores & sub dispositione Præfecti erant. Non videtur vero Augustus diu Præfecturam hanc retinuisse, sed in alium transtulisse, hinc in initio imperii Tiberii memoratur Turranius Præfectus annonæ, *Tacit.* 1. *ann.* 7. qui ab eodem auctore *lib.* 11. *c.* 31. dicitur *rei Frumentariæ Præfectus*, & ex illo tempore ordinaria potestas & dignitas fuit. Proximus hic Præfectus erat dignitate Præfecto Urbis, sub cujus dispositione erat, ut in Notitia Utriusque Imperii habetur, ad quam plura de hujus Magistratus officio *Pancirolus.*

Alterius vectigalis scripturæ cura ad nullos alios, quam Censores pertinuisse videtur, de quibus jam abunde dictum; Ædiles tamen curam etiam gessisse, ut pascua publica rite, & ab iis, quibus competebat jus, depascerentur,

ex locis supra adductis posset conjici, quibus eos multâ pecuarios, & alios contra legem pascentes affecisse, ostendimus. Sub Imperatoribus vero mutata pascuorum forma & ratione, ut supra diximus, etiam peculiares ministri, qui fisci curam gererent, constituti sunt. Præcipui erant Procuratores saltus, quorum mentio fit in *l.* 1. *C. de fund. & salt. rei dom.* & in inscriptione apud *Gruter. p.* 474. 4. dicitur *Proc. Saltus Domitiani.* in aliis inscriptionibus memorantur *Rationales saltuum.* Hi curabant pascua Imperatorum; aliud vero vectigalis genus, quod in carne & pecude præstabatur, curabat Præfectus Annonæ, de quo jam satis egimus.

In exercendo etiam Portorio varie Magistratuum cura versata est, & abrogata Censoribus potestate, præcipue hoc munus *Comitum Commerciorum* fuisse puto, de quibus paulo ante egimus, & ex *l.* 7. *C. de vect.* quæ, de portorio agens inscribitur Comiti orienti, colligitur; in portu Hostiensi peculiaris *Comes Portus Hostiensis* constitutus fuit, qui in notitia Imperii, sub dispositione Præfecti Urbis, habetur, hujus præcipua quidem cura erat, providere, ut negotiatores merces tuto in por-

tus inferrent, nec injuriæ obnoxii essent, ut multis docet *Panciroł. in comment.* & ex *Cassiodor. 2. var.* 11. *&* 7. 23. liquet; sed & vectigalium & portoriorum, quæ pro mercibus solvebantur, credibile est rationem ad eum spectasse. Sub hujus dispositione credo fuisse, qui in *inscript. Reines.* 1. 33. dicitur. *Tabularius Ostiensis.*

Metalla olim etiam a Censoribus locabantur, ut supra ex *Plinio* docuimus, & hinc *Liv. lib.* 45. *c.* 18. appellat *Publicanos Metalli Macedonici.* Sub Principibus, quamvis etiam sub illis conductores Metallorum reperiuntur *l.* 1. *C. de Metallar.*, hæc cura ad alios Magistratus translata fuit. Præfectum Prætorio Metalla curasse, docent leges, quæ huic inscriptæ sunt, *l.* 3. *C. de Metall. l.* 6. 7. 10. *&* 11. *C. Theod. eod.* Distinctione vero, quam antea tradidimus, observata, ut nimirum Metalla vel ut publica vel privata considerentur, etiam diverse officium Magistratuum versabatur circa ea; si enim in patrimonio Principis erant, ea curabat *Comes Rerum Privatarum*, cui inscripta est *l.* 5. *C. Theod. eod.* Ordinarie vero omnis proventus, qui ex Metallis reliquis fisco obveniebat, spectabat ad Comitem sacrarum

largi-

largitionum, ut plurimarum legum inscriptiones docent. Sub hujus dispositione erant *Comites Metallorum*, ad quos est, *l.* 1. *C. de Metall.* & in Notitia Imperii recensetur sub dispositione Comitis S. L. *Comes Metallorum per Illyricum.* Hi sub se habebant Procuratores & tabularios, quorum opera in colligendo vectigali utebantur. Hi Procuratores ex Decurioribus creabantur *l.* 4. *C. de Metallar.* & Metalla curabant, & rationes vectigalis ex illis ad Numerarios deferebant, ut ex *l. ult. C. de numer.* colligit *Pancir. ad Notit. dign. imp. Orient. c.* 15. quia in ea lege vocatur *Numerarius scrinii Operum*, quę opera proprie de Metallis vult accipi, quod & ex inscriptione legis, quæ ad Illyricos, qui plurima Metalla exercebant, data est, & ex ipso contextu patet: conjunguntur enim Numerarii scrinii Macedoniæ, Daciæ, Operum & Auri, & in *Nov.* 128. *c.* 18. itidem *scriniarii operum* memorantur, alias autem Numerarii Scrinii Operum possent referri ad opera publica, de quibus v. *Pancirol. ibid.* & *Reines* 9. *inscr.* 54. Hi Numerarii frequentius Tabularii appellantur. Ita apud *Reines.* 9. *inscr.* 71, legitur *Tabularius ad Marmora*, & apud *Gruter.* sæpius; ut in commen-

 tario

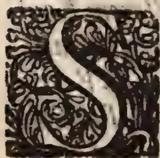
tario docet *Reinesius*, qui & ad *class. 1. inscr. 31.* ostendit, simpliciter *a Metallis & a Lapidicinis*, eos dictos fuisse. *A Lazio de repub. Rom. lib. 2. c. 13.* inscriptio adfertur, ubi M. Ulpius Libertus Aug. dicitur *Procurator Aurariarum*, quem *Guther. de Offic. Dom. Aug. lib. 3. c. 18.* interpretatur procuratorem χρυσαργυρίς sive aurariæ collationis; melius vero puto, accipi lapidem de procuratore Metallorum auri, nam altera inscriptio, quæ ei juncta est, meminit *Collegii aurariarum*, quod est Metalla auri exercentium, quod nullo modo ad aurariam collationem referri potest; & Metalla auri absolute *aurariæ* dicuntur *a Tacit. 6. ann. c. 19.*

Salinæ ad eosdem Magistratus, ad quos reliqua Metalla, pertinuerunt. Præfecto Prætorio inscripta est *l. 11. C. de Vectigal.* ubi de venditione salis constituitur, unde eum Salinis præfuisse concluditur. Comiti quoque Sacrarum Largitionum Salinarum curam incubuisse, ex formula Comitivæ, quam exhibet *Cassiodor. 6. var. 7.* patet; *Salis quoque commercium, inter vestes sericas & pretiosissimam margaritam, non inepte tibi deputavit antiquitas.* & in *l. 9. C. de Vectigal. Vectigal Alabarchiæ* committitur Comiti Sacrarum Largitionum,

tionum, sub quo fuisse Alabarchem, qui vectigal salis curabat, credibile est: de voce vero *Alabarches*, cum jam tot congesserint viri docti, lectorem remittimus ad *Cujac. 8. obs.* 37. *Pancir.* 2. *var. lect.* 204. *Gothofr. ad. d. l. & commentatores ad Cic. 2. ad Att. c.* 17. qui avido abunde satisfacient. *Bulengerus* vero *c.* 16. legit ἀλασάρχην vel ἀλοσάρχην.

CAP. IX.

De Publicanis & Exactoribus vectigalium.

Uperest, ut quibus vectigalia, quæ jam explicuimus, locata & vendita, & deinde per quos ex agris, pascuis, portubus & metallis exacta fuerint, doceamus. Ac primo generaliter de Publicanis, qui conducendis vectigalibus operam dabant, agemus, deinde, quænam differentia in locatione & exactione diversorum vectigalium fuerit, ostendemus.

Generali nomine, omnes qui publicos reipublicæ reditus redimunt, *Publicani* dicti sunt

sunt, ita appellati, quia *Publico fruuntur l. 1. §. 1. ff. de Public.* Publicum autem apud probatos linguæ latinæ auctores, omne illud, unde respublica emolumentum & reditum habet, significat, inde plerumque *publicum* pro vectigali ponitur, sic *Suet. Vesp. 1. Publicum Quadragesimæ*, pro vectigali Quadragesimæ dixit. *Cic. pro Rabir. Post. magnas partes habuit publicorum*, ut recte ibi legit *Cujacius*. plura possent coacervari exempla, sed linguæ studiosus satis magnam copiam reperiet apud *Gronov. 4. obs. 23. Lips. & Gruter. ad Tacit. 13 ann. c. 1.* Hi Publicani, non erant vile & sordidum genus hominum, sed ex Equestri ordine, quos *Cic. pro Planc.* vocat *Florem Equitum Romanorum, ornamentum Civitatis, firmamentum reipublicæ*: & hinc in *5. Verrin. & apud Suet. Aug. 24.* simpliciter *Publicani* pro Equitibus ponuntur, quia eorum maxima pars in vectigalibus conducendis occupabatur. Plura de Equitibus, qui ad publica accedere solebant, passim apud Ciceronem occurrunt. v. 2. *ad Att. 1.* Nec solum reipublicæ temporibus, sed & sub prioribus Imperatoribus, Equites perseverarunt in conducendis vectigalibus, clare id indicat *Tacit. 4.*

ann.

ann. 6. Frumenta & pecuniæ Vectigales, cætera publicorum fructuum, societatibus Equitum Romanorum agitabantur.

Cum autem vectigalia conducere esset res magni impendii, & ad quam amplo patrimonio & pecunia opus foret, quia totius alicujus Provinciæ vectigalia simul locabantur, non erat unius Equitis, etsi ditissimi, ea redimere, quare plerumque Equites societates inibant de emendis vectigalibus, ut collatis opibus sufficerent magnæ & immensæ administrationi; hinc sæpissime *sociorum* & *societatis* appellatio apud Ciceronem & in commentariis JCtorum occurrit, qua publicanorum conventiones significantur. Inita societate, cuique pars sua administranda assignabatur, & quo portio, quam quis contulerat, lucentior vel minor erat, attribuebatur. Hinc de Rabirio Postumo Cicero dicit, eum *magnas partes habuisse publicorum*, quia scilicet ditissimus, majorem, quam reliqui socii, pecuniæ copiam contulerat. Deinde ditiores Equites, amicos pauperes, & qui redimendis vectigalibus non pares erant, hoc beneficio beabant, ut iis minutas aliquas partes concederent, unde rem facere possent; ita de eodem Ra-

Rabirio testatur Cicero, *eum locupletasse amicos, misisse in negotium, dedisse partes.*

Hæ societates postea, etsi non ab Equitibus initæ, sed ab alio genere negotiatorum, sub Imperatoribus mansere, unde in pandectis frequens earum memoria fit, & jura de societatibus illis exponuntur. *l.* 1. *ff. quod cujusque. univ. nom.* Singulare vero aliquod, & contra naturam reliquarum societatum, jus constitutum invenimus de vectigalium societate, in *l.* 59. *&* 63. §. 8. *ff. pro socio*, in quibus interpretandis JCti doctissimi varie se exercuerunt, nos breviter, quid de his sentiamus, exponemus.

Privatæ & ordinariæ societates voluntate contrahentium initæ, semper morte unius ex sociis dissolvebantur, ut cuique, qui prima juris elementa gustaverit, notum est, neque pacto poterat ab aliquo sociorum caveri, ut mortuo sibi heres in societatem succedat: nam absurdum & incommodum duplex hinc oriebatur: aut enim certa persona heredis erat pacto comprehensa, & eo casu, socius, qui de herede pactus fuerat, amittebat liberam testandi facultatem, cum necessario illum, quem in societatem succedere voluerat, here-

dem

dem scribere cogeretur, vel incerta persona erat designata, ut quisquis mihi heres futurus erit, in societatem succedat, & tunc pactum erat contra naturam societatis, in qua, cum opera & industria alicujus spectetur, certa debet esse socii persona, ne si minus idoneus sit, damnum reliquis afferat. §. 5. *J. de societ.* hæc ita in privatis societatibus obtinebant, in vectigalium vero societate aliter se res habebat, nec post mortem socii unius reliquorum societas dissolvebatur, sive de hærede pactum fuisset, vel non; sive persona heredis idonea esset, vel minus capax, & ratio est, quia hæ societates erant necessariæ, quod non ita intelligendum est, quasi quis cogeretur societatem inire invitus, sed quod, cum privatæ societati semper, dummodo sine fraude, renuntiari posset, ab hac ante tempus, ad quod vectigalia conducta sunt, discedere non liceat. De ratione singularis hujus juris variæ sunt Interpretum sententiæ, quas recenset & refellit *Anth. Matth. de Auction. lib. 2. c.* 8. §. 6. qui tamen non recte leges JCtorum percepisse mihi videtur, cum statuat, hoc casu tantum, non solvi societatem vectigalium, *si modo heredi defuncti pars adscripta*

scripta sit, quæ si non adscripta sit, societatem exstingui, *partem autem defuncti adscribere*, est nihil aliud, quam heredem adsciscere: Nos vero breviter exponemus, quam non recte mentem JCtorum Mathæus viderit, & quid sit hoc in casu, in *societatem adsciscere*, & *partem adscribere* docebimus: hoc autem vult Pomponius in *d. l.* 59. societatem vectigalium, post mortem unius ex socii omnimodo manere, nec quicquam interesse, an heres defuncti in societatem vectigalium a superstitibus adsumatur, necne: hoc enim ex arbitrio sociorum pendebat, qui si hæredem defuncti idoneum satis judicarent, partem defuncti ipsi adscribebant, quo facto, ipse etiam socius fiebat, si vero minus habilis videbatur hæres, ipsi partem defuncti suscipiebant, communicato lucro & damno cum herede, atque tunc heres socius non erat, nec tamen dissolvebatur societas, quæ inter superstites manebat; atque in eo maxima differentia sita erat inter privatam & publicam societatem, quia privata societas morte unius dissoluta & exstincta, non poterat cum ejus hærede continuari, sed si superstites heredem in socium adsciscere vellent, nova erat societas

&

& novus contractus, publica vero nunquam morte interibat, sed semper eadem societas erat, sive hæres in societatem esset adscitus sive non; hocque clare in *l.* 63. §. 8. dicitur, ut *hæres socius non sit, nisi fuerit adscitus, verum tamen omne emolumentum societatis ad eum pertineat, simili modo & damnum agnoscat.* Verba *legis.* 59. quæ Interpretes fefellerunt, alio modo etiam sunt accipienda; dicit ibi JCtus, *manere societatem post mortem alicujus: sed ita demum, si pars defuncti ad personam hæredis ejus adscripta sit.* Unde putant, societatem eo casu tantum manere, si hæres adscitus sit, si vero repudiatur, cadere societatem, sed male: nam ita hæc verba sunt exponenda, ut heres ita demum sit socius, si pars ipsi sit adscripta, manente nihilominus societate inter superstites, sed non cum hærede, nisi fuerit adscitus; ut recte hæc interpretatus est JCtus subtilissimus *Janus a Costa ad* §. 5. *J. de societat.* Et, ut error errorem trahit, ita ex mala interpretatione horum verborum, etiam sequentia male exposuerunt, *quod ipsum ex caussa æstimandum est, quid enim si is mortuus sit, propter cujus operam maxime societas coita sit, aut sine quo societas*

ti erant. *Ascon. ibid. Hi omnes exigenda a sociis suo periculo exigunt, & reipublicæ repræsentant.* diversi ab his erant *Magistri* societatis. Sic a Cicerone Plancii pater dicitur *maximarum societatum auctor, plurimarum Magister*: (nam auctor hic idem est, quod Manceps, ut ex *Ascon.* didicimus:) & ad *famil. lib.* 13. *ep.* 9. *P. Rupilius Magister in societate vectigalium Bithyniæ*, & 5. *ad Attic.* 15. *Magistri scripturæ & portuum.* Hic Magister omnes rationes societatis conficiebat, & per provinciam, cujus vectigalia conduxerat, alium mittebat, qui ejus vicem gerebat, qui pro Magistro dicebatur, *Cic.* 10. *ad Att. ep.* 10. *Terentius meus necessarius, magnas operas in portu & scriptura pro Magistro dedit*, & passim. Ut autem reipublicæ consuleretur, tenebantur hi mancipes, datis fidejussoribus, cavere Populo, qui proprie dicebantur *prædes. Festus. Præs est is, qui Populo se obligat, interrogatusque a Magistratu, si præs sit, ille respondet præs.* Hi vero vel solam fidem suam interponebant pro conductoribus, vel etiam bona sua publico pro publicanis obligabant, *Polyb. lib.* 6. quæ bona inde dicebantur *Prædia. Ascon. in Verr. de prætur. Urban. Prædia dicuntur bo-*

ſunt, ita appellati, quia *Publico fruuntur l. 1. §. 1. ff. de Public.* Publicum autem apud probatos linguæ latinæ auctores, omne illud, unde reſpublica emolumentum & reditum habet, ſignificat, inde plerumque *publicum* pro vectigali ponitur, ſic *Suet. Veſp. 1. Publicum Quadrageſimæ*, pro vectigali Quadrageſimæ dixit. *Cic. pro Rabir. Poſt. magnas partes habuit publicorum*, ut recte ibi legit *Cujacius*. plura poſſent coacervari exempla, ſed linguæ ſtudioſus ſatis magnam copiam reperiet apud *Gronov. 4. obs. 23. Lips. & Gruter. ad Tacit. 13 ann. c. 1.* Hi Publicani, non erant vile & ſordidum genus hominum, ſed ex Equeſtri ordine, quos *Cic. pro Planc.* vocat *Florem Equitum Romanorum, ornamentum Civitatis, firmamentum reipublicæ*: & hinc in *5. Verrin. & apud Suet. Aug. 24.* ſimpliciter *Publicani* pro Equitibus ponuntur, quia eorum maxima pars in vectigalibus conducendis occupabatur. Plura de Equitibus, qui ad publica accedere ſolebant, paſſim apud Ciceronem occurrunt. v. 2. *ad Att.* 1. Nec ſolum reipublicæ temporibus, ſed & ſub prioribus Imperatoribus, Equites perſeverarunt in conducendis vectigalibus, clare id indicat *Tacit.* 4.

ann.

ann. 6. Frumenta & pecuniæ Vectigales, cætera publicorum fructuum, societatibus Equitum Romanorum agitabantur.

Cum autem vectigalia conducere esset res magni impendii, & ad quam amplo patrimonio & pecunia opus foret, quia totius alicujus Provinciæ vectigalia simul locabantur, non erat unius Equitis, etsi ditissimi, ea redimere, quare plerumque Equites societates inibant de emendis vectigalibus, ut collatis opibus sufficerent magnæ & immensæ administrationi; hinc sæpissime *sociorum* & *societatis* appellatio apud Ciceronem & in commentariis JCtorum occurrit, qua publicanorum conventiones significantur. Inita societate, cuique pars sua administranda assignabatur, & quo portio, quam quis contulerat, lucentior vel minor erat, attribuebatur. Hinc de Rabirio Postumo Cicero dicit, eum *magnas partes habuisse publicorum*, quia scilicet ditissimus, majorem, quam reliqui socii, pecuniæ copiam contulerat. Deinde ditiores Equites, amicos pauperes, & qui redimendis vectigalibus non pares erant, hoc beneficio beabant, ut iis minutas aliquas partes concederent, unde rem facere possent; ita de eodem

Ra-

Rabirio testatur Cicero, *eum locupletasse amicos, misisse in negotium, dedisse partes.*

Hæ societates postea, etsi non ab Equitibus initæ, sed ab alio genere negotiatorum, sub Imperatoribus mansere, unde in pandectis frequens earum memoria fit, & jura de societatibus illis exponuntur. *l.* 1. *ff. quod cujusque. univ. nom.* Singulare vero aliquod, & contra naturam reliquarum societatum, jus constitutum invenimus de vectigalium societate, in *l.* 59. *&* 63. §. 8. *ff. pro socio*, in quibus interpretandis JCti doctissimi varie se exercuerunt, nos breviter, quid de his sentiamus, exponemus.

Privatæ & ordinariæ societates voluntate contrahentium initæ, semper morte unius ex sociis dissolvebantur, ut cuique, qui prima juris elementa gustaverit, notum est, neque pacto poterat ab aliquo sociorum caveri, ut mortuo sibi heres in societatem succedat: nam absurdum & incommodum duplex hinc oriebatur: aut enim certa persona heredis erat pacto comprehensa, & eo casu, socius, qui de herede pactus fuerat, amittebat liberam testandi facultatem, cum necessario illum, quem in societatem succedere voluerat, here-

dem

dem scribere cogeretur, vel incerta persona erat designata, ut quisquis mihi heres futurus erit, in societatem succedat, & tunc pactum erat contra naturam societatis, in qua, cum opera & industria alicujus spectetur, certa debet esse socii persona, ne si minus idoneus sit, damnum reliquis afferat. §. 5. *J. de societ.* hæc ita in privatis societatibus obtinebant, in vectigalium vero societate aliter se res habebat, nec post mortem socii unius reliquorum societas dissolvebatur, sive de hærede pactum fuisset, vel non; sive persona heredis idonea esset, vel minus capax, & ratio est, quia hæ societates erant necessariæ, quod non ita intelligendum est, quasi quis cogeretur societatem inire invitus, sed quod, cum privatæ societati semper, dummodo sine fraude, renuntiari posset, ab hac ante tempus, ad quod vectigalia conducta sunt, discedere non liceat. De ratione singularis hujus juris variæ sunt Interpretum sententiæ, quas recenset & refellit *Anth. Matth. de Auction. lib.* 2. *c.* 8. §. 6. qui tamen non recte leges JCtorum percepisse mihi videtur, cum statuat, hoc casu tantum, non solvi societatem vectigalium, *si modo heredi defuncti pars adscripta*

scripta sit, quæ si non adscripta sit, societatem exstingui, *partem autem defuncti adscribere*, est nihil aliud, quam heredem adsciscere: Nos vero breviter exponemus, quam non recte mentem JCtorum Mathæus viderit, & quid sit hoc in casu, in *societatem adsciscere*, & *partem adscribere* docebimus: hoc autem vult Pomponius in *d. l.* 59. societatem vectigalium, post mortem unius ex socii omnimodo manere, nec quicquam interesse, an heres defuncti in societatem vectigalium a superstitibus adsumatur, necne: hoc enim ex arbitrio sociorum pendebat, qui si hæredem defuncti idoneum satis judicarent, partem defuncti ipsi adscribebant, quo facto, ipse etiam socius fiebat, si vero minus habilis videbatur hæres, ipsi partem defuncti suscipiebant, communicato lucro & damno cum herede, atque tunc heres socius non erat, nec tamen dissolvebatur societas, quæ inter superstites manebat; atque in eo maxima differentia sita erat inter privatam & publicam societatem, quia privata societas morte unius dissoluta & exstincta, non poterat cum ejus hærede continuari, sed si superstites heredem in socium adsciscere vellent, nova erat societas
&

& novus contractus, publica vero nunquam morte interibat, sed semper eadem societas erat, sive hæres in societatem esset adscitus sive non; hocque clare in *l.* 63. §. 8. dicitur, ut *hæres socius non sit, nisi fuerit adscitus, verum tamen omne emolumentum societatis ad eum pertineat, simili modo & damnum agnoscat.* Verba *legis.* 59. quæ Interpretes fefellerunt, alio modo etiam sunt accipienda; dicit ibi JCtus, *manere societatem post mortem alicujus: sed ita demum, si pars defuncti ad personam hæredis ejus adscripta sit.* Unde putant, societatem eo casu tantum manere, si hæres adscitus sit, si vero repudiatur, cadere societatem, sed male: nam ita hæc verba sunt exponenda, ut heres ita demum sit socius, si pars ipsi sit adscripta, manente nihilominus societate inter superstites, sed non cum hærede, nisi fuerit adscitus; ut recte hæc interpretatus est JCtus subtilissimus *Janus a Costa ad* §. 5. *J. de societat.* Et, ut error errorem trahit, ita ex mala interpretatione horum verborum, etiam sequentia male exposuerunt, *quod ipsum ex caussa æstimandum est, quid enim si is mortuus sit, propter cujus operam maxime societas coita sit, aut sine quo socie-*

tas administrari non possit. Quæ ita accipiunt Interpretes, quasi æstimandum sit hoc casu, num utile sit, societatem durare, nec ne, cum JCtus respiciat proxime antecedentia verba, quibus dixerat, *partem defuncti conferri oportere in hæredem,* nim. si socii eum adsciscere volunt, quod, num societati expediat, æstimare illos debere, num persona hæredis tam idonea sit, ut operam & industriam defuncti impleat, atque ita in rem suam sit, hæredi partem defuncti adscribere, nihil vero dicit de societate continuanda, sed manente ea disserit, num utile sit sociis adsciscere hæredem, an vero sibi administrationem retinere, communicato cum hærede lucro & damno.

In his societatibus vectigalium alii conductionem curabant, alii pro illis fidejubebant, alii societatem cum illis contrahebant; ut dicit *Polyb. lib.* 6. qui conducebat, ille totius societatis princeps quasi erat, & dicebatur *Manceps, quia in licitatione, qui superior erat, manu sublata significabat, se esse auctorem emptionis.Festus.* Ab *Asconio Ped. in Divinat. Mancipes* explicantur, *publicanorum principes, Romani homines.* Horum periculo totum negotium gerebatur,& iidem republicæ obliga-

ti

ti erant. *Ascon. ibid. Hi omnes exigenda a sociis suo periculo exigunt, & reipublicæ repræsentant.* diversi ab his erant *Magistri* societatis. Sic a Cicerone Plancii pater dicitur *maximarum societatum auctor, plurimarum Magister*: (nam auctor hic idem est, quod Manceps, ut ex *Ascon.* didicimus:) & ad *famil. lib.* 13. *ep.* 9. *P. Rupilius Magister in societate vectigalium Bithyniæ*, & 5. *ad Attic.* 15. *Magistri scripturæ & portuum.* Hic Magister omnes rationes societatis conficiebat, & per provinciam, cujus vectigalia conduxerat, alium mittebat, qui ejus vicem gerebat, qui pro Magistro dicebatur, *Cic.* 10. *ad Att. ep.* 10. *Terentius meus necessarius, magnas operas in portu & scriptura pro Magistro dedit*, & passim. Ut autem reipublicæ consuleretur, tenebantur hi mancipes, datis fidejussoribus, cavere Populo, qui proprie dicebantur *prædes. Festus. Præs est is, qui Populo se obligat, interrogatusque a Magistratu, si præs sit, ille respondet præs.* Hi vero vel solam fidem suam interponebant pro conductoribus, vel etiam bona sua publico pro publicanis obligabant, *Polyb. lib.* 6. quæ bona inde dicebantur *Prædia. Ascon. in Verr. de prætur. Urban. Prædia dicuntur bo-*

na satisdationibus obnoxia, sive sint in mancipiis, sive in pecunia numerata; aliquando autem prædiis, non fidejussoribus solum, publicani reipublicæ cavebant: *Ascon. d. l.* aliquando & prædiis & prædibus cavere tenebantur v. *Brisson. de formul. lib. 6.*

Deinde erant alii equites Romani, qui neque conducebant, neque fidejubebant, sed simpliciter societatem cum Mancipibus inibant, & solum opes & pecuniam suppeditabant, talis fuit Atticus, qui teste *Cornel. Nep. c. 6. nunquam ad hastam publicam accessit, nullius rei neque præs, neque Manceps factus fuit*, sed tamen partes in vectigalibus habuit, ut patet ex *Cic. ad Att. 1. ep. 19.*

Ultra hos, qui societatem constituebant, erant etiam alii, qui societatis res in provinciis curabant, & cæteris serviebant. De pro Magistro jam egimus, Magistri, qui Romæ manebat, vicem gerente. Cæteri generaliter dicebantur *Operas Publicanis dare.* Sic *Valer. Max. lib. 6. c. 9. §. 8. P. Rupilius non publicanum in Sicilia egit, sed operas publicanis dedit.* & *Cic. ad famil. 13. c. 9. C. Pupius, qui est in operis ejus societatis.* neque hi, qui operas præstabant, confundendi sunt cum publicanis ipsis, qui

qui conduxerunt vectigalia, quod quosdam fecisse video: hi enim ministri erant publicanorum. Ut etiam facile, quid in provinciis gereretur, Magister & Socii, qui Romæ substiterant, nossent, peculiares habebant tabellarios, qui continuo literas Romam & inde iterum in provincias perferebant. *Cic. ad Att.* 5. *ep.* 15. *Tu autem sæpe dare tabellariis Publicanorum poteris, per Magistros scripturæ & portus nostrarum diœcesium. & epist.* 18. *&* 21. & passim.

Quidam autem videntur prohibiti legibus & more fuisse, vectigalia conducere, vel societatem cum publicanis inire, sic Magistratibus, quibus cura redituum republicæ commissa fuit, vetitum erat, ne ipsi conducerent, vel etiam partes haberent in societatibus. Verres, qui omnia subvertebat, etiam in hanc legem commisit, & cum Prætor esset Siciliæ, cum publicanis colludebat, & partes cum iis habebat. *Cicero in* 5. *Verrin.* vocat hoc *crimen grave & vehemens, & post hominum memoriam, judiciaque de pecuniis repetundis constituta gravissimum, Prætorem Populi Romani, socios habuisse decumanos.* A conductione etiam remoti fuisse videntur peregrini & servi, soli

cives Romani admissi, hinc salse tangit Verris publicanos *Cicero in 5. Verrin. cum eorum,* inquit, *decumas med.* DCCC. *vendidisses Banobali Venerio, (cognoscite nomina publicanorum) cogis eos plus lucri addere &c.* & hoc ex *Asconio* patet, qui *ad divinat.* dicit *Mancipes, publicanorum principes, Romani homines.*

Hæ societates Publicanorum, quæ ab Equitibus agitabantur, maximæ dignitatis & auctoritatis in republica Romana erant, ita ut, qui aliquid efficere in republica vellet, maximam curam gereret, ut sibi adjungeret publicanos. Sæpe Cicero sibi applaudit de amore & benevolentia, qua ipsum Publicani amplectebantur, ita ut etiam de se scribat, *Publicanis in oculis sumus. ad Att. 6. c.* 2. Quin & horum maxime opera & studio Cæsar rempublicam pessundedit: nam cum societas, quæ Asiæ vectigalia conduxerat, calore licitationis abrepta, pluris, quam reddebant vectigalia, emisset, &peteret a Senatu, ut locatio induceretur, Senatus ipsi hanc gratiam fecisset, nisi Cato, præfracte & omnibus viribus ærarium tuendo, contendisset, nullam illis concedendam remissionem, quo facto Equitem a Senatu disjunxit, & Cæsar, callide tempus captans,

captans, effecit, ut tertia pars mercedis, qua conduxerat societas, ipsi remitteretur, quo præcipue beneficio Equestrem ordinem sibi devinxit, & rerum potitus fuit. *Suet. Cæs. c. 20. Cic. ad Att. lib. 1. ep. 17. & lib. 2. ep. 1. & passim.*

Hæc in genere de publicanis; nunc, videndum, quid in unoquoque genere vectigalium exigendo observatum fuerit, unde diversa nomina Publicani sortiti sint. hoc docet *Ascon. Pedian. in divinat. Mancipes, si quæstus sui gratia decumas redimunt, decumani appellantur, si portum aut pascua publica, Portitores & Pecuarii, quorum ratio scriptura dicitur.* Decumani erant, qui Decumas conduxerant exigendas ab aratoribus; de his frequens apud *Cicer. in 5. Verr.* mentio est. Hi solebant cum aratoribus pactiones facere de sationibus, secundum quas, frumenti certa quantitas illis daretur. Iniquas decumanorum Verrinorum pactiones late describit *Cicer. d. l.* Hæ autem pactiones conficiebantur, ut lites, quę inter publicanos & provinciales semper oriebantur, exstingerentur. *Cic. ad Q. Frat. 1. ep. 1. possunt in pactionibus faciendis, non legem spectare Censoriam, sed potius commodi-*

moditatem conficiendi negotii & liberationem molestiæ. Secundum has pactiones, Magistratus in provinciis controversias dirimebant, unde sibi in provincia agenti gratulatur Cicero, se *posse omnibus satisfacere, eo facilius, quod in sua provincia confectæ essent pactiones. ad Att. lib. 5. ep. 14. & 15.* Solebant etiam Prætores & Procossules in Provinciis edicta de his pactionibus proponere, quibus profitebantur, *se pacta, quæ nec vi, nec dolo facta erant, inter Publicanos & Provinciales, servaturos*; de quibus agit. *Cic. 6. ad Att. ep. 1.* unde etiam colligitur, his pactionibus Publicanos usuras adscripsisse, si intra tempus pacto comprehensum, non solutum esset vectigal, de quo convenerant: dicit enim. *Usuras eorum, quas pactionibus adscripserant, servavit etiam Servilius, ego sic. Diem statuo satis laxam, quam ante si solverint, dico me centesimas ducturum, si non solverint, ex pactione.*

Qui pascua publica conduxerant, ut inde vectigal colligerent, ab *Asconio* vocantur *Pecuarii* & ita *Livius lib. 33. c. 42. & lib. 35. c. 10.* eos appellat. Aliter etiam *scripturarii* dicuntur, quia pro pecude, quam scribebant sive notabant in rationibus, æs accipiebant, ut

supra

ſupra oſtendimus; hujus vectigalis Magiſtri ſæpe apud Ciceronem occurrunt. 5. *ad Att. ep.* 15. & pro Magiſtris. *ad Famil.* 13. *ep.* 65. *&* *ad Att.* 15. *ep.* 10.

Portoriorum conductores ab *Aſconio Portitores* appellantur, in quo tamen eum errare credimus, cum portitores non ipſi publicani vel Mancipes, quos deſcribit ibi Aſconius, ſed eorum miniſtri erant, qui operas ipſis in portubus præſtabant. *Cic. ad Att.* 10. *ep.* 10. Eos deſcribit *Nonius. Portitores ſunt telonarii, portum obſidentes, omnia ſciſcitantes, ut ex eo vectigal acciperent.* Horum mores & curioſam indagationem lepide deſcribit *Plautus Menæchm.* 1. 2. *v.* 6.

Rogitas quo eam? quam rem agam? quid negotii geram?
Quid petam? quid feram? quid foris egerim?
Portitorem domum duxi, ita omnem mihi,
Rem neceſſe loqui eſt, quicquid egi atque ago.

Eos etiam aperte a publicanis, diſtinguit *Donat. ad Terent. Phorm.* 1. 2. & dicit *Portitores eſſe, More veterum magiſtros tributorum, qui operam in portu dabant, inferendarum rerum & efferendarum vectigal exigentes.* horum acerbæ

& iniquæ exactiones caussam precipue dederunt, ut tollerentur portoria. *Cic. 1. ad Q. Frat. 1. Illa caussa publicanorum quantam acerbitatem afferat sociis, intelleximus ex civibus, qui nuper in portoriis Italiæ tollendis, non tam de portorio, quam de nonnullis injuriis portitorum querebantur.* De Metallorum conductoribus, nihil singulare invenimus, sed eos generali publicanorum nomine designatos fuisse credimus; sic *Liv. 44. c. 18.* agens de Macedoniæ Metallis, dicit, *ea sine publicano exerceri non posse.*

Ita sub libera republica vectigalium exactio fiebat, quæ deinde sub Imperatoribus, ut fere omnia, aliquantum immutata est, ac primo frumenti & carnis, sive pecudum, exactio non amplius publicanis commissa est, neque post ea tempora decumanorum vel scripturariorum nomen reperies, sed translatâ curâ vectigalium ad quosdam Magistratus, ut superiori capite retulimus, certi sub eorum dispositione & cura constituti sunt homines, qui per provincias mittebantur, ut vectigalia, tam frumenti, quam pecudum, & vini & olei colligerent, hi vel a speciebus *Frumentarii*, vel *Pecuarii* vel *Suarii* dicuntur, de quibus singu-

singulis agere non constituimus, vel generali voce *Susceptores* appellantur, de quibus frequens mentio apud posterioris ævi scriptores, & titulus in Utroque Codice. Hi accipiebant a provincialibus frumentum, oleum, vinum, pecudes, & ne cum provincialibus colluderent, illis adjuncti erant *Annotatores* sive *Tabularii*, qui apochas, quas conlatores a susceptoribus accipiebant, servabant, ut inde inlatio tributorum & vectigalium cognosceretur. *l.* 2. *C. Theod. de annon & trib.* & contra susceptorum & tabulariorum fraudes est *l.* 27. *C. Theod. de suscept.* plura de susceptoribus *tit. C. Theod. de suscept.* habet *Jacob Gothofred.* Hi susceptores, ultra vectigal, quod a provincialibus exigebant, adhuc augmentum aliquod capiebant, quod *Interpretium* vel *Epimetron* dicitur. Non enim eandem quantitatem frumenti, vini &c. poterant susceptores Romæ reddere, quam in provinciis receperant, quia vel naturalem diminutionem patiebantur illæ species, vel corrumpebatur pars aliqua, hinc necessarium damnum illis eveniebat; quapropter Imperatores constituerunt, ut illis aliquid Epimetri nomine daretur; non vero una & eadem quantitas erat

erat Epimetri, sed pro ratione Provinciarum, vel specierum differentia, major vel minor erat; in remotioribus provinciis plus Epimetri nomine dabatur, quam in propinquioribus *l. 9. C. de suscept.* Lucania dabat decimæ semissem carnis porcinæ *l. 4. C. Theod. de suar.* pro vino & lardo exigebatur vigesima, pro frumento quinquagesima, pro hordeo quadragesima. *d. l. 9. & l. 15. C. Theod de suscept.* Aridarum frugum, quia eæ facilius transportantur, epimetron erat Centesima *l. 3. 14. & 15. C. Theod. eod.* de qua & agi in *l. 11. C. Theod. de jur fisc.* docet *Jac. Gothofr.* non autem totum Epimetron susceptores tulisse, sed dimidium cum Annotatoribus communicare debuisse, colligitur ex *l. 3. C. Theod. de suscept.* Ab Epimetro immunes erant quædam provinciæ, quarum vectigalia ad certum pretium redacta erant, & qui non ipsas species, sed earum loco pecuniam susceptoribus dabant. *Cassiod. 11. var. 39. Redactum est ad pretium, ubi pati non poterant detrimentum, quod nec itineribus imminuitur, nec laboribus sauciatur.* Ultra hos susceptores erant etiam Exactores, de quibus est *tit. lib. 11. C. Theod.* ad quem multa de his *Jac. Gothofr.* deinde erant etiam

Com-

Compulsores, qui tempore lapso, quo vectigalia persolvi debebant, mittebantur, ut compellerent, & si solvere negarent, excuterent provinciales. *l.* 34. *C. Theod. de Annon. & Tribut.* erant etiam *Opinatores*; qui erant milites, missi ut annonam militarem a provincialibus exigerent *l.* 26. *Theod. de erogat. milit. annon.* hæc strictim modo annotanda duximus, quia jam ample de illis egit vir incomparabilis *Jac. Gothofr. ad de ll.* nec nobis rationem officiorum domus Aug. describere animus est.

Ut vero commodius susceptores & exactores species, a frumentariis provinciis exactas, Romæ redderent, institutæ sunt ab Imperatoribus classes navium, quibus species a susceptoribus exactæ, & in provinciarum horrea conditæ, Romam transveherentur. Primus Augustus instituit classem Alexandrinam, quæ frumentum, quodquotannis Ægyptus præbebat, deveheret; omne vero frumentum Ægyptium Alexandriam deportabatur, unde dicitur *Frumentum Alexandrinum* in rubrica *C. Theod. de frument. Alexandr.* & ipsa urbs Alexandria in nummis mulieris habitu, spicas frumenti dextra tenentis, pingitur. *v. Harduin. numism. in Alexandria.* Hujus classis celebris

bris apud auctores est memoria, & multa & præclara de ea congessit *Casaubon. ad Suet. Aug. c.* 98. cujus scrinia non compilabimus. Alteram postea instituit Imperator Commodus, quæ Africana dicta fuit. *Lamprid. c.* 17. *Classem Africanam instituit, quæ subsidio esset, si forte Alexandrina frumenta cessassent.* hac classe frumenta ex ulteriori Africa, & agro Carthaginiensi & Lybia deferebantur, unde in veteri Inscriptione apud *Reines.* 3.21. dicuntur *Naves Carthaginienses ex Africa* & in *Codice Theodosiano* titulus de *Frumento Carthaginiensi.* Translato deinde imperio Constantinopolim, Africana classe veteri Romæ alendæ relictâ, Alexandrina sive Ægyptia novæ Romæ deputata est. Eleganter admodum Romam, de hac divisione querentem, inducit *Claud de bell. Gildon. v.* 52. *& seqq.*

Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedere
Ut dominam plebem, bellatoremque Senatum
Classibus æstivis alerent, geminoque vicissim
Litore diversi complerent horrea venti.
Stabat certa salus, Memphis si forte negasset,
Pensabam Pharium Getulis messibus annum;

Fru-

Frugiferas certare rates, lateque videbam
Punica Niliacis concurrere carbasa velis.
Cum subito par Roma mihi, divisaque sumsit
Æquales Aurora togas. Ægyptia rura
In partem cessere novam, spes unica nobis
Restabat Libyæ. &c.

Hæ classes exercebantur a Naviculariis, qui navium harum domini erant, quorum erat collegium & corpus quoddam, variis legibus & conditionibus obnoxium, & vicissim privilegiis quibusdam fruens. *l.* 13. *ff. de vacat. & excus. mun. l.* 5. §. 3. *ff. de Immunit.* de his in Utroque Codice titulus est, & plura qui de his desiderat, adeat doctissimos commentarios *Jacobi Gothofredi.*

Sub Imperatoribus Portoria locari solita, fuisse docent *l.*4. *C. de vectig. l.*7. *C. de locat*, & aperte *Conductores Portuum* vocantur in *l.* 36. *Theod. de indul. debitor*, qui a Magistratibus, quos vectigalibus præfuisse ante docuimus, redimebant. Apellati hi sunt singulari nomine *Octavarii*, ab Octava, quæ, iis temporibus portorii nomine exigebantur. In eo autem mutatio aliqua accidit, ut, cum antiquio-

quioribus reipublicæ ſæculis, privata auctoritate & propriis miniſtris Publicani vectigalia exigerent, Octavariis adjuncti ſint milites, qui illis contra vim & fraudes mercatorum adeſſent, hoc colligitur ex *Dione. lib.* 48. ubi narrat Plebem tumultuantem contra publicanos, αὐτοῖς ἐκείνοις καὶ τοῖς ὑπερέταις, τοῖς τε ςρατιώταις τοῖς συνεισπρἀσσουσι σφίσι τα χρήματα ἐις χέιρας ἤεσαν. *cum illis & eorum miniſtris & militibus, qui illis in exigendis pecuniis opitularentur, ad manus veniſſe*: Precipue vero Publicanis adjuncti fuere milites *Stationarii* & *Urbani. l.* 5. *C. de vectig.* de quibus pauca quædam ſubjungemus.

Stationariorum militum origo referri debet ad Auguſtum: *Eum enim, ut graſſatores inhiberet, locaſſe ſtationes per opportuna loca*, auctor eſt *Sueton. c.* 32. Cauſa, quæ Auguſtum movebat, erat duplex, una, quam prætexeret & præ ſe ferret, alteram, quia ſecuritati ſuæ magis, quam Populi conſulebat, tegeret: cum enim per belli civilis licentiam, crebræ per Italiam cædes & latrocinia in viis publicis perpetrarentur, militibus tranquillitatem & publicam ſecuritatem aſſerendam jactabat, itaque ſtationes quasdam inſtituit,

per

per quas milites dispositi, possent paci Populorum consulere, sed hoc prætextu iidem milites explorabant, quid ubique in imperio Romano gereretur, & num aliquis nova consilia contra recentem Augusti dominationem iniret, quæ statim ad Augustum deferebant, qui seditiones & machinationes, antequam vires sumserant, evertebat, quare deinde Tiberius, qui suspicax & diffidens erat, has stationes numero auxit *Sueton. c.* 37. & deinde ab Imperatoribus hoc militum genus ad diversa munera adhibitum est, in quorum historiis frequens eorum mentio est. *l.* 1. *C. de Curios & stationar.* Præcipue eorum indagatione latrones perquirebantur, & alia omnia crimina, quæ quietem populi interrumperent, judicibus indicabantur; unde eorum Præfecti, ab hoc munere, dicuntur *Irenarchæ*, quia *debebant ad tutelam provincialium, quietis & pacis concordiam facere*, *l. unic C. de Irenarch.* & in *l.* 18. §. 7. *ff. de muner. & honor.* dicuntur, *Disciplinæ publicæ & corrigendis moribus præfecti.* ex quibus patet verus sensus *l.* 1. §. 12. *ff. de Off. Præf. Urb.* ubi dicitur *Præfectus Urbi, debere dispositos milites stationarios habere, ad tuendam popularium quietem, & re-*

 feren-

ferendum sibi, quid in urbe agatur. ad quam legem Viri docti varia, ut explicent, quid *Popularium* voce notetur, adferunt. Gothofredus vult *Popularia* esse consessus Theatrales, sed *Nerius analect.* 1. *c.* 5. secutus *Cujac.* 8. *obs.* 21. de factionibus Circensibus capit, cum simpliciter, *Popularium quies* sit Populi & Civium Romanorum tranquillitas, unde Sannio Terentianus, Quiritium fidem invocans, proclamat,

Obsecro Populares, ferte misero atque innocenti auxilium.

Ubi *Donatus Populares, cives* interpretatur. Servos etiam fugitivos deprehendere & in carcerem detrudere, ad eorum officium pertinebat; *l.* 4. *ff. de fugitiv.* ex qua lege etiam apparet, eos in portubus præsidio & auxilio publicanis fuisse: junguntur enim cum *Liminarchis*, qui portus custodirent & trajicientes observarent.

Urbani milites, sub Imperatoribus, diversi plane erant ab Urbanis tempore reipublicæ: hi enim ad subita belli conscriptæ erant legiones, quæ ad custodiam Urbis relinquebantur, dum aliæ in hostem ducerentur, nec genere militiæ vel dignitate distinguebantur,

horum

horum frequens apud Livium & alios scriptores mentio fit. Sub Imperatoribus vero Urbani diversa, & ab aliis militibus distincta, legio & cohortes esse cœpere, & aliis militibus honoratiores habiti, solis cedentes Prætorianis, qui, ut ad custodiam Cæsaris & Palatii erant delegati, ita Urbanis Urbis cura commissa fuit, unde eorum castra in ipsa urbe fuere, quæ dicebantur *Castra Urbana l.*15.§.3.*ff. ad L. Jul. de adulter.* Horum militum magnus favor erat apud Imperatores, unde in eorum testamentis luculentiora plerunque legata, quam reliqui milites, percipiebant. v. *Tacit.* 1. *ann.* 8. *Dion. lib.* 55. *&* 59. variis etiam privilegiis gaudebant, nim. ut, etsi nunquam Roma excederent, sed perpetuo ejus custodiæ caussa ibi manerent, tamen beneficio restitutionis, propter absentiam reipublicæ causa, fruerentur, *l.* 35. §. 4. *ff. ex quib. caus. major.* quæ tamen legis fictio in causa adulterii ipsis non prodest. *l.* 15. §. 3. *ff. ad L. Jul. de adulter.* deinde stipendium sesquiplex accipiebant, dimidium ejus quod Prætoriani, ut docuit *Schel. ad Hygin. in addend.* Maturiorem etiam vacationem, quam cæteri milites habebant; quod colligere mihi posse videor ex *l.* 8. §. 9. *ff. de*

excuf. ubi dicitur *quis in Urbanis cohortibus permilitasse, licet ante viginti annos mittatur.* Unde reliquos milites teneri viginti annos militare, Urbanos sedecim defungi potuisse conjicio, hincque locum *Tacit.* 1. *ann.* 17. supplendum esse puto, ubi Percennius in oratione, qua Milites ad seditionem accendit, hoc artificio utitur, ut invidiam Prætorianis & urbanis Militibus consiliet, qui lautius habebantur, quam cæteri legionarii. *An*, inquit, *Prætorias cohortes, quæ binos denarios acciperent, quæ post sexdecim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum suscipere.* Lipsius hic Tacitum cum Dione pugnare putat, qui tradit Augustum definiisse duodecim annos Prætorianis, Tacitus vero hic sexdecim, sed cum in Tacito infinitæ lacunæ & hiulca loca reperiantur, idem hic accidisse puto. & locum sic constituendum, *An Prætorias cohortes, quæ binos denarios acciperent, an Urbanas, quæ post sexdecim annos penatibus reddantur.* Ita ut Percennius Prætorianis invidiam a stipendio, Cohortibus urbanis a matura vacatione moveat: nam has voces, *An Urbanas* ibi desiderari, sequentia innuunt, *Non obtrectari a se Urbanas excubias, sibi tamen apud horridas gentes*

gentes e contuberniis hostem aspici. Quæ verba ad Urbanas cohortes, quæ semper in Urbe excubias agebant, sunt necessario referenda; nam Prætoriani, etsi & illi dici possint urbanas excubias agere, non perpetuo tamen ibi erant, sed Cæsari adhærebant, quem in itineribus & bellis comitabantur; quin etiam, quamvis Imperator domi maneret, aliquando pars quædam Prætorianorum cum ducibus in longinqua bella mittebatur; & ita apud Tacitum nostrum in hac ipsa seditione Percennii, *cap.* 24. legimus, *Tiberium, Drusum filium cum primoribus, duabusque prætoriis cohortibus, misisse, & ex c.* 27. *&* 30. apparet, Prætorios non fuisse expertes longinquæ militiæ. Urbanis cohortibus præerat Præfectus Urbi. *Tacit. hist.* 3. *c.* 64. *Esse illi* (Flavio Sabino Præfecto Urbi) *proprium militem cohortium Urbanarum.*

Verosimile etiam ad exemplum Urbanorum Militum Romæ, in minoribus civitatibus & oppidis, quosdam milites in perpetuo præsidio fuisse, qui earum curam gererent, & simul vectigalia exigerent, nam cum Urbani Milites Romæ detinerentur, ut jam diximus, & tamen Urbani in *l.* 5. *C. de Vect.* dicantur

cantur vectigalia exigere, necesse est, ut statuamus plures Urbanos in reliquis oppidis, per Imperium Romanorum, fuisse, & fortasse hoc ex *Dione lib.* 59. posset confirmari, ubi Tiberii legata recensens, & quid militibus Caligula ex iis solverit, narrat. τοῖσ ἀστικοῖς καὶ τοῖς νυκτοφύλαξι τοῖς τε ἔξω τῆς Ἰταλίας ἐκ τοῦ καταλόγου οὖσιν, ἔιτε τὶ ἄλλο στράτευμα πολιτικὸν ἐν τοῖς μικροτέροις τείχεσιν ἦν, τα καταλειφθέντα διέλυσεν. *Urbanis militibus & vigilibus, ut & legionibus qui extra Italiam militabant, vel si qui alii milites Urbani in minoribus oppidis erant; legata persolvit.*

Salinæ sub Imperatoribus locari perseverarunt, hinc in *l.* 59. §. 1. *ff. de Hared. instit.* dicitur *socius in vectigali Salinarum* & in *l.* 11. *C. de Vectigal. Mancipes, id est Salinarum conductores*, memorantur. Hi videntur collegium & corpus quoddam constituisse, eodem modo ut supra de Naviculariis diximus, quod obnoxium erat variis oneribus, & vicissim quibusdam privilegiis gaudebat, hoc colligitur ex *Symmach.* 10. *ep.* 58. ubi Symmachus ad Imperatorem Theodosium scribit, *Mancipes Salinarum magno ex numero ad paucos redactos, necessitatis publicæ molem ferre non posse.*

Præ-

Præcipue vero adstricti erant Mancipes præstationi lignorum, quæ in usus balnearum, thermarum & lavacrorum publicorum desiderabantur, hinc *ibid. Symmach. Navicularios, atque ac Mancipes Salinarum, obnoxios lignorum functioni esse dicit.* Ligna vero, quæ Mancipes præstare solebant, ex Silvis publicis cædebant, quæ balneis erant deputatæ. *Aggen. Urbic. com. ad Front. de limit. agror. Loca autem quæ publica sunt, sunt Silvæ, de quibus lignorum copia, in lavacra publica ministranda cæduntur.* & hinc dicuntur *Salinæ Populi Romani lavacris inservire, in l.* 3. *C. Theod. de collat. donatar.* quia earum mancipes hoc onere tenebantur. Ex ea lege etiam apparet, Mancipes Salinarum, propter hanc lignorum præstationem, fuisse immunes a collatione, cui donatæ ædes, horrea, ergasteria, domus, cænacula & salinæ erant obnoxiæ, quam collationem hac lignorum præbitione compensabant: prætarea varia illis privilegia indulta ab Imperatoribus fuere, quæ Valentinianus & Valens ipsis confirmarunt in *l. unic. Cod. Theod. de Mancipibus Thermarum.* Cum autem plurimi & privati, & etiam Imperatores balnea & thermas in usum po-

 puli

puli fundarent, ſolebant iis adjungere Silvas, ex quibus ligna ad eorum uſum ſuppeditabantur, ſic de privatis eſt inſcriptio apud *Gruter.* p. 181.7. ubi *Sempronianus* quidam *Thermas, aqua perducta, cum Silvis, ſua impenſa D. D.* & de Alexandro Severo refert *Lampridius* c.24. *Illum Thermas fundaſſe, & Silvas publicis Thermis deputaſſe*, ubi malo legere, *Silvas publicas Thermis* deputaſſe. Quin, ultra ligna, etiam oleum addidit, quod luminibus, quæ in Thermis incen-debantur, infundebatur, quod poſtea ex reditibus & mercibus locatarum ædium, quæ in porticibus thermarum erant exſtructæ, collectum fuit. *L.* 52. *C. Theod. de Oper. publ.*

CAP. X.

De Vigeſima Manumiſſionum.

Idimus jam quid Populo Romano ex agris, paſcuis, portubus & terræ viſceribus emolumenti obvenerit, quantumque virium & firmamenti, tam luculenta vectigalia conferre potuerint, non ſufficiebant vero ea quotidianis ſumptibus, quibus reſpublica

blica obnoxia erat, itaque nova ſubinde excogitarunt Romanorum Proceres & Principes, quibus ærarium ſuſtinerent, imprimis nobile & pingue vectigal fuit, quod ex manumiſſione ſervorum ſolvebatur, de quo hoc capite diſputabimus.

Origo hujus vectigalis refertur ad Cn. Manlium Conſulem, qui *A. V. C.* 396. teſte *Livio lib.* 7. *c.* 16. *Legem novo exemplo, ad Sutrium, in caſtris, tributim, de viceſima eorum, qui manumitterentur tulit, Patres, quia ea lege haud parvum vectigal inopi ærario additum eſſet, auctores fuerunt. Tribuni plebis, non tam lege, quam exemplo moti, ne quis poſtea Populum ſevocaret, capite ſanxerunt.* ab hoc tempore vectigal hoc exigi perſevaratum ad ultima reipublicæ tempora, & ſublatis portoriis & reliquis vectigalibus Italiæ unicum ſuperfuit. *Cic. ad Att.* 2. *epiſt.* 16. *Portoriis ſublatis, agro Campano diviſo, quod vectigal ſupereſt domeſticum, præter viceſimam*; nimirum manumiſſionum: nam male *Blondus. lib.* 3. *Rom. Triump.* putat, hanc viceſimam e re frumentaria præſtitam, eodem modo, ut ſupra decimas ex ſubacta Sicilia fuiſſe exactas diximus, hic autem viceſimas ali-

quas frumenti intelligi, quod cum nullo antiqui auctoris testimonio firmet, repudiamus cum *Godelevao ad Liv. lib. 7. cap.* 16. Imo & sub Imperatoribus duravit, ut ex insigni loco Dionis, *lib.* 77. qui in exerptis a Constantino, Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας habetur, apparet, quem postea accuratius, cum de vicesima hæreditatum erit agendum, excutiemus, nunc verba Latina tantum damus. *Præter vectigalia, cum alia, quæ ab ipso* (Caracallo) *primum reperta sunt, tum vectigalia decimæ, quam pro vicesima constituit, cum eorum qui manumitterentur. &c*, ex quo & decimam pro vicesima a Caracallo institutam discimus.

Vectigal hoc pro libertate solvebatur, unde disquiri posset, quisnam hoc solvere teneretur, an servus manumissus? an vero Dominus? Dominum solvere solitum fuisse *ex Arrian. lib. 2. c. 1. dissert. Epict.* potest colligi, dicit ὅταν οὖν στρέψῃ τὶς ἐπὶ στρατηγοῦ τὸν αὐτοῦ δοῦλον οὐδὲν ἐποίησε. τί; ἔστρεψε τὸν αὐτοῦ δοῦλον, ἄλλο οὐδὲν; ναί, καὶ εἰκοστὴν αὐτοῦ δοῦναι ὀφείλει: *cum quis servum suum verterit apud Prætoren, nihilne fecit? fecit. quid? vertit servum suum, nunquid aliud? Certe, vigesimam pro eo dare* opor-

oportet. Sed verius puto servum ipsum debuisse hoc vectigal suis nummis solvere, cum dominus liberalitatem suam satis exeruisse videri possit, dando libertatem, etsi non teneatur vectigali, sed Arriani mens est, dominum, qui manumittit, oportere vigesimam solvere, non jure, sed benevolentia & proprio instinctu, ut ita duplicatum beneficium servo det, & libertatem ipsi immunem & integram largiatur. Non teneri autem dominum vigesimam solvere, ex alio ejusdem *Arriani* loco colligitur. *l.* 3. *c.* 26. *dissert. Epict.* ὁ δοῦλος εὐθὺς εὔχεται ἀφεθῆναι ἐλεύθερος, διὰ τί δοκεῖτε; ὅτι τοῖς εἰκοστώναις ἐπιθυμεῖ δοῦναι ἀργύριον; οὔ. ἀλλ' ὅτι φαντάζεται &c. *servus imprimis se cupit libertate donari, quam ob caussam? an quia vigesimariis argentum dare desiderat, non, sed quia opinatur &c.* Ut recte hunc locum constituit & vertit *Lips. in excurs. ad lib.* 13. *ann. Tacit. & Loens. misc. Epiphyl. lib.* 9. *c.* 8. Huic loco Arriani adstipulatur alter etiam *Petronii in fragm. Tragurian*, ex quo servos solitos fuisse vigesimam solvere, colligitur. Trimalchio ibi jactans liberalitatem suam, servo *Carrioni legat insulam, & vicesimam & lectum stratum*; frustra & inutiliter autem lega-

garet vicesimam, si servus ab ea solvenda esset immunis, & manumissor eam teneretur præstare, quare Carrioni immunem libertatem legat, & heredi vigesimam solvendam injungit. Potest etiam adjungi alius ejusdem fragmenti locus, ubi inducitur conlibertus Trimalchionis cum Gitone jurgians, quem inter reliqua convicia, hoc modo lacessit. *Pica Cirrata, o saturnalia! Rogo quando mensis december est? quando vicesimam numerasti?* pessime hunc locum explicat *Scheffferus*, qui per vigesimam, diem Decembris vigesimam intelligit, qua licentia servorum finiebatur, & ita conlibertus indicaret, se Gitonis proterviam non posse inhibere, nisi finitis saturnalibus: simpliciter vero ita accipi debet Petronius, ut conlibertus, qui indecenti risu a Gitone insultabatur, ipsi objiciat servilem conditionem, unde eum *Picam cerratam*, vocat, quia servi capillos nutriebant, liberti vero tondebantur, quod aliunde notum: deinde dicit, impune mihi insultas, quia saturnalia celebrantur, quibus servis omnibus licentia, quicquid vellent, agendi dabatur, qua Giton abutebatur, sed tamen eum esse servum exprobabat, quia nondum vigesimam

sol-

solverat, se vero esse libertum, quem non decebat irrideri a servo nequam. Dominos tamen etiam aliquid præstitisse in manumissione servorum, videtur erui posse ex loco *Festi in Manumitti. Manumitti servus dicebatur, cum Dominus ejus, aut caput ejusdem servi, aut alind membrum tenendo dicebat, hunc hominem esse liberum volo & emittebat eum e manu, ejus tenens modo, caput, modo membrum aliud ejusdem servi, ita edicite, hunc hominem librum esse volo, ac pro eo auri x... puri, probi, profani, mei solvo; ut priusquam digrediatur, efficiatur sui juris.* quod idem repetit postea in voce *Puri; probi, profani, sui auri dicitur in manumissione sacrorum caussa.* quæ loca, ut omnia fere in fragmentis istius auctoris difficillima sunt. *Scaliger ad Festum*, & eum secutus *van Loon de manum. lib.* 3. *c.* 9. *&* 4. *c.* 4. nescio quam manumissionem sacrorum caussa confingunt, in qua aliquid auri præstari debebat, quod arcæ Pontificum inferebatur, sed lepidum hoc commentum de coëmtione sacrorum & coemtionalibus senibus, jam profligavit Doctissimus *Gronov. de pecun. veter. lib.*4.*c.*7. *& ad Plaut Bacchid.* 4. 9. 53. & apud Festum, manifeste agi-

agitur de manumissione, quæ vindicta celebratur, in qua verbis quibusdam solennibus utebantur. *l.* 23. *ff. de manum. vindicta.* puto autem Scaligerum & alios Viros doctos, deceptos esse, quia in ultimo loco verba *manumissione sacrorum caussa* conjunxerint, cum hoc modo distingui debuerint, *Puri, probi, profani, sui auri dicitur in manumissione; sacrorum caussa*, ut nempe in manumissione vindictâ, propter sacra quædam & solennia, hæc verba *puri* &c. pronuntientur. Quænam autem hæc sacra sint, vix est ut conjiciamus in tantis antiquitatum tenebris, an Festus respiciat sacrificia, quæ in Templo Deæ Feroniæ a manumissis peragebantur, cum genubus nixi pileum accipiebant, an alia quædam fuerint, ignorare me lubens confiteor. Neque hoc tamen aurum sive argentum Dominus præstare tenebatur, ne ipsi liberalitas sua damnosa esset, sed solebant servi (quemadmodum & ei, qui suis se nummis emebant, de quibus *Lips. ad Tacit.* 14. *ann.* 42.) hoc aliunde corradere & dominis suppeditare; hoc conjicio ex loco *Plaut. ruden.* 5. 3. 52. Ubi Gripus jam a Domino manumittendus, a lenone argentum petit, quod Domino propter manumissionem daret.

Dan-

—— Dandum huc argentum est probum,
Id ego continuo huic dabo, adeo me ut hic
emittat manu.

nam argentum *probum* hic servus petit, ut apud Festum aurum probum desideratur.

Vectigal hoc plerumque in auro, antiquis saltem temporibus, solvi solebat, quod inde dicebatur *Aurum vicesimarium*, quod in sanctiori Saturni ærario, ad ultimos reipublicæ casus servabatur, ut auctor est *Livius.l.*27.*c.*10. Errat enim *Blondus*, *l.* 3. *Rom. triumph*, qui vult aurum vicesimarium non ex speciali aliquo vectigali vel tributo collectum fuisse, sed ex omnibus republicæ introitibus vicesimam partem, ad extremas reipublicæ angustias in ærario depositam fuisse, sed nullo antiqui scriptoris testimonio, quare hoc auctori suo relinquimus.

A vectigali vigesimæ immunes fuerunt ii servi, qui manumissi non justam & omnibus numeris perfectam libertatem consequebantur, qua & jus civitatis Romanæ accipiebant, de qua manumissionem differentia, cum extra nostrum institutum sit, videri possunt *Alciat.* 1.*parerg.c.*16.*Rævard. de Auctor. prudent. c.* 7. & reliqui. Quid enim solverent illi, qui

quo-

quotidie a dominis in servitutem revocari poterant, ut exemplum est apud *Ciceron.* 7. *ad Att.* 2. hoc quoque inde potest confirmari, quod hæc vigesima semper fere pari passu cum vigesima hæreditatium ambulaverit, & idem juris, quod in ea fuerit, hic obtinuerit, vigesimam vero hæreditatum soli solvebant Romani Cives, ut postea docebimus.

Non etiam vigesima exigebatur ab iis servis, qui a peregrino manumittebantur, sed tantum si a Civibus, optimo jure libertatem consequebantur, & ratio evidens est, quia a peregrino manumissi, nihil accipiebant, neque Civitatem, neque latinam libertatem, sed jure gentium, quod omnibus commune erat, liberi fiebant, poterant vero rescripto Principis hi manumissi civitatem consequi. Sic *Plin. epist.* 10. 4. Trajanum rogat, ut Medico servo manumisso a peregrina det civitatem, *Rogo des ei civitatem: est enim peregrinæ conditionis; manumissus a peregrina* v. *Cujac.* 18. *obs.* 20.

Huic vectigali colligendo Præfectus aliquis fuit, qui appellabatur *Vicesimarius. Petron fragm. Tragur. Scissa sacrum novendiale servo suo misello faciebat, quem mortuum manumiserat, & puto cum vicesimariis magnam mani-*

mantissam habet, quinquaginta enim millibus existimant mortuum, quo in loco exponendo mire hallucinantur Viri docti. *Schefferus*, putat, hinc colligi Scissam habuisse ex bonis servi sui vicesimarias, una cum magna aliqua mantissa; Vicesimarias vero exponit, pecunias, quæ a manumissis dependebantur patronis, quod qua lege, vel quo more introductum fuerit, vellem addidisset. Hic vero commodus sensus ex obscurissimo illo loco potest elici, Scissam, quæ servum suum mortuum, (ut apud *Martial.* 1. *ep.* 102. moribundum) manumiserat, vexari a Vicesimariis, qui vectigal pro manumissione servi mortui exigebant, & hoc vectigal vocat mantisam, id est additamentum sacri novendialis: putaverat enim Scissa sacro illo defungi, & nihil ultra illud præstare se debere, sed quia manumiserat mortuum, cogebatur ultra sacrum etiam vigesimam solvere; qui sensus, si cui non placet, placebit certe conjectura viri Doctissimi Præceptoris nostri *Joh. Georg. Grævii*, qui, cum eum de hoc loco consulerem, corruptum locum esse mihi suspicionem injiciebat, & forte *mantissam* depravatam vocem esse, & ex repetione vocis *magnam* enatam, quare legi

N posset

possset *magnam litem tristissima cum vicesimariis habet : Quinquaginta enim &c.* quo pacto omnia clara fient, nim. litem fuisse de æstimatione servi, ad cujus rationem vicesima deduci debebat.

Hi vicesimarii in loco Arriani supra adducto dicuntur εἰκοςώναι, sed melius a viris doctis legitur ἐικοςώτης; qui in Glossario exponitur τας ἐικόςας ἀπαιτῶν *vicesimas exigens.* apud *Aristophan. in ranis. act. 1. sc. 7.* dicitur aliquis ἐικοςόλογος *vicesimarius*, qui de Græcorum vigesimis intelligendus, quarum meminit *Thucid. lib. 6. & 7. v. Pancirol. 3. var. lect. 31. & Loens miscel. epiphyll. 9. c. 8.*

CAP. XI.

De Vigesima Hæreditatium

OMnium vectigalium, quæ apud Romanos exercita fuere, nobilissima fuit *Vigesima Hæreditatium*, commentum callidi Imperatoris Augusti, qui lata lege, quæ Julia, ut pleræque ejus leges, dicta fuit. Tulit hanc legem Augustus A. U. C. 759.

759. M. Æmilio & L. Aruntio Coss. teste *Dione lib.* 55. unde manifesti erroris convincuntur viri docti, qui *Alciati* vestigiis incedentes, hanc legem cum Papia Poppæa confundunt, ejusque caput fuisse contendunt: ita enim sentiunt post *Alciat. dispunct. lib.* 3. *c.* 6. *Zaz. in catalogo legum antiquar. Loens. misc. Epiphyl. lib.* 9. *c.* 8. *Sc. Gentil. de jure accrescend. c.* 1. Sed recte alii Papiam Poppæam biennio posteriorem statuunt, latam nempe A.U.C. 76 .M. Papio Mutio & Q. Poppæo Coss. *Balduinus* vero *in Justiniano & ad Legem Jul. de vices. hered.* eam triennio posteriorem fuisse tradit.

Rationem & occasionem, quæ Augustum ad hanc ferendam legem impulere, nobis explicat *Dion. lib.* 55. nim. cum ærarium laboraret inopia nummorum, quibus stipendia militum solverentur, Augustus metuens, ne si stipendia illis deessent, ad novas res sollicitarentur, ut ea perpetuo ac sine difficultate expedirentur, ærarium militare instituit, & illud novis vectigalibus instruxit *Sueton. Aug.* 49. inter quæ præcipuum fuit hoc, de quo agimus, vectigal vigesimæ partis, quæ ex hæreditatibus detrahebatur. Jam ante Au-

gustum id cogitaverat instituere J.Cæsar, sed omissum tunc, ab Augusto relatum est, qui ne videretur novo & a se reperto vectigali populum gravare, commentus est, se in commentariis & monumentis D. Cæsaris scriptum illud invenisse; non tamen facile legem pertulit, multis ex Senatoribus reclamantibus, & plurimis novum hoc vectigalis genus detrectantibus, ita ut res ad seditionem & motus spectare inciperet, quare Augustus septennio, postquam legem tulisset, in Senatum libellum misit, quo Senatores rogaret, ut aliam viam quærerent augendis Ærarii reditibus, cumque in Senatu magni animorum motus contra vigesimam orti essent, multis Senatoribus palam profitentibus, se quidvis potius, quam Vigesimam toleraturos; Augustus metuens, ne fraudaretur hoc emolumento, callidum consilium iniit, quo sibi vigesimam servaret. Instituit itaque, vel saltem simulabat se instituturum, vectigal sive pensionem in agros & domos privatorum, non declarato quantum, aut quo modo cuique pendendum foret, & simul ut metum incuteret, misit homines, qui privatorum ac civitatum possessiones describerent. Quo perterriti Senatores

ma-

maluerunt vigesimam intemeratam relinqui, quam majori damno affici *vid. Dion. l.* 56.

Legis ipsius verba, cum perierint, conjectura assequi, & ex monumentis Auctorum colligere, necesse est. *Dion. l.* 55. dixit hac lege Augustum constituisse τὴν εἰκοστὴν τῶν τε κλήρων καὶ τῶν δωρεῶν, ἃς ἂν οἱ τελευτῶντες τισὶ, πλὴν τῶν πάνυ συγγενῶν ἢ καὶ πενήτων, καταλείπωσι. *vicesimam & in hæreditatibus, & donationibus, quas morientes quibusdam, exceptis proxime agnatis & pauperibus, relinquebant*, sed plura hac lege contenta fuisse, indicio est *Paulus*, qui in *lib.* 4. *sentent. tit.* 6. de vigesima agens, plurima de aperiendis, recitandis, inspiciendis & describendis testamenti tabulis adjicit; unde eadem lege de his cautum fuisse manifestum, quod & deinde ex JCtorum monumentis adstruemus.

Vigesima ergo imposita fuit Hæreditatibus, legatis & donationibus, ut absolute dicit *Dion.* De Hæreditatibus nullum dubium, cum semper hæreditatium vicesima ab Auctoribus & JCtis appelletur, sed de legatis & donationibus (quas hic mortis caussa accipere necesse est) dubitat *Balduinus*, & *Dionem* imperitiæ legum Romanarum accusat, & vult immu-

nia legata & donationes fuisse a vigesima, quia Auctores nunquam meminerint vigesimæ legatorum vel donationum, sed semper hæreditatum; contrarium tamen verum esse putamus, & vigesimam legatis & donationibus fuisse impositam; tum quia, si ea immunia fuissent, facile eludi lex posset, instituendo aliquem hæredem, & hæreditatem, legatis exhauriendo, ita ut penes hæredem nil nisi Falcidiæ quarta remaneret, atque ita parum ærario accederet ex hoc vectigali, deductis prius omnibus legatis. Deinde verosimile est, ut eodem modo vigesima a legatis deducta sit, quo Falcidia, quod ex *l.* 68. *ad L. Falcid.* colligitur, ubi ad rationem Falcidiæ, *Macer* in computatione alimentorum, quæ legata erant, vigesimam deducendam esse ostendit, in qua lege, ubicunque vox Falcidia legitur, a manu Triboniani est, qui eam vocem Vigesimæ substituit. Ideo autem potissimum vectigal hæreditatibus & legatis imposuit Augustus, non aliis rebus & possessionibus, quia videbat, nec grave hoc fore Populo Romano, cum nemo luculentæ & inopinæ hæreditatis lucro auctus, modicum vectigal solvere esset recusaturus, i si

vero

vero utilissimum, cum tot quotidie hæreditates Romæ, & in tam vasto imperio adirentur ab his, qui vectigali tenebantur. Sed ne novum hoc onus intolerabile subjectis & injustum videretur, callide duas exceptiones adjecit, & immunes esse voluit, Pauperes hæreditates, & deinde hæreditates τῶν συγγενῶν. Cum absolute *Dion* pauperem hæreditatem dicat, ut & *Plin. pareg. c.* 40. *parvam & exilem* vocet, difficile est definire intra quam summam fuerit pauper hæreditas dicta, *Balduinus* hic hæret, & nihil certi definit, ut nec alii, quorum ad hanc legem commentarios vidi. Fortasse definita fuit hæreditati summa centum aureorum; quod deduci posset ex *l.* 23. *C. de Testam.* ubi Justinianus prohibet aliquid mercedis & sumptuum accipi a Censum administrantibus, ex hæreditate, cujus summa centum aureorum pretium non excedit, sed cum hæc nimis longo intervallo lex a nostra distet, certum statuere, in tantis antiquitatum tenebris supersedemus.

Secundo excipiuntur a vectigali vicesimæ πάνυ συγγενεῖς *proxime agnati*, quinam hi autem fuerint, videamus. Procul dubio autem per hos Augustus intellexit omnes illos, qui ab

inteſtato ad hæreditatem pervenire poſſent; nam cum ab hæredibus ab inteſtato ſuccedentibus nihil auferretur, non poterat ipſis fraudi eſſe, etſi ex teſtamento hæreditatem cernerent, cum potuiſſent omiſſa cauſſa teſtamenti ab inteſtato ſuccedere. Qui autem ex lege XII. tabularum ab inteſtato ſuccedebant, erant vel ſui, vel his deficientibus conſanguinei, id eſt fratres & ſorores eodem patre prognati, & fratres patrueles ſeu conſobrini, & denique, ſi agnati hi deeſſent, ad gentiles devolvebatur hæreditas. *Ulpian. tit.* 16. *in collat. leg. Moſaicar.* Hos omnes, ſub verbis πάνυ συγγενῶν. Dion comprehendit. *Plin. panegyr. c.* 37. eos *domeſticos hæredes* vocat. *Viceſima*, inquit, *tributum tolerabile & facile hæredibus duntaxat extraneis, domeſticis grave.* Et paulo poſt, manifeſtius omnes gradus indicans, addit. *Itaque illis* (nimirum extraneis) *irrogatum, his* (domeſticis) *remiſſum, videlicet, quod manifeſtum erat, quanto cum dolore laturi, ſeu potius non laturi homines eſſent, deſtringi aliquid & abradi bonis, quæ ſanguine, gentilitate, ſacrorum denique ſocietate meruiſſent, quæque nunquam ut aliena & ſperanda, ſed ut*

sua semperque possessa, ac deinceps proximo cuique transmittenda, cepissent. Hæc erat justitia legis, ut soli extranei, ad quos insperata & inopina hæreditas deveniret, hoc onus sentirent, & paterentur aliquid abradi & delibari ab opibus, quas nunquam speraverant, consanguineis vero & agnatis, qui jam bona proximorum etiam viventium, ut sua semper putassent, illibata hæreditas concederetur: Deinde etiam sacrorum societate gentiles merebantur, ne ipsis aliquid decerperetur: nam cum singulæ gentes & familiæ propria & privata sua sacra habebant (quod notissimum est, & doctissime a *Sigonio de Ant. Jur. Civ. Rom. lib.* 1. *c.* 8. expositum) quæ in hæredem cum pecunia testatoris, transibant, cogebatur hæres ea sacra curare, nec pati ut ea interirent; magno autem oneri & sumptuosa erant hæredi hæc sacra, nam sacrificandum ipsi sæpius erat, unde hæc sacra *sacrificia* dicta fuisse, ex Cicerone & Livio docet *Sigon. d. l.* & *Rittersh. ad L. XII. tab. clas.* 1. *c.* 1. merebantur ergo sui & gentiles, ad quos cum pecunia etiam familiæ sacra & onera transibant, immunitatem a vicesima, extranei vero, quibus hæreditas sine sacris (ut *Plautus* eam ap-

pellat *Capt.* 4. 1. 8.) id est dives & luculenta sine onere obveniebat, facile & libenter vectigal præstabant.

Deinde vectigal hoc non solvebant Peregrini, id est socii & provinciales, qui non erant cives Romani. Ratio autem manifesta est, quare hi immunes haberentur: nam cum commodis carerent civitatis Romanæ, nec ex testamento civis Romani aliquid capere possent, neque honores Romæ gerere, nec suffragium ferre, neque toga uti (uti hæc docte omnia docet *Brisson. select. antiq. lib.* 1. *c.* 13.) recte etiam huic legi obnoxii non erant, sed ex jure gentium, vel etiam proprio, quo vivebant, parentibus & agnatis suis succedebant, nihilque fisco ex hæreditate pendebant, atque ita videri poterat peregrinorum conditio melior, quam Civium Romanorum, nec videbantur facile Peregrini civitatem Romanam appetituri, & voluntarie se vectigali gravi subjecturi; *Inveniebantur tamen,* inquit Plinius d. l., *quibus tantus amor nostri nominis inesset, ut Romanam civitatem, non modo Vicesimæ, verum etiam affinitatum damno bene compensari putarent.* Hi ergo cives facti Vicesimam eodem modo solvebant, ut cæteri ci-

ves

ves Romani, si quam civis Romani hæreditatem adirent, imo durior etiam horum conditio fuit, quam aliorum civium Romanorum: nam distincti erant cives Romani in novos & veteres, de quibus, quoniam viri docti non eodem modo sentiunt pauca subnectemus. Hanc distinctionem primum introductam esse post legem Antonini, qua omnes cives in orbe Romano effecti sunt, putat *Casaubon. ad Capitol. Anton. Philos. c. 7. & ad Spart. Pescenn. Nigr. c. 7.* sed male, cum *Plinius. h. l.* agat de temporibus ante Trajanum, imo de ipso jure, quod circa hos constituit Augustus, quare antiquum jam illud discrimen fuit. Veteres autem cives dicti sunt, qui majoribus civibus Romanis prognati sunt, & quorum tota familia jam civitatis jure gaudebat, Novi vero erant ii, qui aut per Latium in civitatem, vel beneficio Principis venissent, & ex peregrinis cives essent facti: qui enim jus Latii, hoc est, illud jus, quo socii Latini nominis fruebantur, habebant, ut plurimæ civitates coloniæ & municipia Italiæ, quæ suis legibus & magistratibus vivebant, proximi erant juri civitatis Romanæ, quam consequebantur, aut beneficio Principis, aut si

si Romæ sedem transtulissent, aut liberis, iteratione, militia, nave, ædificio, pistrino, & ex SCto, si ter enixa erat mulier, ut docet *Ulpian. tit.* 3. hi ergo hac ratione civitatem adepti dicebantur Novi cives, quemadmodum & ii, qui ex peregrinitate in civitatem beneficio Principis translati erant. Horum conditio in eo erat deterior veterum, quod cum hi possent ex lege XII. tabularum parentibus, agnatis & gentilibus succedere, & immunes esse a vicesima ex lege Augusti, Novi in civitatem adoptati, a parentum hæreditatibus & agnatorum excluderentur, *Plin. d. l. Hæc Mansuetudo legis veteribus civibus servabatur, Novi, seu per Latium in civitatem, seu beneficio Principis venissent, nisi simul cognationis jura impetrassent, alienissimi habebantur, quibus conjunctissimi erant.* quæ verba ut intelligantur, notandum est, peregrinum vel Latinæ conditionis hominem, si civitatem Romanam adipisceretur, exiisse ex familia sua, quæ in peregrinitate vel jure Latii manebat, & plane parentibus & agnatis extraneum habitum fuisse, unde neque hæreditatem illorum cernere poterat, neque potestati patriæ erat subjectus, sive filius, sive pater jus

civitatis

civitatis consecutus fuisset, quod cum maximum incommodum esset, solebant civitatem a Principe petentes, simul propinquis suis civitatem & jura cognationis impetrare, ut hoc modo sibi invicem succederent, & omnibus juris Civilis Romani beneficiis gauderent. Sic in Inscriptione apud *Reines. class.* 11. *insc.* 4. legitur Calpurnius Asclepiades Prusensis Medicus, a Trajano civitatem Romanam & septem alias impetrasse non tantum sibi, sed Parentibus & fratribus; & hujusmodo petitionis exemplar reliquit nobis *Plin. lib.* 10. *ep.* 6. qui Trajanum *rogat, ut propinquis ejus* (Posthumii Marini Medici, cui civitatem a Trajano impetraverat) *det civitatem, Chrysippo Mitridatis, Uxorique Chrysippi, item liberis ejusdem Epigono & Mithridati, ita ut sint in patris potestate*; atque ita se hic res habebat, ut in filio quæsito in servitute, qui patre manumisso non erat in ejus potestate, etsi erat libertinæ conditionis, sed Pater hoc beneficio Principis consequebatur, ut colligitur ex *l. ult. ff. de adopt.* & ita deportatus & ex indulgentia Principis restitutus, non recipiebat filios in potestatem, nisi impetrasset a Principe, neque filius contra deporta-

portationem restitutus, recidebat in patris potestatem nisi rescripto Principis. *l.* 16. & 9. *C. de sent. pass. & restit.* si ergo novi hi cives neglexerint impetrare civitatem & jura cognationis, extranei habebantur.

Hæc fuit ratio legis Juliæ ab Augusto latæ, quæ quas mutationes & vicissitudines passa sit, paucis expediemus. Augustum proxime secutos Principes, nihil in ea innovasse legimus, nam, etsi Nero a *Sueton. c.* 10. & *Tacit. lib.* 13. *in fin.* dicatur *graviora vectigalia aut abolevisse aut minuisse*, illud ad vicesimam extendendum non est, sed ut supra ostendimus de abolitione Quinquagesimæ & aliarum illicitarum exactionum; Neronem secuti sunt Imperatores, qui aut brevi imperium tenuerunt, aut si diutius rerum potiti sunt, avaritiæ macula notati, ut Vespasianus, qui *omissis sub Galba vectigalibus nova & gravia addidit. Sueton. c.* 16. Primus, de quo certi aliquid statuere possumus, est optimus & civilis ille Imperator Nerva, qui in gratiam novorum civium statuit, *ut, quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis pervenisset ad matrem, etiamsi cognationum jura non recepissent, cum civitatem adipiscerentur, ejus vigesimam*

ne

ne darent. Qua constitutione dabatur filiis peregrinis jus succedendi matri, & matri peregrinæ filiis, & hoc modo æquabantur veteribus civibus, nec repellebantur ab hæreditatibus hac exceptione, quasi jura cognationis non impetrassent, cum Nerva magis ordinem naturalem succedendi, quam juris Romanis subtilitates intueretur, addidit deinde, *ut eadem immunitate in paternis bonis filius gauderet, si modo reductus esset in patris potestatem:* ratio autem hujus exceptionis illa fuisse videtur, quia filii, qui non erant in potestate parentum, non erant sui hæredes, itaque neque veterum civium filios emancipatos immunes a vicesima fuisse credo, sed si hæreditatem patris cernerent, eodem modo ut extraneos, debuisse solvere vigesimam, quare idem jus in novorum civium filiis obtinere debuit, ne horum conditio melior esset veterum. Hæc Nerva Post eum Trajanus plurima huic legi beneficia & liberalitates addidit, unde amplissimum campum ejus laudes de prædicandi aperit *Plinius in panegyrico.* Primum itaque ille voluit, *ut quemadmodum filius in patris, sic in hæreditate filii pater esset immunis, nec eodem momento, quo pater esse desiisset, hoc quoque amitteret,*

mitteret, quod fuisset. Eleganter subjicit Plinius, *non pati Cæsarem lachrymas parentum esse vectigales.* Deinde etiam exceptionem, quam Nerva reliquerat, removit, nec interesse voluit, *num filius in potestate patris fuisset nec ne, intuitus vim legemque naturæ, quæ semper in ditione parentum esse liberos jussit.* Nec hoc contentus beneficio novam liberalitatem adstruxit, & *cavit, ut in sororis bonis frater, & contra in fratris soror, utque avus, avia in neptis nepotisque, & invicem illi servarentur immunes. His quoque, quibus per Latium civitas Romana patuisset, idem indulsit: omnibusque inter se cognationum jura commisit, simul & pariter & more naturæ.* Atque ita Trajanus omnem distinctionem veterum & novorum civium plane sustulit, & vicesimæ immunitatem ex ordine successionis naturalis omnibus æqualem esse voluit. Ultra hæc Trajanus *etiam summam statuit, quæ publicanum pati posset*, & pauperem hæreditatem, quam Augustus immunem a vicesima servaverat, definivit, & ut videtur largior aliquantum Augusto fuit, sed cum summa non exprimatur, nihil certi a nobis dici potest. Deinde etiam statuit, ut sumptus funeris antea

deduce-

deducerentur, antequam vicesimæ computatio iniretur, cumque Trajanus liberaliter indulsisset sumptus etiam maximos facere funeris caussa, aliquando totæ hæreditates, præsertim parvæ & exiles, in eos absorbebantur. Addit Plinius, *carebit onere vicesimæ parva & exilis hæreditas, & si ita gratus hæres volet, tota funeri servetur*; ultimo addidit, *ut, qui aliquid deberent fisco ex vicesima, nondum tamen intulissent, non inferrent.*

Post Trajanum etiam Hadrianus circa vicesimam occupatus fuit, ac cum videret indulgentia Trajani, qui sumptus funeris caussa deduci passus fuerat, multas fraudes inveniri, primum statuit modum sumptuum. Hoc colligitur ex *l.37. ff. de religios. & sumptib. funer.* Ubi Macer JCtus, scribens ad legem vicesimam hæreditatium, explicat, quinam sumptus funeris caussa accipiantur, & Edicti Hadriani mentionem facit. Sed præcipue celebris ejus constitutio & edictum fuit, quo, fisco maxime providens, cavit de aperiendo testamento & mittendo in possessionem hærede. Voluerat Augustus, ut *Paulus d. l.* notat, *ut testamentum statim post mortem testatoris aperiretur, a præsentibus intra triduum, vel*

 quin-

quinque dies, ab absentibus quoque intra eosdem dies, cum supervenerint. Nec enim oportet testamento, hæredibus, aut legatariis, aut libertatibus, quam necessario vectigali moram fieri. Quod præcipue introductum est, ut cito vicesima solveretur. Huc pertinet etiam *l.* 54. *ff. de VS.* quæ est Macri ad legem Juliam, ubi occasione hujus juris definitur, quantum absenti temporis concedatur, ut in Urbem perveniat ad aperiendas testamenti tabulas: dantur vero absentibus itineri perficiendo vicena millia singulis diebus; hinc Macer disquirit, unde hæc millia numeranda sint. Hæc Augustus statuerat: addidit Hadrianus, ne mora vectigali fieret, non recipendam esse appellationem, si res delationem non recipiat, & illud agatur, ne tabulæ testamenti aperiantur, *l.* 7. *ff. de appell. recip.* sed præcipue eo edicto voluit, ut hæres scriptus statim in possessionem mitteretur, etsi testamentum falsum vel inofficiosum diceretur, quod introduxit ideo, ut statim ab hærede vigesima solueretur. Sed cum hoc Edictum a Justiniano partim sublatum sit, studiose ejus mentionem ex juris libris removit Tribonianus, ut notat *Cujac. ad Paulum.*

Antoninus Pius vero totum hoc vectigal a-

brogavit, si fides habenda sit Zonaræ id tradenti, cujus verba citat *Valesius ad excerpta ex Dione*; sed addit hæc amplius esse consideranda: non enim versomile videtur, si Antoninus Pius sustulisset vicesimam, illam reductam fuisse ab Antonino Philosopho, qui mansuetissimus & optimus Princeps non facile abrogatum tam grave vectigal restitueret, cum de eo testetur *Capitolinus in ejus vita c. 23. eum tributa & vectigalia, ubi necessitas cogebat, remisisse*, nec recte ab *eodem c.* 11. posset dici, *addidisse leges de vicesima*, si abolitum vectigal revocasset. Quidnam autem addiderit Philosophus, non exprimit Capitolinus; puto illum, qua erat animi mansuetudine, immunitates longius extendisse, & iniquas exactiones, quæ per calumnias fiscum locupletabantur, restrinxisse. De Imperatoribus, qui eum secuti sunt, nihil tradunt Auctores, qui eorum facta literis mandarunt. Non credo autem ab ullo eorum lucrum hoc neglectum fuisse, cum qui pessimi & crudeles erant, simul etiam rapacissimi essent, ad sustinendos nepotinos sumptus; qui vero civiles & temperanter frena imperii moderarentur, avaritiæ maculam non effugerent; sic Pertinax ob pe-

cuniæ aviditatem *ærarius Mergus* dictus fuit, teste *Capit. c. 9.* & Severus omnes Imperatores lucri cupiditate superasse, narratur ab *Herodian. lib. 3. c. 8.*

Iisdem tenebris involutum esset, quid durus & immitis Imperator Caracallus circa vigesimam constituisset, nisi beneficio clarissimi Viri & doctorum Mæcenatis Peirescii, excerpta Constantini Augusti Porphyrogenetæ, publicasset Gallorum doctissimus Henricus Valesius, quæ præclarum constitutionis Caracalli monumentum continent. In his excerptis *lib. 77. Dionis.* legitur Caracallus auxisse vigesimam, & ejus loco instituisse, ut decuma solveretur, & immunitates ab Augusto & aliis Imperatoribus datas restrinxisse, verba ejus sunt τῶν τε τελῶν, τῶν τε ἄλλων, ἃ καινὰ προσκατέδειξε, καὶ τοῦ τῆς δεκάτης, ἣν ἀντὶ τῆς εἰκοστῆς ὑπέρ τε τῶν ἀπελευθερουμένων, καὶ ὑπὲρ τῶν καταλειπομένων τισὶ κλήρων καὶ δωρεῶν ἐπόιησε, πάσας τάς τε διαδοχὰς καὶ τὰς ἀτελείας τὰς ἐπὶ τούτοις, τὰς δεδομένας τοῖς πάνυ προσήκουσι τῶν τελευτώντων καταλύσας. Ita enim constituuntur & leguntur a Valesio, sed rectius Magnus *Salmasius in libro de modo usurarum* docet, legendum esse, κλήρων καὶ δωρέας ἐποίησε πάσης, τάς τε &c.

&c. & ita recte vertit idem, *Præter vectigalia cum alia, quæ ab ipso primum reperta sunt, tum vectigalia decumæ, quam pro vicesima constituit, tum eorum, qui manumitterentur, tum, quæ aliquibus relinquerentur, hæreditatum & omnis donationis, successionibus præterea ab intestato sublatis, & immunitatibus, quæ genere propinquis defunctorum, ab intestato succedentibus, competebant.* Deinde optime docuit Salmasius διαδοχὰς in hoc loco absolute dici successiones ab intestato, & distingui ab iis hæreditatibus, quæ testamento relinquebantur, sive hæreditates sive legata fuerint: ea enim dicebantur τὰ καταλειπόμενα τ͂ κλήρων, ut discimus ex veteri glossario Vulcanii, ubi καταλειπόμενα vertuntur *legata*: nam nullum Græci nomen habent, quo legata exprimant, unde Theophilus & Græci JCti λήγατα Romana voce dixerunt. Πᾶσαν δωρέαν vero esse omnem donationem, idem ait, tam mortis caussa, quam inter vivos: non enim verosimile esse, illas immunes reliquisse tam avidum pecuniæ Principem, cum etiam agnatorum hæreditates decimæ obnoxias esse voluerit. Hanc legem] decimariam a *Thalelæo* dictam esse, docet *Pithæus ad Collat. leg. Mosai-*

saicar. tit. XVI. ubi Ulpianus hujus decumæ meminit, occasione successionis legitimæ patronorum, qui jure Prætorio non antea ad successionem libertorum admittebantur, nisi deessent decem personæ agnatorum, quas enumerat ibi *Ulpianus*, quod jus correxisse Caracallus ibi ab eo dicitur. *Sed Imperator noster* (id est Caracallus *l.* 4. §. 5. *ff. de off. proconf. l.* 32. *ff. de donat. int. vir & uxor.*) *in hæreditatibus, quæ ab intestato deferuntur, eas solas personas voluit admitti, quibus decimæ immunitatem ipse tribuit.* Nimirum solis suis hæredibus, exclusis agnatis ab immunitate, & successione, qui antea ad hæreditates libertorum ex intestato cernendas admittebantur. Licet ergo ex his videre, Caracallum hac lege cavisse, ut pauciores essent, qui immunitate vicesimæ gauderent, & removisse agnatos & gentiles a successione ab intestato, & nullos præter suos hæredes admisisse; deinde, ut altero tanto vectigal augeretur, decumam vicesimæ substituisse. Nec intra hos fines callidi Imperatoris avaritia stetit, sed ut plures essent, a quibus hoc vectigal exigeretur, videtur ab eo institutum & permissum fuisse personis, quibus antea testamenti factio erat denegata, ul-

tima

tima voluntate hæredes sibi scribere. Hoc ex *l. 7 ff. qui test. fac. poss.* possumus colligere: nam jure veteri neque mutus, neque surdus testamentum facere poterat, sed postea introductum, ut eorum testamenta valerent, si a Principe facultatem testandi impetraverint; quam illos non concessisse, nisi ut vicesima ex illorum hæreditatibus decerperetur, docet legis illius inscriptio, quæ est *Macri ad Legem vicesimam hæreditatium.*

Sed nimis angustis adhuc terminis circumscribebatur personarum numerus, ex quarum hæreditatibus vectigal hoc detrahebatur; immunes erant in vasto illo imperio, omnes peregrini, latini, socii & provinciales, & quicunque a jure civitatis Romanæ erant alieni; itaque ut æqualiter ab omnibus hoc vectigal solveretur, æqualem etiam omnium conditionem esse voluit Caracallus, atque omnes, qui in Imperio Romano erant, civitate donavit. Sic enim idem *Dion in excerptis* scribit οὗ ἕνεκα καὶ Ῥωμαίους πάντας τοὺς ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ, λόγῳ μὲν τιμῶν, ἔργῳ δὲ ὅπως πλείω αὐτῷ καὶ ἐκ τοῦ τοιούτου προσίῃ, διὰ τὸ τοὺς ξένους τὰ πολλὰ αὐτῶν μὴ συντελεῖν, ἀπέδειξεν. *Cujus rei causa etiam omnibus, qui in orbe Romano erant, civitatem*

dedit, specie quidem ipsa eis honorem tribuens; sed re vera ut fiscum suum augeret, quippe cum peregrini pleraque horum vectigalium non penderent. Qui locus liquido nos docet, quisnam sit ille Antoninus, de quo loquitur *Ulpianus in l.* 17. *ff. de stat. homin. In orbe Romano qui sunt, ex constitutione Imperatoris Antonini cives Romani effecti sint*; ut optime ibi docet *Valesius.*

Magna autem semper inter viros eruditos contentio fuit, quisnam celebris hujus constitutionis & beneficii auctor fuerit, & æternum de eo quæreretur, nisi Dionis hoc fragmentum omnem controversiam diremisset. Nos breviter Caracallo hoc munus asseremus, & contrarium sentientes redarguemus. Veteres plerique patres, ut *Hieronymus & Chrysostomus*, hujus constitutionis auctorem faciunt Imperatorem Adrianum, qui error exinde provenit, quia sæpissime Adrianus a scriptoribus confunditur cum Antonino Pio, & quod hic fecisse narratur, illi adscribitur; ita in jure sæpe dicitur aliquid constitutum esse ab Hadriano, quod in aliis locis Antonino Pio tribuitur, ut id plurimis exemplis confirmat *Bertrand. in vita Titi Caji.* & *Cujac. in not. poster.*

ad

ad §.2. 7. de SCto Tertullian. Quod & in rebus, quæ historica fide nituntur, evenit; sic historia illa de Alexandrina muliere a JCto ad Adriani tempora refertur in *l.* 3. *ff. si pars hæred. petat*, a *Capitolino* vero ad Antonini Pii Imperium. *c.* 9. Sic etiam salaria & gymnasia doctoribus constituisse Adrianum narrat *Aurelius Victor*, quod Antonini Pii commentum esse tradit *Capitolin. in ejus vita. cap.* 11. Deinde aperte huic sententiæ repugnat *Spartiani* locus in vita *Adriani c.* 21. ubi dicitur Imperator *Adrianus Latium dedisse multis civitatibus*, ergo nondum jus civitatis promiscuum fecit, ut recte ibi notat *Casaubonus*, & aliter sentientes refellit. Hinc in alium errorem lapsi sunt viri docti, quia enim Antonino noverant adscribi hanc constitutionem, putarunt hoc esse introductum ab Antonino Pio, ita enim sentiunt plerique doctorum & *Salmas. ad Vopisc. Prob. c.* 14. & *Casaub. ad Spart. Sever. c.* 1. horum sententiam maxime firmat Justinianus Imperator in *Novell.* 78. *c. ult.* ubi ille expresse hoc Antonini Pii beneficium esse dicit, male autem *Aurelius Victor* a Valesio tanquam hujus opinionis auctor adducitur, cum ille de Marco Antonino Philo-

ſopho verba faciat. Sed Juſtinianum & reliquos, qui id tradiderunt, errare putamus, cum clariſſime id Caracalli beneficium eſſe tradat Dion, auctor certiſſimus, & qui illis temporibus floruit, deinde etiam Pium non dediſſe omnibus civitatem, ex lapide apud *Reineſ. 6. inſc.* 129. poteſt probari; nam ibi Camertes precibus & interpretatione Mœnii cujusdam, hoſpitis quondam Adriani, civitatem ab Antonino Pio conſecuti dicuntur: nec, ſi omnibus data eſſet a Pio Civitas, Camertes, tanquam peculiaris ipſis gratia facta fuiſſet, monumento publico hoc mandaſſent. Neque Pii conſtitutionem hanc fuiſſe patebit, ſi docuerimus, neque Marcum hoc primum ſtatuiſſe, quod tamen plerisque perſuaſum eſt. Error autem, cui & affinis fuit *Aurelius Victor* ut creditur, ex confuſione Antoninorum manavit: cum enim plures Antonini fuerint, ſcriptores non rite ad rationem temporum attendentes, eorum res geſtas & conſtitutiones confuderunt, ita etiam circa auctorem *l. 9. ff. ad L. Rhod. de jact.* variatur. de quo vid. *Clariſſimum Huberum in digreſſ. lib.* 1. *c.* 23. Itaque ſi lis quædam de Antoninorum geſtis oriatur, nulli melius conſulendi, ut dirimatur controverſia, quam ii ſcriptores,

ptores, qui sui ævi & temporis res gestas literis consignarunt, quod si fecissent Viri docti, non Antonino Philosopho, de quo nullus, qui sub ejus Imperio vixit, scriptor, id testatur, adscripsissent, sed secuti fuissent Dionem & Ulpianum, qui, his temporibus proximi, Caracallo hoc tribuerunt. Communi huic errori lepidum sane patrocinium præbet JCtus cæterum doctissimus *Galvanus. de Usufruct. c. 5. n.* 12. Qui inde Philosophi hoc institutum fuisse arguit, quia Marcus philosophiæ Stoicæ præceptis imbutus, secundum ejus axiomata ac placita mores & imperium dirigeret, cumque ex sapientum Stoicorum opinione, natura commune aliquod vinculum & cognationem esse voluisset, absurdum visum fuit summo philosopho Imperatori, hominum non tantum in eodem orbe, sed uno in Imperio viventium diversam esse conditionem & jura, itaque ut omnes æquales haberentur, civitatis jura promiscue illis largitus fuit. Ita, ut errorem tueantur, sæpe viri docti nugas agunt. Deinde neque ex loco Aurelii Victoris, qui plurimos decepit, plane constare puto, eum Antoninum Philosophum hujus munificentiæ autorem facere. Ejus verba sunt, *data cunctis*

pro-

promiscue civitas Romana, unde male colligitur, omnibus in orbe Romano datam esse civitatem; sed hoc tantum, Antoninum, nullo habito discrimine, cujus gentis & nationis homines essent, dedisse civitatem plurimis, cum alii Imperatores difficiliores in largienda civitate essent; hoc *promiscue* significat, id est nullo habito discrimine personarum vel conditionis, ita *Liv. lib.* 1. *c.* 43. dicit *olim a Regibus eodem jure promiscue omnibus datum suffragium*, cum postea gradus a Servio facti sint; eodem modo Suetonius *promiscue spectare* dixit. *in Aug. c.* 44. *Domit. c.* 8. & fortasse idem voluit Victor, quod *Capitolinus in ejus vita c.* 24. notat, *Philosophum infinitos ex gentibus in Romano solo collocasse.* Caracalli ergo hoc, non tam beneficium, quam avaritiæ commentum fuit, ut præter Dionem etiam Ulpianum in *d. l.* 17. testari hinc probamus, quod Ulpianus, cum simpliciter Antoninum appellet, semper Caracallum designet, cum vero Pium vel Marcum velit significare, semper eos Divum Marcum & Divum Pium nominare solitus sit, ut animadvertit Vir magnæ doctrinæ & dignationis *Hieronymus Bignonius.* Multa possent coacervari loca ex juris commen-

tariis

tariis, ubi Ulpiani hæc consuetudo observatur, uno aut altero contenti erimus. In *l.* 4. §. 5. *ff. de offic. Proconſ.* Ulpianus dicit, *Imperator noster Antoninus Augustus*, qui nullus alius quam Caracallus esse potest, & manifestius in *l.* 32. *ff. de donat. inter vir. & uxor. Imperator noster Antoninus Augustus, ante excessum Divi Severi patris sui*; addi potest *l.* 12. *ff. de Senatoribus* & plures. Sed nec solus Ulpianus, sed & alii scriptores simpliciter Antoninum appellando, Caracallum designarunt; sic notante Salmasio ad *Spartian. Sever. c.* 18. *Philostratus Antoninum* pro Caracallo posuit. Unicus est tamen locus, qui sententiæ Valesii, quam huc usque defendimus, contrarius videtur, ex quo, ante Caracallum jam communem civitatem fuisse, posset colligi. Is est *Spartiani in vita Sept. Severi c.*1. *Severus Africa oriundus imperium obtinuit, cui civitas Leptis, Pater Geta, majores Equites Romani, ante civitatem omnibus datam.* Hinc confici videtur, ante Caracallum jam omnibus fuisse datam civitatem. Respondet ei Valesius, vocem *omnibus*, non de universis in orbe Romano viventibus, sed de *omnibus Leptitanis* esse accipiendam, quæ commoda sane expli-

catio

catio est, addam tamen & quid ego sentiam de eo loco. Nimirum nequaquam hinc probari, ante Caracallum civitatem datam esse: nam eodem modo jam ante Adrianum ex eo loco concluderem datam civitatem, atque ita nimium hic locus probaret, & aperte omnium sententiis repugnaret: nam si rationem temporum ineas, Severus natus octavo anno Pii, ejus Pater sub Adriano jam floruit, Majores vero longius sub prioribus Imperatoribus necesse est vixisse, & ab iis civitatem accepisse, ut testatur Spartianus. Jam vero non commoda neque congruens Spartiani esset locutio, si, cum de aliquo civitate a Nerone vel Vespasiano donato, vellet agere, eum civem fuisse ante legem & constitutionem Antonini, qua omnibus data est civitas, diceret; sed hoc innuit Spartianus, Majores Severi ob præclara merita ab Imperatoribus prioribus fuisse civitate donatos: solebant enim Imperatores, primores & optimates aliquarum civitatum, si gratam ipsis operam præstitissent, jure civitatis donare, ita Julius Florus Trevirensis & Julius Sacrovir Æduus apud *Tacit.* 3. *ann.* 40. & primores Galliæ Comatæ, apud *eundem* 11. *ann.* 23. civitate gaudebant; tales etiam erant

Septi-

Septimii Severi majores, quibus data fuit civitas. Unde commodius legendum puto, *ante civitate omnibus datâ*, id est, majores ejus fuere Equites Romani, cum iis omnibus antea civitas esset ab Imperatoribus data; quæ conjectura si cui non placeat, ille doctissimi Valesii amplectatur interpretationem, qui tamen & mecum statuit, speciali privilegio jus civitatis solis Majoribus, vel saltem Leptitanis concessum fuisse.

Hæc Antoninus Caracallus circa vicesimam constituit, cui succedens Macrinus, multa contraria Antonini institutis & studiis constituit, & ab eo introducta abrogavit *Dion. in fragm. lib.* 78. τά τε περὶ τοὺς κλήρους, καὶ τὰ περὶ τὰς ἐλευθερίας, καταδειχθέντα ὑπὸ τοῦ Καρακάλλου παύσας, *ea, quæ Caracallus circa hæreditates & manumissiones constituerat, cessare jussit.* Qui tamen non totum vectigal abrogasse præsumendus est, sed decimam sustulisse & vicesimam restituisse: nam sub sequentibus Imperatoribus eam non neglectam fuisse, indicio sunt loci, qui vicesimæ meminerunt. Elagabali tempore *mulio ad vicesimam curavit*, teste *Lamprid. Elagab.* c. 12. nec a sequentibus facile id lucrum ærario ademptum. Sub Valen-

Valente adhuc durasse indicat Lapis apud *Gruter. p.* 287. 4. Gratianum hoc vectigal plane sustulisse primus affirmavit *Alciat. lib.* 3. *dispunct. c.* 6. idque Ausonium in gratiarum actione tradere dixit, quem secutus est *Pancirollus. in thes. var. lection. lib.* 3. *c.* 31. & *Goveanus ad. l.* 68. *ff. ad Leg. Falcid.* *citante Bertrandro in vita Æmilii Macri.* Alciatum & reliquos viros doctos decepit non recte intellectus locus *Ausonii in gratiarum actione* Imperatori Gratiano facta, quem male illos huc trahere & abuti jam ostendit *Cujacius ad Paul.* 4. *sent.* 6. verba Ausonii sunt, *Vel illud unum cujusmodi est, de condonatis residuis tributorum? Quod tu quam cumulata bonitate fecisti? Quis unquam Imperatorum hoc provinciis suis aut uberiore indulgentia dedit, aut certiore securitate prospexit, aut prudentia consultiore munivit? Fecerat & Trajanus olim: sed partibus retentis non habebat tantam oblectationem concessi debiti portio, quam suberat amaritudo servati. Et Antoninus indulserat.* &c. Nemo unquam credo hæc verba legens, hinc de vicesimæ abolitione Ausonium loqui colligeret, cum nulla illius mentio fiat, sed in errorem eos duxit, quod

quod legissent præcipue Trajanum & Antoninum plurima in hoc vectigali mutasse, quorum benevolentiæ & liberalitati Ausonius Gratiani munificentiam comparat & præfert. Sed nihil definit de vicesima, imo generaliter de remissione residuorum & reliquorum agit, de qua Imperatorum benignitate supra egimus; atque hoc de Trajano testatur *Plinius in panegyric. c.* 40. & veteres lapides & nummi. De Antonini, sive Pii sive Philosophi, remissionibus loquuntur auctores, quos citat *Jacob. Gothofred. ad l.* 1. *C. Theod. de indulg. debitor.* Male etiam viri docti & interpretes, ut *Vinetus ad Ausonium* & *Lips. ad Plin. paneg. d. l.* solam Gratiani beneficentiam ad remissa reliqua hujus tantum vectigalis restringunt, cum generaliter Ausonius de *condonatis residuis tributorum* verba faciat. ut recte vidit *Loens. misc. Epiphyl. lib.* 9. *c.* 9. Difficile vero dictu est, quis tandem eam sustulerit. Justinianus in *l. ult. C. de Edict. Div. Hadr. toll.* dicit *vicesimam e republica recessisse*, unde *Cujacius ad l.* 17. *ff. de V. S.* (quem secutus videtur *Sc. Gentil. de jure accresc. c.* 1.) a Justiniano eam sublatam scribit, quod verosimile esse putamus, neque post ejus tempora vicesima

amplius reperitur, & cum ante ejus imperium variæ Imperatorum constitutiones circa hoc vectigal fuerint, & Jurisconsulti sæpius in suis commentariis ejus meminissent, studiose Tribonianus omnem illius memoriam ex monumentis juris removit, vel mutatis quibusdam verbis, aliis speciebus & casibus accomodavit. Multa vestigia vicesimæ jam viri docti indagati sunt, quæ breviter, ne quid huic argumento desit, exhibebimus, prætermissis illis legibus, quas jam ante huc retulimus.

Duo memorantur JCti, qui ad hanc legem commentarios scripserunt, primus fuit *C. Aulus Ofilius*, qui tempore Augusti & ejus familiaris vixit. *l. 2. §. 44. ff. de Origin. Jur.* Qui videtur hoc in gratiam Augusti suscepisse, ut novam legem Senatoribus & populo commendaret, ut animadvertit *Balduinus.* Ex hujus libris nihil in Pandectas relatum est. Post eum etiam Æmilius Macer, qui sub Alexandro Severo floruit, duos libros εἰκοςῶν conscripsit, ex quibus quinque leges in Digesta Tribonianus intulit, sed omnes omissa vigesimæ mentione alio detorsit. de *lege 7. ff. qui test. fac. pos. l. 57. de relig. & sumpt. fun. & l. 154. ff. de V. S. & l. 68. ad leg. Falc.* jam egimus.

mus. In *l.* 13.*de ff.Transact.* dicitur, *Nulli Procuratorum Principis, inconsulto Principe, transigere licere.* Quod generale effatum ad solam vicesimam restrinxerat Macer, docendo, non licere Procuratori cum hæredibus transigere de vicesima, sed eum secundum æstimationem justam vectigal hoc deducere debere, ne fraudi & collusioni fenestra ei aperiretur, *cum Procuratori diligenter rem Cæsaris gerere, non alienare commissum sit, neque ei donationis, venditionis vel transactionis caussa quid agere liceat l.* 1.§. 1.*ff.de offic. Procurat.*

Ultra has leges, quæ manifeste ad vicesimam referri debent, occultiora quædam indicia quibusdam insunt. Sic quod rescribitur in *l.* 114.§. 14.*ff.de legat.* 1. huc refert *Cujac.* 5. *obs.* 16. Dicitur ibi *rerum alienationem in testamento vetitam, neque creditoribus, neque fisco fraudi esse debere.* Quæ fraus in eo consistebat, quod hæredes, quibus rem alienare prohibebatur, putabant simul eam esse immunem a vicesima, quia si vicesima detraheretur ex ea re, jam portio aliqua alienabatur & fisco cedebat, sed rescripsere Imperatores, nihil hoc prætextu Fisco posse noceri, quia hæredes ex reliqua hæreditate partem illam vi-

cesimam possent dependere, vel si reliquæ res non sufficerent, non servandam esse alienationis prohibitionem: nam hoc modo maxima legi fraus fieret, cum aliquis omnia bona posset alienari prohibere; quo casu etiam testator æri grandi obrutus alieno, creditores posset decipere, si nec illi, habita ratione alienationis vetitæ, possent debitum suum consequi, quod absurdum & iniquum quum esset, neque creditoribus neque fisco hanc prohibitionem fraudi esse voluerunt; male autem *Ræváardus var. 3. c. 16.* hanc legem ad vicesimam rerum venditarum & venalium refert, qualem nunquam fuisse, jam supra ostendimus, & pluribus contra eum probat *Cujac. 9. obs. 24.* Locus, quo Rævardus innititur, est apud *Plin. lib. 7. ep. 14.* ubi scribit Corelliæ, *eam partem vicesimam a Publicanis emisse nongentis*, sed eum non recte Plinium intellexisse docet Cujacius: non enim ibi agitur de vicesima, quæ in auctione detrahebatur, sed de hac ipsa vicesima hæreditatium: ut enim ex *epist. 11. ejusdem libri* apparet, erant agri, quos ex hæreditate aliqua Plinius acceperat, unde vicesima deberet detrahi; vendiderat autem Plinius Corelliæ quincuncem suam per Hermetem

tem libertum, septingentis millibus, modico pretio, cum possent nongentis millibus venire. Videntur vero publicani, qui vicesimam redemerant, in eo fraudem fisco factam esse, contendisse, & vicesimam ad summam nongentorum millium voluisse detrahere, quod pati coacta fuit Corellia; & partem illam vicesimam ad rationem nongentorum a Publicanis redimere, quæ itidem Plinio offerebat nongenta, quia tanti poterant vendi; quod Plinius recusavit, & contractum ab Hermete suo factum servari voluit. Nihil hic ergo de vicesima rerum venalium, sed aperte de vicesima, quæ ex rebus hæreditariis detrahebatur. Ad vicesimam etiam refert *Cujac. 9. obs. 24. l. 2. C. de transact.* ubi proponitur fater cum sorore transegisse de aliqua hæreditate, de qua lis inter eos metuebatur, & sorori cavisse certam pecuniam debere, postea ex ea caussa aliquid fisco solvisse, quod an repetere possit? ibi quæritur. Cujacium in exponenda hac lege errare putat *Anton. Fab. conject.* 17. *c.* 4. cum lex accipi debeat, de hæreditate paterna, de qua transactio interposita sit, & ex qua vigesima non debebatur, & idcirca nullus locus fisco quare ille corrigit,

& legit, ex *qua causa si ilico solvisses*, sed revera neque Faber probat, ibi agi de hæreditate patris, cum nullum de ea verbum fiat, neque emendationem MSS fide firmat. Potest itaque lex de hæreditate extranei vel patrui, vel alterius sumi, unde vicesima debebatur, cum autem lis inter sororem & fratrem metuebatur, cautâ certâ pecuniæ summâ, frater eam totam adiit, qui ut hæres a fisco conventus ad vicesimæ solutionem, ejus nomine postea a sorore repetere voluit, quod fisco solverat, & hoc ei negabatur, quia transactione omne negotium in eum translatum, & totius hæreditatis ille possessor factus fuerat, sorori vero ex transactione certa illa summa debebatur, ex qua illa nihil fisco debebat, utpote quæ hæreditati renuntiaverat, & omne jus in fratrem transtulerat. Huc etiam respicere puto *l.* 32. *ff. de jure fisci.* ubi agitur de jure obsidum. In *l.* 31. Jurisconsultus dixerat ex rescripto Commodi *obsidum bona, ut captivorum, in fiscum esse redigenda*, postea autem limitat hanc regulam, *& si accepto jure & usu togæ, Romæ, ut cives Romani, semper egerint, eorum jus esse separatum ab obsidum, & illis esse servandum, quod habent,*

si a

si a legitimis civibus Romanis hæredes instituti sunt. Nim. obsides erant peregrini, ideoque non poterant hæredes institui a cive Romano, sed iis legata & relicta caduca fiebant, & fisco cedebant, *d. l.* 31. nam eam non ita accipere debemus, ut video interpretes fecisse, quasi obsidibus non licuisset de suo patrimonio disponere, & mortuorum omnia bona in fiscum redigi vellet, hoc enim contra omnem æquitatem constitueretur, cum obsides filios & agnatos domi haberent, qui sine injuria non poterant privari hæreditate, sed tantum voluit Commodus, eos nihil posse acquirere ex testamento Civis Romani, quia erant Peregrini, nec capaces juris Civilis Romani; si vero beneficio Principis togæ usus illis erat concessus, (de quo multa ibi *Gothofredus*) cives facti esse videbantur, & jure ex civium testamento capere legata & hæreditates poterant, sed eo casu vicesimam debebant præstare fisco, quod colligitur inde: quia hoc Divi Fratres *Procuratoribus hæreditatum* rescripserunt, de quibus mox agendi locus, & ex verbis ultimis, quæ ita constitui debent, *idem jus iis servandum, quod habent, qui a legitimis civibus Romanis hæredes instituti sunt:*

ſunt : nim. ut tantum viceſimam, non totam hæreditatem fiſcus ſibi vendicet, ut in teſtamentis civium.

Viceſimæ Vectigal, ut cætera omnia vectigalia, a Publicanis publice redimebatur, ita vidimus ex plurimis Auctorum locis, quos in hoc capite adduximus. *Plin. lib. 9. ep. 14. & in panegyr. c. 37. Ratus inſolenter, ac pene impie, his nominibus inſeri Publicanum* & apud *Gruter. pag.* 591. legitur PUBL. XX. Hi publicani etiam ſocietates habuerunt, ut de reliquis ſupra oſtendimus, hoc colligo ex inſcriptione apud *Gruter. pag.* 426. 5. & 454. 8. ubi mentio fit *Promagiſtri XX. hæreditatium*, qui erat, qui vices Magiſtri ſocietatis gerebat, de quo alio loco egimus; dicebantur etiam ſimpliciter *Viceſimarii*, ut apud *Reineſ. inſcr.* 13, 43.

Deinde ſpeciali etiam Magiſtratui commiſſa fuit hujus vectigalis cura, qui *Procurator* dicebatur, de quo plurima apud Auctores & in veteribus lapidibus mentio; dicebatur autem ſæpius ſimpliciter *Procurator Cæſaris* ut *in l.* 13. *ff. de transact.* ſive, quia ſæpe in provinciis Procuratoribus, qui res Cæſaris curabant, etiam hujus vectigalis commiſſa fuit ex-

exactio, unde sæpe conjunctum legitur fuisse munus patrimonii Cæsaris & hujus vectigalis, ut apud *Gruter. pag.* 59. 11. plurimum vero specialis quidam Procurator erat vicesimæ, qui vel *hæreditatium Procurator* ut *in l.* 31. *de jur. fisc.* & apud *Rein.* 6. *insc.* 57. vel *Procurator XX. hæreditatium* ut apud *Gruter. p.* 389. *Reines.* 6. *inscr.* 123. *& passim.* vel etiam *Procurator XX.* apud *Gruter. p.* 286. 4. Reperiuntur etiam *Procuratores Augusti XX. Hæred.* apud *Gruter. p.* 359. 3. & *Procurator Augg. Stationis Hæreditatium* apud *Ursin. de famil. Rom. in gente Petronia:* plurimas enim stationes habebat fiscus, quæ erant diversæ mansiones in quibus officia fiscalia erant constituta. *Cujac. ad l.* 1. *C. ne fisc. rem quam vend.* unde tot fuere stationes fisci, quot genera vectigalium & tributorum, hinc in *l.* 1. *C. de compensat* dicitur *compensationi in causa fiscali ita demum locum esse, si eadem statio quid debeat, quæ petiit.* ubi plura *Gothofred.* ita *Stationes Marmorum* in antiquo lapide inveniuntur, quod immerito repudiat *Reines. comm. ad inscr.* 9. 71. Dicebatur etiam simpliciter *super Hæreditates* ὁ ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν, ut ex Scribonio Largo ostendunt *Casaub. ad*

Suet. Claud. 2. *Salm. ad Spart. Hadr.* 2. & *Reines. ad* 9. *inscr.* 17. & *ad vicesimam curare* dixit *Lamprid. in Elagab. c.* 12. Hæc Procuratoria dignitas ampla satis & honesta quondam fuisse videtur: nam in inscriptionibus hoc munus sæpe a nobilioribus & illustribus viris legitur administratum. Sic a Profecto Urbi apud *Gruter. p.* 286. 4. a Præfecto cohortis, Tribuno Militum &c. apud *Reines.* 6. 123. & hinc *Lamprid. d. l.* ut insolitum in Elagabalo notat, *illum Malionem ad vicesimam curare jussisse.* postea tamen sæpe hoc libertis commissum munus fuisse, docent lapides plurimi, v. *Gruter. p.* 59. 10. & 11. & *Reines. comm. ad* 14. *insc.* 162. Hic Procurator sub se habuit alium, qui dicebatur *Supprocurator XX. Gruter. p.* 591. 1. Inveniuntur & *rationales Hæreditatium.* apud *Gruter.* 589. 7. & a *comment. XX. Hæred.* 589. 9. & *a Comment. Rat. Hæreditat.* 599. 1. & *Exactores Hæred.* 589. 2. & 3.

Omne autem ex vectigali vicesimæ argentum in ærarium Militare inferebatur, ut *Dion & Suet.* locis supra adductis testantur. cui etiam inlata est centesima rerum venalium. *Tacit.* 1. *ann.* 78. Hoc Ærarium curasse tres Prætorios

scribit

scribit *Baldiunus*, idque Dionem testari, quod falsum; scribit vero *Dion. lib.* 55. Augustum adhibuisse tres Consulares ad sumptus contrahendos. Nihil de cura hujus ærarii, quæ spectavit ad *Præfectos Ærarii Militaris*, quorum sæpe mentio apud auctores. *Tacit.* 5. *ann.* 8. de Vitellio dicit, *eum claustra ærarii cui præfectus erat, & militarem pecuniam novis rebus obtulisse.* sic in veteri lapide, quem profert *Lips. ad Tacit.* 1. *ann.*78. Memoratur *Neratius Præfectus Ærarii militaris.* v. & *Reines.* 6. *inscr.* 130. sæpe etiam iidem erant & Præfecti Ærarii Saturni & Militaris, ut C. Plinius Cæcilius in lapide apud *Laz. de republ. Rom. lib.* 2. *c.* 14.

CAP. XII.

De reliquis Populi Romani vectigalibus.

HUc usque præcipua vectigalia recensuimus, quæ æraria Populi Romani ditabant, hoc capite minuta quædam vectigalia, quæ neque pinguia, neque etiam diuturna

turna satis fuere, enumerabimus, deinde etiam quædam vectigalia falso credita ostendemus.

Primum occurrit vectigal, quod pro aquæductibus pendebatur; loca enim circa Romam plerunque sicca erant, & aqua destituebantur, unde publicis impensis e longinquis regionibus aqua per canales ducebatur, ex quibus privatis jus ducendæ aquæ concedebatur sub pensitatione annua. De origine & tempore, quo aquæductus primum Romæ in usu esse cæperunt, non consentiunt viri docti. *Lips. de Magnit. Rom. lib.* 3. *c.* 11. ex *Frontino de aquæd. lib.* 1. ad A. U. C. 441. refert, quo tempore Appius aquam, ab eo Appiam dictam, primus perduxit. Diversi a Lipsio abeunt *Keuchenius ad Frontin.* & ut videtur etiam *Rittershusius ad Leg. XII. tab. clas.* 3. *part.* 2. *c.* 5. qui jam ante tempus XII. tabularum aquæductus, & jus circa eos institutum fuisse, conantur probare duobus argumentis. Primo ex *Plin. lib.* 31. *c.* 3. ubi Aquam Martiam ab Anco Martio rege derivatam videtur innuere; sed infirmum valde hoc argumentum, cum Aqua Martia non ab Anco, sed a Q. Marcio, qui Prætor fuit A. U. C. 608. sit perducta, & appellata; neque Plinius

nius etiam dicat Ancum perduxisse, sed auspicatum fuisse, unde eum non absolvisse apparet, & aperte *Frontinus*, (cui hac in re fides habenda, utpote qui consularis, & cui cura aquarum Romanarum a Nerva fuerat commissa, & omnia denique ex antiquis monumentis conquisivit) dicat, *ab Urbe condita per annos* CCCCXLI. *contentos fuisse Romanos usu aquarum, quas aut ex Tiberi, aut ex puteis, aut ex fontibus hauriebant*. Secundum argumentum, quo antiquiores aquæductus putant demonstrari, petitur ex *l.* 5. *ff. ne quid in loco publ.* ubi dicitur, *si per publicum locum rivus aquæ ductus privato nocebit, erit actio privato ex lege duodecim tabularum, uti noxæ domino caveatur.* unde aquæductus jam tempore Decemvirorum, quod longe ante A. U. C. 441. fuit, fuisse probari autumant. Duplex vero responsio ad hanc l. dari potest, primo legem illam non loqui de æquæductibus, de quibus nobis sermo est, qui per canales ac tubos, & in latericlis fornicibus Romam deducebantur, sed de naturali derivatione aquæ, quæ ex flumine vel rivo aliquo publico ad irrigandos agros privatorum deducebatur, quæ non per lapidem stratum, sed per fistulas ducebatur *l.* 17. §. 1. *ff. d. aq. &*

aq.

aq. pluv. arcend. quæ proprie dicebatur aquagium. *l.* 15. *ff. de servitut. præd. rust. l.* 9. *ff. quomod. servit. amit.* & *l.* 3. §. 5. *de aqua quotid.* & a *Festo* explicatur, dictum *aquæ agium, id est aquæ ductus.* græcis dicitur ὑδραγωγεῖον & ὑδρωδαγία ut *in glossis* habetur. non autem ita sollicite hæc distinctio aquagii & aquæductus observata fuit, quin sæpe confunderentur, & vectigal aquæductuum dictum fuerit τέλος ὑδραγωγίας; deinde etiam, etsi concedamus JCtum loqui de aquæductibus, non tamen inde probatur lege XII. tabularum de iis cautum fuisse, sed, ut recte *Marcilius c.* 54. *ad L. XII. tab.* animadvertit, non ejusmodi actio fuit ex l. XII. tab. sed interpretatione prudentum, ex capite legis, quod agebat de noxa & damno infecto, derivata fuit, nequicquam obloquente *Rittershusio.* Constitutis itaque aquæductibus publicis Romæ, vetitum fuit privatis aliquam inde aquæ partem decerpere, sed testante *Frontin. lib.* 2. *Apud Antiquos omnis aqua in publicos usus erogabatur;* nec privatis quicquam aquæ, *nisi quæ ex lacu abundarit, ducere licuit, & hæc ipsa non in alium usum, quam in balnearum aut fullonicarum dabatur, eratque vectigalis statuta merces, quæ*

in

in publicum penderetur. Deinde sensim jus aquam ex publicis canalibus deducendi a Censoribus, vel quoties ii in Republica non essent, ab Ædilibus, privatis concessum, qui inde ductis rivis & canalibus agros suos irrigabant, dato certo vectigali. Postea soli Cæsares sibi jus, aquam publicam concedendi, servarunt, nec voluerunt, ut *quisquam sine litteris Cæsaris ducat.* v. *l.* 2. *C. Theod. de aquaduct. & ibi Jac. Goth.* Hoc vectigal ordinarie dicebatur *vectigal ex aquaductibus l.* 41. *ff. de act. emt. Frontin. lib.* 2. *Commoda publicæ familiæ ex Ærario dantur, quod impendium exoneratur vectigalium reditu ad jus aquarum pertinentium.* deinde appellatum etiam fuit *vectigal formæ;* sic in *l.* 27 §. 5. *ff. de usufr.* & *l.* 39. §. 5. *ff. de legat.* 1. dicitur *aliquid deberi ob formam aquaductus.* Forma vero aquæ dicebantur ductus & canales, per quos aqua ex publico in privatorum agros & domos derivabatur, sic *Frontinus* dixit *formas ductuum* & cæteri posterioris ævi scriptores ut *Symmachus*, *Cassiodorus* & reliqui ita hac voce usi sunt; sic & in inscriptionibus sæpius reperitur, *apud Gruter.* 177. 1. *restituta forma. &* 180. 2. *per formam cursu factam.* Hoc vectigal

gal etiam idem esse, cum illo, quod dicitur τέλ© τ̃ κηπίων, *vectigal hortorum*, & a *Polyb. lib. 6.* inter reliqua Populi Romani vectigalia recensetur, puto: nam præcipue ideo aqua ex publicis ductibus, a privatis deducebatur, ut eorum horti & rura, quæ aquis destituebantur, irrigarentur, sic expresse *Frontin. lib. 2.* loquens de vectigalibus ex aquæductibus, dicit *ea constare ex hortis ædificiisve, quæ sunt circa ductus aut castella &c.* & eod. libro. *ductus publici hominibus privatis ad hortorum usum subserviunt.* & ita aqua Alsietina sive Augusta, quæ parum salubris erat ab *Augusto privatis concessa hortis subjacentibus ad irrigandum.* Neque per hortos hic solum intelligendi sunt illi agri, qui obsepti solis voluptatibus & deliciis inserviebant, sed hortorum nomine omnes omnino villæ comprehenduntur. *Festus. Hortus apud antiquos omnis villa dicebatur, quod ibi, qui arma capere possent, orirentur.* unde *Plin. lib. 19. c. 4.* testatur in *XII. tabulis nusquam nominari villam, sed semper in ea significatione Hortum*: Hujus vectigalis cura antiquitus ad Censores, & si ii non essent, ad Ædiles spectasse, ex loco *Frontini* supra adducto patet.

hi

Hi tutelam aquarum redemtoribus locare solebant, ut cætera opera publica; postea Agrippa, qui aquas etiam plurimas in Urbem perduxit, *Sueton. August. c.* 42. *ipse operum suorum & munerum perpetuus curator fuit. Frontin. lib.* 2. Deinde Censura jam pereunte Augustus, ut plures, qui sibi gratam operam in bellis civilibus præstiterant, obligaret, *nova officia excogitavit*, in quibus erat *cura aquarum*, *Sueton. Aug. c.* 37. & primum *curatorem creavit Messalam Corvinum, & adjutores ei dedit Posthumium Sulpitium Prætorium, & L. Comitium Pedarium, & insignia quasi Magistratibus iis concessit, & de eorum officio Senatusconsultum factum*, quod exhibet *Frontinus lib.* 2. post quem ordinaria dignitas hæc facta est. Deinde etiam reperitur *Consularis Aquarum*, qui aquæductuum curam gerebat, ut ex *l.* 1. *C. Th. de aquæd.* apparet, ubi v. *Jacob. Gothofr.* Et a sequentibus Imperatoribus constitutus fuit *Comes Formarum*, de quo videndus *Pancirol. ad notit. dign. occid. c.* 7. Ad tutelam etiam aquæductuum institutæ sunt duæ familiæ, una ab Agrippa, quam deinde Augustus hæreditatem sibi relictam publicavit, quæ publica inde dicta, & altera,

quam Claudius instituit, quæ Cæsarea appellata est. Hæc familia erat servorum, qui *Aquarii* appellabantur (ita in inscriptione quam laudat *Pignor. de serv. p.* 500. *Aquarius Augusti* memoratur) qui erant aquarum custodes ὑδροφύλακες *l. penult. C. de aquæduct.* Hos *custodes* appellat *Tacit.* 15. *ann.* 43. ubi Lipsius non recte his Castellarios solos significari docet, qui tantum species aquariorum erant, ut docet *Frontinus*, qui eos *diductos in villicos, castellarios, curatores, silicarios, tectores & alios opifices* dicit. Hi accipiebant stipendia & *commoda sua ex vectigalibus, quæ ad jus aquarum pertinebant. Frontin. lib.* 2. Male autem *Brissonius de Verbor. signif. in aquarius.* putat de his accipiendam esse *l.* 12. §. 42. *ff. de instr. vel instr. legat.* Sed manifestum est ibi agi de familia privata, quæ aquas curabat domini, quæ in multiplicem usum habebantur. De his vid. *Pign. de servis. p.* 499. *& seqq.*

Proximum vectigali ex aqua est vectigal, quod pro cloacis solvebatur, *Cloacarium* vulgo dictum. Hæ cloacæ primum a Tarquinio Prisco institutæ fuere, ut sordes, quæ Urbem deformarent, per eas in Tiberim deveherentur, *Liv.* 1. *c.* 38. & fuerunt hæ cloacæ

admi-

admirandum plane opus, & in quibus deprædicandis Auctores magnifice sibi indulgent, vid. *Lips. de Magnit. Rom. lib.* 3. *c.* 12. Harum cloacarum cura antiquitus ad Censores spectabat, qui eas purgandas & reficiendas locabant redemtoribus, quod, ut notum, non multis adstruemus: maximi autem sumptus fiebant in has cloacas ex publico, ita ut, teste *Dionysio Halicarnass. lib.* 3. *aliquando neglectas cloacas, nec amplius transmittentes aquas, Censores mille talentis purgandas & reparandas locaverint.* Ne autem damnum hinc sentiret ærarium, institutum fuit vectigal, ex quo cloacæ purgari & reparari potuerint, quod dicebatur *cloacarium*, ut appellatur *in l.* 27. §. 5. *ff. de usufr. & l.* 39. §. 5. *ff. de leg.* 1. Cloacæ postea sub Imperatoribus ad *Curatores* pertinebant, qui earum curam gererent; hi in veteribus monumentis plerumque appellantur *Curatores Alvei Tiberis & riparum & cloacarum Urbis.* V. *Gruter. inscr. p.* 197. 5. & 198. *per. tot.* Hi, ut minori impendio ea purgarentur, utebantur pœnæ damnatis. *Trajanus ad Plin. lib.* 10. *ep.* 41. *Solent enim ejusmodi ad balneum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum & vicorum dari.* Præter has

cloacas erant Romæ latrinæ publicæ, in quibus prætereuntes ventris onus deponere poterant, neque ex his etiam lucrum aspernata est Roma, sed eas vilibus hominibus locabant, qui vectigal exigebant ab his, qui subita necessitudine deprehensi se ibi exonerare cogebantur; ut recte rationem hujus sordidi vectigalis explicuit *Cujac.* 22. *obs.* 24. de his loquitur *Juvenal.* 3. *sat. v.* 38.

Conducunt foricas, & cur non omnia?

Hi appellantur in *l.* 17. §. 5. *ff. de usur. Foricarii*, quos male *Salmasius de usuris c.* 18. interpretatur, qui redimunt purgandas latrinas, cum ii non debeant inferre pecuniam fisco, ut in *d. l.* dicitur, sed accipere. Latrinis adjungo Amphoras publice positas in angiportis, de quibus *Macrob.* 3. *Satur. cap.* 16. Non videtur autem licuisse Romæ urinam publice facere, nisi in his amphoris, quæ in eum usum erant positæ in viis. In has autem gratis urinam conjicere licuit usque ad tempora Vespasiani, qui cum esset avarissimus *commentus est vectigal urinæ, Suet. Vesp.* 23. quod ad similitudinem foricarum, ut puto, vectigal instituit, & has Amphoras sordidis hominibus locavit, qui stipem ab hominibus, qui necessitate coacti in

iis lotium reddebant, exigebant; nam quæ viri docti de Fullonibus excogitarunt, fidem penes me non inveniunt: nam si vectigal aliquod fullones solvebant, erat propter aquæ usum ex publicis aquæductibus, ut supra ex *Frontino* docuimus. *p.* 238. De eodem Vespasiano testatur etiam *Tzetzes*, illum vectigal ex fimo equino cöegisse, ut notat doctissimus interpres Suetonii *Casaubonus*.

Nullo magis argumento opulentia & magnificentia Romanorum declarari potest, quam admirandis illis viis, quas lapide sternebant, de quibus v. *Lips. de magnit. Rom. c.* 10. Sed ne nimio impendio ærarium exhauriretur, etiam ad illarum munitiones & tutelam privatos contulisse pecunias, declarant antiqua monumenta. Hoc clare docet *Siculus Flacc, de condit. agror. Sunt viæ publicæ regalesque, quæ publice muniuntur, & auctorum nomina obtinent, nam & curatores accipiunt & per redemptores muniuntur; in quarundam tutelam a possessoribus per tempora summa certa exigitur.* Sæpius etiam in jure nostro hujus collationis a possessoribus agrorum viæ affinium, memoria a JCtis facta reperitur, ut in *l.* 27. §. 5. *ff. de usufr.* & reliquis, quas *ibi allegat. Gothofr.* has vias reficiendas

ciendas & muniendas olim Censores curabant, qui eas redemptoribus locabant. *Liv. 41. c. 27. Censores vias sternendas silice in urbe, glarea extra urbem substernendas marginandasque primi omnium locavere.* Qui locus ita accipiendus, eos Censores primos ex glarea, quæ minutissimi lapilli sunt, vias fecisse, cum antea ex grandibus & e montibus excisis saxis munitæ fuissent, ut Appia via. Deinde a Censoribus translata hæc potestas ad Quatuorviros *l. 2. §. 30. ff. de orig. jur.* & postea Curatores viarum ab Augusto constituti *Sueton. Aug. 37.* Vide *Lips. in excurs. ad Tacit. 3. annal.* Ad Ædiles vero curam viarum muniendarum pertinuisse, quod quosdam affirmare video, non puto, sed illorum tantum officium fuisse, curare, ne impeditum iter per vias sit, utque omnes sordes, effluxiones, & quicquid tandem viarum usui officeret, removeri juberent, hoc colligi potest ex *Sueton. Vesp. c. 5. l. 12. ff. de per. & comm. rei vend. l. unic. ff. de via publ.* Vel si forte legatur, illis etiam muniendi & reficiendi viarum curam fuisse commissam, illud accipiendum est, ut supra de aquæductuum cura ex *Frontino* docuimus, ut, si Censores in republica non essent, Ædilibus illud incubuerit.

Suc-

Succedit *Solarium*, quod vectigal erat, quod pro solo pendebatur *lib.* 2. §. 17. *ff. ne quid in loco public.* atque hoc plerumque exigebatur ex ædificiis, quæ privati in publico excitarunt, quod vetitum erat, *t. t. ff. ne quid in loco publ. l.* 22. *C. Theod. de operib. public.* Sed si quis ædificasset, *Præses provinciæ æstimare potest, utrum vindicanda in publicum sint, an potius iis satius sit vectigal imponi. l.* 5. §. 1. *ff. de operib. publ.* Sæpe vero controversiæ incidebant de ædificiis & locis, an privati an vero publici juris essent, quas dirimebant Imperatores. Sic Augustus *loca in urbe publica juris ambigui, possessoribus adjudicavit Suet. c.* 32. Et hinc notante *Casaubono*, *Curatores locorum publicorum judicandorum* in lapidibus leguntur. Hi ordinarie vel ædificia publicabant, vel iis vectigal & pensionem annuam imponebant, quæ *solarium* a JCtis sæpe dicitur. v. *l.* 39. §. 5. *ff. de leg.* 1. *l.* 15. *ff. qui pot. in pignor.* hinc Imperator Julianus in *l.* 1. *C. de divers. præd. Urban. & rustic.* jubet pro *ædibus, quas nonnulli in solo reipublicæ extruxerant, placitam pensionem præstare*, non voluerat dirui ædificia, quæ sub Constantino maxime in publicis locis erant excitata,

ſed ſolario contentus fuit, v. *Amm. Marcel, lib. 25. c. 5. & ibi Valeſ.* de eodem ſolario accipienda videtur *l. 17. ff. de pignerat. action.* ubi Divi *Severus & Antoninus reſcripſere, ſuperficiarium prædium pignori poſſe dari, ita tamen, ut ſine diminutione mercedis ſoli obligaretur.* Quod tamen & de privatorum jure, qui in alieno ſolo ſuperficiem poſſident, poſſet intelligi, ut in *l. 74. de Rei. vind.* Poſtea Imperatores ſæpe domos & ædificia publica donare ſolebant, & inde penſionem ſeu collationem quandam ſibi capere, de qua eſt *tit. in Cod. Theod. de conlatione donatar. vel relevat. poſſeſſion.* ubi videndus doctiſſimus Interpres. Præcipue etiam hoc ſolarium capiebatur ex ædibus, quæ in porticibus balneorum & lavacrorum publicorum exſtructæ erant, quibus fruentes ſolario obligati erant, ut patet ex *l. 52. C. Theod. de oper. public.*

Fuit etiam acerbum olim vectigal, quod pro columnis & oſtiis ædium exigebatur, dictum *Columnarium & Oſtiarium.* A Scipione illud exactum docet *Jul. Cæſ. 3. de bell. civ. c. 32. Interim acerbiſſime imperatæ pecuniæ tota provincia exigebantur, multa præterea generatim ad avaritiam excogitabantur, in capita*

ſingula

singula servorum, ac liberorum tributum imponebatur. Columnaria, ostiaria, frumentum, milites, remiges, arma, tormenta, vecturæ imperabantur. De eo etiam agit *Cic.* 3. *ad famil. ep.* 8. dicens *acerbissimam exactionem capitum atque ostiorum.* Institutum illud vectigal a J. Cæsare putarunt viri docti, ut *Brantius ad J. Cæs.* & alii, sed rectius *Bosius & Popma ad Cic.* 13. *ad Att.*6. statuunt, hoc referendum esse ad legem sumptuariam Juliam, qua cum omnium inpensarum modus & numerus esset definitus, etiam insanum columnarum & ostiorum studium inhibitum est, imposito vectigali, si quis plures columnas, quam lex permitteret, haberet. Male etiam in locis, ubi *Columnarii* leguntur apud *Cicer.* legunt alii Colonarii, sic *lib.* 8. *ad fam. ep.* 5. *Nolo te putare Favonium a columnariis præteritum esse.* de quo loco v. *Loens. misc. epiph. lib.* 8. *c.* 19. Qui eos interpretatur hujus vectigalis exactores, quamvis ab eo dissentiat *Manutius.*

Non diuturnum autem hoc vectigal fuit, ut nec aliud, quod in gratiam ejusdem J. Cæsaris in Mutinensi bello a Senatoribus præstitum est. Auctor enim est *Dion. lib.* 45. Senatores

natores quaternos obolos in ſingulas tegulas ædium, quas in urbe aut ſuas, aut conductitias habebant, dediſſe.

Fuit etiam *Vectigal artium*, quod omnes artifices & negotiatores quotannis ſolvere tenebantur, pro libero exercitio artium, hoc primus inſtituit Alexander Severus. *Lamprid. Sever. cap.* 24. *Braccariorum, Linteonum, vitreariorum, pellionum, plauſtrariorum, argentariorum, aurificum & caterarum artium vectigal pulcherrimum inſtituit, ex eoque juſſit thermas, & quas ipſe fundaverat, & ſuperiores populi uſibus exhiberi.* Hoc vectigal ſub ſequentibus Imperatoribus duravit, & dictum fuit *Luſtralis collatio*, quia cum antea ſingulis annis ſolvebatur, poſtea a Conſtantino in ſingula luſtra pendi juſſum eſt. v. *Jacob. Gothofr. ad l.* 1. *C. Theod. de luſtral. conlat.* dictum etiam fuit *aurum negotiatorium*, quod Alexander Romæ remiſit. *Lampr. c.* 32. Non ſolum autem negotiatores honeſti, ſed & ſordidi & infames huic præſtationi obnoxii fuere: Lenones enim & meretrices vectigales erant. Primus id exegit Caligula teſte *Suet. c.* 40., ex quo id duravit ſub ſequentibus Imperatoribus, hinc *Lamprid.* de Severo ſcri-

bit

bit *c.* 24. eum *vetuisse Lenonum vectigal, & meretricium & exoletorum in sacrum ærarium inferri, sed sumptibus publicis ad instaurationem theatri, circi, amphitreatri & ærarii deputasse*: & Constantinum illud exegisse testatur *Zosimus.* Plurima de hoc vectigali possent dici, sed cum aliorum scrinia compilare nolimus, remittimus lectorem ad *Casaubon. ad Sueton. Calig. c.* 4. & imprimis ad doctissimum *Jac. Gothofr.* commentarium in *l.* 1. *C. Theod. de lustrali conditione*, qui pluribus ibi de eo agit.

Instituit etiam Caligula Octavam *partem ex diurnis gerulorum quæstibus*, teste eodem *Sueton. c.* 40. Geruli autem erant vilissimum hominum genus, qui portandis mercibus & aliis rebus vitam sustinebant, hinc in contemtum ille apud *Petron. in fragm. trag. modo, modo collo suo circumferebat onera venalia.* Hi ætate Festi dicebantur *Operarii* & Græce βαστάζοντες *Gell. l.* 5. *c.* 3. dicuntur & *Bajuli* Gloss. βαςακτὴς *bajulator*; & *Symmach.* 10. *ep.* 27. *frugis & olei bajulos* dixit. Et ἀχθόφορος *Gerulus, onera ferens, Sarcinarius, bajulator. in glossis.* Veteres autem videntur servis Bajulis usos fuisse. *Plaut. asin.* 3. 3. 70.

Ego

Ego bajulabo, tu ut decet dominum, ante me ito inanis.

& ex *Mercat.* 31. 10. etiam ſervas bajulas habuiſſe colligitur, ubi Paſicompſa negat *ſe poſſe bajulare.* Horum Gerulorum opera præcipue utebantur Redemtores operum publicorum, ad ferendam materiem ædificiorum. *Horat.* 2. *ep.* 2. *v.* 70.

Feſtinat calidus, mulis gerulisque redemtor.

Sed & homines lecticis impoſitos portare ſolebant, *Senec. de benef. lib.* 3. *c.* 28. *Quo tandem ab iſtis gerulis raperis, cubile iſtud tuum circumferentibus*: Sic *Capitol. in Elogab. c.* 16. dicit, *Bajulos vice lecticariorum homines lecticis impoſitos portaſſe.* Hoc hominum genus etiam *portitores* poſtea dictum fuit a portando, qui præcipue literis portandis operam dabant. *Caſſiod.* 1. *var.* 46. *Sidon. Apoll.* 45. & 6. 3. *l.* 1. *C. Theod. ſi cert. petat.* Denique ſub poſterioribus Cæſaribus conſtitutum eſt corpus aliquod & collegium gerulorum, qui dicebantur *Saccarii Portus Romæ*, qui erant conſtituti ad portandas merces ex portu in horrea, neque licebat cuiquam, per alios, imo ne per ſuos quidem, merces vel onera transferre in horrea,

rea, constituta pœna quintæ partis ejus speciei, quæ per alios portata erat, fisco vindicandæ. *l. unic. C. Theod. de Saccar. port. Rom.* Horum meminit & *Paulus in l.* 10. §. 3. *ff. de contr. empt. Si quid ex sacco saccarii cecidit.* Hi *Saccarii* sæpe in auctoribus ob soni similitudinem confunduntur cum *Sagariis*, qui erant Sagarum confectores, & quorum etiam corpus & collegium erat Romæ, de quibus est *l.* 52. §. 4. *ff. pro socio. l.* 5. §. 15. *ff. de tribut. act.* & *Reines insc.* 10. 9. sic apud *Apulej. libr.* 1. *Jacob. Gothofr. ad d. l. unic. C. Theod. de sacc.* recte restituit *Saccariam facere*, pro *sagariam*, quia ille, qui Saccariam ibi facere narratur, *vegetus* dicitur, quod Epitheton maxime Saccario convenit, qui expedite & celeriter merces transferre debet, hincque puto in glossis *Gerulum* verti ἀνευτήν, id est, festinantem, & ex supra adducto loco Horatii.

Festinat calidus mulis gerulisque redemtor.

hoc colligitur. Qui vero saccarius in Gloss. vertitur σακκόπλοκος, non est bajulus, sed saccorum confector.

Neque intra hos terminos avaritia Imperatorum stetit, ut sordida & inaudita hæc vectigalia solum extorquerent, sed & alia exigerent

pro

pro rebus, quas natura omnibus communes fecerat. Aër, quem omnes haurimus, non immunis subjectis Imperio Romano fuit. Minatus id olim fuerat Palæstinis Pescennius Niger. *apud Spart. c.7. quibus rogantibus, ut eorum censitio levaretur, respondit, vos terras vestras levari censitione vultis, ego vero, etiam aërem vestrum censere vellem.* Tandem revera institutum fuit τέλος ἀερικὸν *vectigal aëricum*, quod *Cedrensis* Michaelis Paphlagoni inventum esse scribit. vid. plura de hoc vectigali apud *Cujac.* 10. *obs.* 7. & *Buleng. de vectigal. P. R. c.* 17. Deinde etiam pro fumo exactum fuit vectigal, quod originem debet Nicephoro Imperatori, & exigebatur pro singulo fumante, vel pro unaquaque domo & lare, ut ex Zonara docuerunt *Bulenger. d. l.* & *Pancirol. var. lect.* 3. 31. Video autem viros doctos, ut Cujacium & Bulengerum, his duobus addere tertium vectigal *pro umbra* solutum, quod ex arboribus exactum fuit, quale tamen nullum unquam exstitisse, plane mihi persuasum habeo. Utuntur, ut hoc probent, loco *Plin. lib.* 12. *c.* 1. ubi de Platano agens, dicit, *gentes & vectigal pro umbra pendere.* Sed revera nihil magis menti Plinii

con-

contrarium, quam inde novum & inauditum vectigal eruere; Oratorie autem magis quam historice ibi in luxuriam invehitur, quæ eo tempore maxime homines afflaverat, ut platanum arborem, quæ nihil frugum ferret, sed ad solas delicias & umbræ caussa in summo honore & pretio habebatur, ex longinquis terris adveherent. Sic in Italiam per mare Jonium erat translata, ubi Romani & Itali ita delectabantur Platano, ut in prædiis loca, quæ voluptati & libidini consecrabant, platanis consererent, ut ex *Mart.* 3. *ep.* 19. *Plin.* 1. *Epist.* 3. *Petron. c.* 86. & infinitis auctorum locis patet. Quod etsi non frugi patrisfamilias esset, utpote qui nihil reditus ex terra sua inde caperet, tamen id magis mirandum esse in iis gentibus, qui solum tributarium arabant, & coacti erant quotannis tributum Romanæ republicæ pendere. Deberent enim ii, ut tributum hoc facile & sine incommodo solverent, agros suos frugibus & frumento exercere, ut inde vectigalis præstatio ipsis compensaretur, sed eo dementiæ eos pervenisse dicit, ut agros, pro quibus tributum deberent, consererent arboribus, quæ nihil nisi delicias & patulam umbram domino soli præberent,

atque

atque ita vectigal pro ſola umbra penderent.

Errat quoque Bulengerus, qui in libro *de Vectigalibus P. R.* ſpeciale aliquod vectigal *Macelli* ſtatuit, de quo agit *c.* 15. idque iterum ex Plinio adſtruere conatur. is *lib.* 19. *c.* 4. dicit, *itaque hercule nullum macelli vectigal majus fuit Romæ*, ſed ſi verba ſequentia recte conſideraſſet, non ſingulare vectigal Macelli fuiſſe, ſed portorium, quod omnibus Mercibus impoſitum, etiam ex Macello exactum, vidiſſet. Macelli autem appellatione, omnia obſonia & edulia, quibus vita humana ſuſtentatur, continentur. Sic eodem capite *Plin.* dixit. *Ex horto Plebei macellum, quanto innocentiore victu*: hinc apud *Suet. Tib. c.* 34. legimus, *Tiberium annonam Macelli Senatus arbitratu quotannis temperandam cenſuiſſe.* Venditores obſoniorum dicebantur *Macellarii*, quos male Bulengerus pro redemtoribus fictitii ſui vectigalis ſumſiſſe videtur. *Sueton. Jul. Caſ.* 26. *Munus Populo epulumque pronuntiavit in filiæ memoriam, quod ante eum nemo. Quorum ut quam maxima exſpectatio eſſet, ea quæ ad epulum pertinerent, quamvis Macellariis oblocata, etiam domeſticatim apparabat*; eosdem autem cum Laniis puto fuiſſe

Ma-

Macellarios, qui agnos & cæteras pecudes subministrabant epulis, & quibus locabantur oves mactandi & præbendi, de quomore v. *Gronov.* 1. *obs.* 20. *in fin.*

Ultimo etiam ex vectigalium catalogo eradendum est *Ædilitium vectigal*, quod plerisque persuasum est, fuisse aliquod pecuniæ genus, quod provinciales ludorum nomine Ædilibus Romanis pendebant. Subsidium petit *Bulenger. de vect. P. R. c.* 40. ex *Cic. lib.* 1. *ad Q. Fratr.* ubi scribit. *Quantum vero illud est beneficium*] *tuum, quod iniquo & gravi vectigali Ædilitiorum, magnis nostris simultatibus, Asiam liberasti.* Idem sentit. *Turneb.* 27. *advers.* 1. cujus verba exscripsit *Bulengerus.* Sed error hic inde provenit, quod non recte ritum antiquum Ædilium considerarint, qui honorem auspicaturi debebant ludos edere, in quos maximæ impensæ & sumptus fieri consueverant, quos cum vix sustinere possint, ab amicis imo & a civitatibus sociis, & subjectis populis, hospitibus & clientibus solebant Ædiles commodare, quæ ad magnificentiam & pompam ludorum & ornatum fori conferrent, ut tabulas, signa & reliqua. Hoc manifestum est ex *sexta verrina. C. Claudius, cujus ædilita-*

tem magnificentissimam scimus fuisse, usus est hoc Cupidine, tamdiu, dum forum Diis immortalibus, populoque Romano habuit ornatum, & cum esset hospes Hejorum, Mamertini autem populi patronus, ut illis benignis usus est ad commodandum, sic ipse diligens fuit ad reportandum.

Ita olim erat moris, sed invalescente avaritia, provinciales cogebantur Ædilibus in ludos & ornatum fori, non commodare, sed plane donare res, & bestias venari ad spectacula. Hoc patet ex *Cic.* 8. *ad fam. ep.* 9. *& ad Att.* 5. *ep. ult. &* 6. *ep.* 1. quin & deinde extortæ fuere provincialibus stipes & pecuniæ, quas conferre deberent ad ludorum exhibitionem, de quibus multa reperiet lector apud *Lips. ad Tacit.* 14. *ann. c.* 15. & simile fuit hoc tributum fere auro coronario, quod Imperatores imperabant Provinciis, cum aut victoria insigni potiti essent, vel lætum & faustum diem aliquem celebrarent. De quo, quoniam extra institutum nostrum sit. v. *Casaub. ad Spart. Adr. c.* 6. *Vales & Lindenbr. ad Ammian. Marcel. lib.* 25. *c.* 4. Hoc autem onus, quod Ædiles provincialibus imponebant, eleganter vocat *vectigal Ædilitiorum*, eodem

modo

modo ut ad *Att.* 5. *ep. ult.* vocat *vectigal Prætorium*, pecuniam, quam provinciales solebant Prætoribus dare, ne milites in hyberna reciperent, unde ipsis damnum eveniebat, & quod malebant pecunia redimere; quod onus postea dictum fuit *Epidemeticum.* de quo *V. Tit. C. Just. de Metatis & Epidemeticis.*

Atque hæc sunt, quæ circa vectigalia Populi Romani observaveram, plura forte tempus, & major ex lectione cognitio docebit, interim hos primos conatus benigne, ut spero, favens lector accipiet.

INDEX AUCTORUM

Tam Veterum quam Recentiorum, qui in hoc opusculo citantur, eluſtrantur vel emendantur.

A.

Bi-

G.

H.

I.

L.

M.

N.

O.

P.

Spar-

V. U.

Z.

INDEX
Rerum & Verborum.

Ba-

Con-

Ho-

Li-

O.

P.

Præ-

FINIS.

ERRA-

ERRATA.

Pag. 8. lin. 6.	*ademti* leg. *ademta*
72. 15.	*ſervitutum* leg. *ſervitutem*
77. 21.	*l.* 18. leg. *l.* 8.
80. 19.	*continuta* leg. *continua*
85. 7.	*multati* leg. *multata*
91. 10.	*hoc* leg. *hac*
92. 21.	*c.* 37. leg. *c.* 39.
99. 7.	*condiebantur* leg. *condebantur*
108. 13.	*l.* 13. leg. *l.* 15.
115. 19.	*l.* 117. leg. *l.* 17.
116. 15.	*l.* 22. leg. *l.* 23.
120. pen.	adde *Lamprid. Sever. c.* 42.
122. 7. / 144. 8. / 165. 45.	*republica* leg. *reipublica*
128. 21.	15. leg. 25.
25.	§. 5. leg. §. 3.
134. 23.	*degeſſerant.* leg. *digeſſerant*
144. 15.	*opus* leg. *opes.*
157. 18.	*lucentior* leg. *luculentior.*
160. 9.	*ex ſocii* leg. *ex ſociis*
175. 12.	*l.* 13. leg. *l.* 3.
178. 19.	*Liminarchis* leg. *Limenarchis.*
180. 9.	*conſiliet.* leg. *conciliet.*
185. 9.	*c.* 16. leg. *c.* 6.
188. 19.	*cerratam* leg. *cirratam.*
189. 19.	*c.* 9. leg. *c.* 5. *num.* 9.
210. 7.	54. leg. 154.
193. ult.	*repetione* leg. *repetitione*
204. 23.	*agnatus* leg. *agnatis*

206.

206. 2.	*l.* 16. leg. *l.* 6.
20.	*c.* 6. leg. *c.* 16.
207. 7.	*Romanis* leg. *Romani.*
211. 17.	*locupletabantur* leg. *locupletabant*
226. *penult.*	*l.* 57. leg. *l.* 37.
229. ult.	*idcirca* leg. *idcirco.*
232. 7.	*lib.* 9. leg. *lib.* 7.
237. 15.	*noxa* leg. *noxa.*
239. 16. } 245. *penult.* }	§ 5. leg. §. 3.
244. 8.	*obs.* 24. leg. *obs.* 34.
249. 17.	*ep.* 5. leg. 9.
251. 9.	*c.* 4. leg. *c.* 40.
11.	*conditione* leg. *collatione*

